ЛЬВІВСЬКА ДЕРЖАВНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ ім. М.ЛИСЕНКА
Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології

ЛІРНИЦЬКІ ПІСНІ З ПОЛІССЯ

Матеріали
до вивчення лірницької традиції

Записи, впорядкування і примітки
Олекси **Ошуркевича**

Нотні транскрипції
Юрія **Рибака**

Рівне - 2002

ББК 82.3 (4Укр)
Л 62

У книзі вперше комплексно публікуються матеріали до вивчення одного із своєрідних явищ народнопобутової культури – лірницької традиції західноукраїнського Полісся. Тут представлено лірницькі пісні, спогади про лірників і лірництво, словник арготизмів (жаргонізмів) сліпців-музикантів тощо. Матеріали зібрав на терені Волинської області Олекса Ошуркевич.

Видання розраховане на фольклористів, етнологів, широке коло любителів музичного мистецтва.

Рецензент
кандидат мистецтвознавства
Богдан Яремко

**Книгу видано коштом Руху (Українського Народного Руху)
за сприяння народного депутата України п.Василя Червонія
і кандидата у народні депутати України п.Юрія Ширка**

Друкується за рішенням Вченої ради
Львівської державної музичної академії ім. М.Лисенка
Протокол № 5 від 21 лютого 2002 р.

ISBN 966-7358-22-4

© О.Ф.Ошуркевич. Записи, впорядкування, вступна стаття, додатки і примітки, 2002
© Ю.П.Рибак. Нотні транскрипції, вступна стаття, 2002
© Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології при Львівській державній музичній академії ім. М.Лисенка, 2002

Олекса Ошуркевич

ЛІРНИЦТВО НА ПОЛІССІ

Немає аргументованих доказів, коли саме появилася в Україні колісна ліра як музичний інструмент народних співців-музикантів. Деякі дослідники появу інструмента відносять до кінця XVI, ще інші – до початку XVII ст. Як засвідчують дотичні джерела, вже у XVII ст. за зразком міських ремісничих цехів почали виникати братства або гурти кобзарів та лірників. Ті об'єднання регламентували діяльність співців-музикантів, сприяли виробленню організаційних основ, а відтак – формуванню відповідних традицій: професійно-виробничих, правових, морально-етичних.

Період посиленої уваги до мистецтва мандрівних співців-музикантів почався порівняно пізно – лише в 50-х роках XIX ст. Перша спроба обліку їх зроблена в збірнику Амвросія Метлинського "Народные южнорусские песни" (1854): тут у додатку й поміщено було "Список кобзарей (бандуристов) и лирников", що його склав і передав до згаданого видання відомий громадський і культурний діяч Василь Білозерський. Принагідні розповіді про життя і побут, навчання і репертуар лірників подає у "Записках о Южной Руси" (т. I, 1856) Пантелеймон Куліш. Щоправда, у цих та інших виданнях особлива увага надавалася кобзарям та бандуристам – безконкурентним знавцям і носіям реліктів епічної творчості: дум, історичних пісень. Помітними спробами означити явище лірництва були праці Василя Горленка "Кобзарі і лірники" (1884), Валеріана Боржковського "Лірники" (1889), Порфира Демуцького "Ліра та її мотиви" (1903) та ін.

Коли царський уряд офіційно заборонив жебрацтво, то під цю заборону підпали кобзарі і лірники, хоча вони за специфікою своєї діяльності не були жебраками. Археологічний з'їзд, який відбувся у серпні 1902 р. у Харкові, на вимогу вчених третім пунктом свого рішення зазначив: "Звернутися до Міністерства внутрішніх справ з проханням надати покровительство кобзарям і лірникам, так як вони не є жебраками, а будучи сліпими, заробляють хліб виконанням пісень релігійного, історичного і побутового характеру"[1]. У свою чергу Міністерство внутрішніх справ звернулося до начальників губерній з проханням зробити розпорядження про збір в губерніях відомостей про кобзарів та лірників. А зважаючи на факт, що лірники у рідкісних випадках володіли думами, то й залишалися здебільш поза увагою етнографів-дослідників. У 1894 р. Микола Лисенко, зокрема, писав: "Лірник тип дуже живучий. Коли героїчні бандуристи та горді торбаністи

вимирають, несучи з собою в могилу секрет своїх чудових мелодій, лірник живе, живе й буде жити. Його сила й живучість в тому глибокому ліризмові, котрий так відповідає думному духові українця"[2]. Оця переконаність в "живучості" лірництва призвела згодом, як знаємо, до непоправних втрат.

Була ще одна причина суто професійного характеру, яка вочевидь гальмувала творчо потенційні можливості дослідників у вивченні лірницького мистецтва. Як відомо, лірники здебільшого не акомпанували самим співам, а перед кожним куплетом пісні користувалися "перегрою", тобто програвали той мотив, "скрашуючи його такими мелізмами, що нема способу уловити їх і перекласти на ясне, європейське, нотне письмо"[3]. Отже, зафіксувати таку "перегру" на той час навіть фахівцям було нелегко.

Творча інтелігенція, як уже ми зазначали, була найбільш заангажована кобзарством. Можна зрозуміти Миколу Лисенка і Філарета Колессу, Лесю Українку і Климента Квітку, Опанаса Сластіона і Гната Хоткевича, а з ними й багатьох інших діячів культури, які свої зусилля спрямовували передусім на дослідження феномену кобзарства, на термінову фіксацію думового епосу, безпосередньо пов'язаного з кобзарською традицією.

То ж саме тоді, коли традиційно-побутова культура під тиском політичних, соціально-економічних чинників усе більше починала зазнавати відчутних втрат, провідні діячі національної культури прагнули врятувати найістотніші вияви духовних надбань народу. Такими були, властиво, кобзарські думи. Повчальною у цьому відношенні є справа організації і здійснення музично-етнографічної експедиції, що її зреалізували влітку 1908р. письменниця Леся Українка та музикознавець Климент Квітка, залучивши у поїздку на Полтавщину для записування дум Філарета Колессу. У листі від 23 червня 1908 р. до згаданого адресата Климент Квітка зауважував, що субсидодавець "строго обмежує мету сеї субсидії записуванням дум і історичних пісень кобзарських, отже інше [...] – репертуар лірників, а також псальми, козачки і т.п. сюди не входять"[4]. Далі автор листа вказує на причини з приводу сказаного: "Мій субсидіатор (а ним була, як відомо, Леся Українка. – О.О.), стискуючи мету екскурсії, виходить з того, що псальми, особливо лірницькі, і козачки ще довго житимуть у народі і їх ще довго можна буде списувати, а історичні думи гинуть з кожним роком"[5]. Хоча, як відомо, під час експедиції на Полтавщині поряд з історичними думами від окремих лірників (Антона Скоби, Івана Скубія) записувалися й деякі строфові пісні і танцювальні мелодії. Зрештою, й Леся Українка з Климентом Квіткою в період експедиції записали на фонограф у Ялті від кобзаря Гната Гончаренка, крім дум, кілька строфових пісень і танцю-вальних мелодій, властивих для лірницького репертуару ("Про правду і неправду", "Попадя", чотири танцювальні мелодії – "Горлиця", "Дудочка" і два козачки).

Значимість етнокультурного спадку була для Лесі Українки цілком зрозуміла. Ознайомившись із першим томом видання "Мелодій українських народних дум" (1910), вона писала у листі від 7 червня 1911 р. до того ж таки Ф.Колесси: "Незвичайно втішно було мені бачити сю велику працю викінченою і доведеною до ладу Вашим високоосвіченим старанням. Тепер уже справді можна сказати: "Наша пісня, наша дума не вмре, не загине!" Честь Вам і дяка за Ваші труди!"[6].

Хочемо знову звернутися до авторитету Климента Квітки. У статті "Новітня українська музична етнографія" (1912), викладаючи програму досліджень музичної творчості нашого народу, він зазначає: "Ліра ще дожидає того дослідника, що врятує її голос од вічного забуття, – так само як дожидають його і народні мелодії скрипки, троїстої музики, чарівний голос сопілки, драматичний брязк цимбалів [...]. Дожидають, та чи діждуть? Чи не щезнуть навіки, зоставивши по собі тільки спогад в літературі?"[7]. Між іншим, сьогочасні фахівці висловлюють думку, при тому цілком аргументовано, що в написанні цієї статті брала участь Леся Українка[8]. Усвідомлюючи нагальну потребу фіксації і осмислення явищ етномузичного характеру, Климент Квітка готує, а незабаром і публікує спеціальну програму-запитальник "Професіональні народні співці й музиканти на Україні" (Київ, 1924). У цій Програмі вчений вперше детально і обширно торкається різноманітних аспектів життя та діяльності мандрівних співців-музикантів, у тому числі й лірників – їх суспільного становища, форм діяльності, репертуару, навчання, товариських взаємин і організаційних структур, особливостей інструментарію, побічних занять тощо. Та з різних причин, передусім соціально-історичних, Програма, розіслана науковим інституціям і окремим особам, не дала сподіваних результатів.

Уболіваючи за майбутню перспективу досліджень лірницького мистецтва, та й не тільки лірницького, незабаром К.Квітка знову повернеться до попередньо висловленої думки і констатуватиме: "Є великі обшири на Україні, де ще не бувала нога етнографа-музиканта. Є роди співів, досі ще не досліджені [...]. Не зроблено записів інструментальних мелодій, що виконуються на лірі, скрипці, цимбалах, сопілці, дуді"[9].

Це було сказано 1925 року. Етномузикологи не поспішали...

*

Спираючись на праці Кирила Студинського, Володимира Гнатюка, Філарет Колесса робить висновок, що на західноукраїнських землях лірницька організація була сильно розвинена та підтримувала зв'язки зі співацькими цехами на Буковині й на Великій Україні[10]. Подібну думку

цілком логічно, і також в ареальному означенні, висловлює сучасний польський дослідник Збігнєв Пшерембський, який зазначає, що лірницька практика, мабуть, найдовше утримувалася на Поліссі і Волині[11].

Треба визнати, що на сьогодні не збереглося докладних відомостей про лірницьку традицію на Волині і Поліссі, маємо лише спорадичні і фрагментарні згадки, які торкаються тих чи інших сторін цього явища.

9 грудня 1844 р. Микола Костомаров, будучи в той час учителем Рівненської гімназії, у листі до К.М.Сементовського подає скупі відомості про волинських лірників: "Лірники тутешні співають переважно духовні пісні, їх інструмент – наші рилі", а вже в наступному листі він дещо конкретніше інформує адресата: "Приводжу часто лірників співати мені про Почаївську битву з турками"[12]. Про майже аналогічну ситуацію констатує Олена Пчілка (О.П.Косач). Згадуючи про період свого проживання у м.Новоград-Волинському (60-70-ті роки XIX ст.), у праці "Українські колядки: волинський варіант" (1903) вона принагідно зазначає: "Прийшов до нас і лірник (їх на Волині і тепер досить багато); він був уже знайомий з нашою родиною [...]. Він проспівав під акомпанемент своєї ліри кілька набожних колядок"[13] . Уважливе ставлення членів родини Косачів до лірницького мистецтва подибуємо і в інших побутових фактах. У 1892 р. Михайло Косач, брат Лесі Українки, від невідомого лірника записує у селі Колодяжному Ковельського повіту три набожні пісні й одну алегоричну "Як заєць женився"[14]. В архіві родини Косачів зберігся й фотознімок лірника, який сидить на ганку одного з Косачівських будинків і, очевидно, щось виконує із свого репертуару. Водночас хочемо вказати на рідкісний фотодокумент 1907-1908 рр., на якому впізнаємо російського композитора Ігоря Стравінського: на ґанку свого будинку в м.Устилузі Володимир-Волинського повіту він робить запис від невідомого лірника. Але дивний збіг обставин: на згаданому фотознімку з Устилуга мандрівний співець-музикант своїми зовнішніми рисами дуже нагадує лірника, що на фотознімку з села Колодяжна, хоча між обома фотофіксаціями лежить 15-літня "віддаль".

У чуттєво-м'якому колориті змодельована ліро-епічна постать співця-музиканта у поемі Лесі Українки "Місячна легенда" (1893)[15]. Побутово-етнографічний, майже документальний малюнок, відтворений поетесою, в загальному контексті вивчення лірництва заслуговує, безумовно, уваги. Безсумнівним і функціонально реальним є лірницький репертуар, про який згадується в поемі. Для сільської "громадки людей" співав сліпий музикант...

Їм лірник співав про колишню неволю,
“Даремщину-панщину” злую,
Про тую нещасну підданську долю,
Про панську сваволю лихую.

А ліра голосить, квилить жалібниця, –
“Сирітки” співець починає.
Ой вже не одна у гурті молодиця
Хустиною сльози втирає.

... Кінчилася пісня, слова жалібнії
Змінилися в слово потіхи:
Що там десь, у Бога, за муки земнії –
Небеснії ждуть нас утіхи.

... “Нема в світі правди!” Сей крик розпачливий
Не співом, а плачем озвався.
Сей поклик гіркий, безнадійний, вразливий
Співцеві у серце віддався...

У поетичному творі Лесі Українки, цілком зрозуміло, мова йде про найпопулярніші лірницькі пісні – про панщину, сирітку, правду і неправду. Тема лірництва в поемі художньо і психологічно достовірно відтворена на тлі жорстких побутових реалій тогочасної дійсності Полісся.

На початку 60-х років минулого століття на території Західного Полісся виявлено живі сліди, точніше – останні реалії лірницької традиції. Луцький фольклорист Іван Федько у селищі Шацьку Любомльського району дізнається про народного співця і музиканта Адама Шковороду, життєва дорога якого фатально обірвалася 22 вересня 1939 року. Від лірницького поводиря Наума Хом’яка (1902 р.н.) він записує пісенні матеріали, що їх зберегла стареча пам’ять. Незабаром – зустріч з лірником Іваном Власюком у селі Залуття Старовижівського району. Скупі записи пісень з репертуару Адама Шковороди та Івана Власюка були незабаром опубліковані в збірнику “Волинь у піснях” (Львів, 1969). Хоч у записах і публікаціях з різних причин були допущені текстологічні неточності, інші похибки (подача лише текстів деяких пісень, ще інших – лише з вокальною мелодією, без інструментального супроводу), та попри все ці фольклорні знахідки лірницького репертуару викликали певний інтерес у дослідників.

Під час повторних експедиційних виїздів у 1968-1971 роках до села Залуття нам вдалося від Івана Власюка записати на магнітофонну стрічку значну і, можливо, найбільш суттєву частину його репертуару – 17

повносюжетних творів різного жанрово-тематичного характеру, а також спогади, пов'язані з лірницькою музично-виконавською практикою.

Народився лірник у сім'ї малозаможного селянина з с.Кримна Володимир-Волинського повіту. У дитячому віці з-за хвороби втратив зір. Під час Першої світової війни разом з батьками побував у "біженцях" – у далекій Курській губернії, звідки 1921 року сім'я повернулася на батьківщину. Молодим хлопцем один рік учився лірництву у Степана Рибачука, який жив у сусідньому селі Рокиті. Після здобуття "визвілки" багато мандрував з лірою: побував у Луцьку, Дубні, Кременці, Почаєві, Берестечку... Ще й після Другої світової війні ходив з поводирем: заходили здебільшого у глухі поліські поселення, щоб уникнути переслідувань-заборон міліції, місцевих чиновників. Згодом відраджували від мандрівок сини... Грав дома при святкових оказіях. Знав достеменно лірників з околишніх і дальших сіл – Хому Турковця з Грудок, Пилипа Демарчука з Глух, Адама Шковороду з Шацька, Дем'яна Баньку з Воєгощі, Артема Маркевича з Заболоття... А ще ж були гармоністи, з якими також спілкувався.

За нашими спостереженнями мав Іван Власюк добру музичну пам'ять, унікальний слух, вправно грав на лірі, скрипці, але перший інструмент, як не раз доводилося переконуватися, був для нього найбільш улюбленим. Своє виконавство майстерно пожвавлював, збагачуючи жвавою перегрою. Майже досконало знав "сліпецький" жаргон, лірницькі професійні звичаї. Повсюдно виявляв принциповість. "Тих лірників, що погано обращалися з людьми, колись ми судили. Був такий в Смолярах, що якось провинився, хоча був трохи вчений... В необучених забирали інструмент, гнали їх"[16], – зізнавався нам Іван Власюк.

У всій зовнішній поставі його, селянсько простій і типовій, проступали риси статечності. У бесіді легко оперував спогадами, що стосувалися скупих побутових гараздів, окремих епізодів лірницької практики. Кожен раз на наше прохання заспівати-заграти жваво реагував: робив на інструменті короткий музичний уступ (ясна річ, без попередньої проби) і починав... Про що? Передовсім якийсь традиційний жартівливий твір. Своїм настроєм, манерою співу і гри звично "приноровлювався" до змісту пісні і, здавалося, всеціло поринав у гучний пісенно-музичний розбурханий плин. Приємний голос із живою експресією виконання полонив кожного, хто слухав його. Кількаразові і, можливо, трохи обтяжливі сеанси записів не "охолоджували", не втомлювали лірника. А все чомусь відкладав "на потім" свої канти і псалми.

Складними були шляхи лірницької традиції.

Живучість лірництва з його ідейно-художніми, морально-правовими основами забезпечували приватні лірницькі школи, в яких система навчання опиралася на загальноприйняті, апробовані життєвим досвідом традиції. Зокрема, така школа у 20-30-х роках була у селі Кирчі (тепер Краснилівка Камінь-Каширського району), де вчителював Каленик Деркач, надзвичайно вимогливий до своїх вихованців. Це засвідчують спогади односельчан. "У його школі було до 20 сліпців-лірників з усієї Волині. Учні самі заробляли для себе і для свого вчителя, а школа була в його хаті. Нечесних карав і виганяв. Умів сам майструвати інструменти, опісля пере-давав учням. Брав тільки гроші. Купив трохи землі, на якій працювали сини"[17]. Із розповідей старожилів дізнаємося, що з приходом у 1939 році радянської влади нащадки лірника були репресовані.

Терміну навчання не було чітко означено. Він був різний, залежав, безперечно, і від здібностей учня, і від інших чинників. Іван Власюк, як відомо, вчився у лірника Степана Рибачука лише один рік. Волинський лірник Євдоким Мокровіз (1859 р.н., родом із с.Сивки Острозького повіту) за відомостями фольклориста Олександра Малинки навчався у лірника з містечка Ямполя один рік і два місяці, і заплатив "майстрові" за навчання 20 карбованців[18]. На Житомирщині учнівство тривало 3-4 роки, інколи один рік[19]. На екзаменах від молодих лірників передовсім вимагалося знання молитов, професійних звичаїв, таємного (сліпецького) жаргону, решта професійних ознак вважалися поступовим набутком життєвої практики. Після здачі екзамену лірники-учні отримували так звану "визвілку" – право ходити з лірою самостійно.

Нерідко виникали протиріччя між молодшою і старшою генераціями, що є, слід гадати, логічним наслідком у загальній системі збереження автентичності, основ мистецької традиції. Гармоніст Іван Штик (1926 р.н.), добре знайомий з мандрівними музикантами Полісся, згадує: "Ну, прижимали тиї стариє: 'Ви-те, молодиї, не учитеся, ви-те ничого не понімаєте!' Так вони нас прижимали, але нас, молодих, багато було, то вже вони не мали сили... Докоряли: 'Без науки ходите!'"[20].

Лірницький репертуар складався передусім з творів морально-дидактичного, жартівливо-гумористичного характеру. В силу різних обставин все менше виконувалися пісні історичні, тобто поступово звужувалася сфера їх побутування. Якщо лірники східної і південної Волині до початку XX ст. ще зберігали епічну традицію, то лірники Волинського Полісся вже рідко мали в своєму репертуарі епічні твори, зовсім не було дум[21]. Не випадково в одній з кореспонденцій початку XX ст. зазначається, що, зокрема, на Волині пісенний репертуар співців-музикантів підпав значній

зміні: “У результаті переслідування історичних пісень зі сторони адміністрації українські мінезингери стали віддавати перевагу пісням набожним і забувають знамениті думи”[22].

Звичайно, основу репертуару кожен лірник переймав у першу чергу від свого учителя, решту – від інших сліпців-музикантів у процесі побутового музикування, тобто “мусив здобувати своїм розумом”. Залежав цей “індивідуальний” репертуар ще й від певних причин: від місцевих традицій, уподобань виконавців, зрештою – й від попиту слухачів. Іван Власюк, наприклад, володів обширним репертуаром, віддавав перевагу, особливо в останні роки, жартівливо-гумористичним творам. Тематичне багатство репертуару співця дивувало тогочасну сліпецьку братію: “Іван все знав – і польки, і ‘Яблочко’, і ‘Краков’яка’, і ‘Пана’, і ‘Попаденьки’, і всьо-всьо він грав [...]. Такеї пісні нема, щоб він не знав [...]. Хоч сліпих тут було до ста чоловік”[23]. І ці живі свідчення – від вражень післявоєнного періоду, останньої фази існування лірницької традиції.

У різний час, у різних регіонах на різних функціональних рівнях знаходилася жанрово-тематична система лірницького репертуару. Весною 1894 р. уже згаданий нами фольклорист О.Малинка записав від волинського лірника Євдокима Мокровоза 18 пісень: переважна більшість – набожні, і лише три (про панщину, біду і тещу) можемо виокремити з цієї категорії[24]. Водночас ретроспективний аналіз діяльності лірників Полісся і Волині засвідчує про низку спільних рис, зокрема в ділянці вокально-інструментального виконавства. Так, у репертуарі лірника Антона Витвицького (1903 р.н., родом із Заславського повіту) чільне місце займали пісні про сирітку (“Нещаслива й година на світі настала”), панщину (“Ой кувала зозуленька”), приймака (“Ой був собі чоловік”), Морозенка (“Ой Морозе, Морозенку, ти славний козаче”).

У своїх спорадичних зауваженнях про лірників і їх вокально-інструментальне виконавство Філарет Колесса зазначав, що “на Україні запрошують лірників також на весілля, де вони грають швидкі мелодії до танку, хоча ліра мало надається до танкових мелодій”[25]. Подібних свідчень серед дослідників чимало. Та й місцева лірницька практика підтверджує це. І справді, хоч діапазон інструмента досить вузький, обмежений, а звук гугнявий і монотонний, вправні музиканти при потребі домагалися неабиякої віртуозності, вдаючись до вияву різного рівня мелізмів... Тож нерідко послугами лірників користувалася сільська молодь при проведенні різноманітних гулянь. Про це маємо численні свідчення і в літературних джерелах, і в спогадах самих співців-музикантів. Дочка поліського лірника Дем’яна Банька згадує: “А що цікавого було, то те, що було ходять до нас хлопці й дівчата, робили в нас танці і співали пісень, а батько їм грав”[26].

За приблизними підрахунками в репертуарі лірників Волинського Полісся нами зафіксовано 39 творів усної традиції. Серед них за жанрово-тематичними ознаками:

1) пісні релігійно-моралізаторського змісту (канти, псалми і т.п.): “Про напад турків на Почаївський монастир”, “Сирота”, “Про Лазаря”, “Про Олексія, чоловіка Божого”, “Про безплідну матір”, “Боже милостивий, дай нам пам’ятати”, “На гору Голгофу всє врагі взошлі”, “Кажуть люди, що я умру”;

2) пісні соціально-побутового характеру (в т.ч. деякі літературного походження): “Про скасування кріпацтва”, “Про війну”, “Про рекрута” (“Дуб на дуба похилився”), “Бондарівна”, “Біда”, “Про дев’ять братів і десяту сестрицю Галю”, “Америка люба, Америка мила”, “А в неділю вранці-рано синє море грало”, “Про Шевченка” (“Зайшов ясний місяць за хмари”), “Кобзар” (“Ішов кобзар до Києва”);

3) пісні сатиричні, жартівливі та алегоричні: “Солтис”, “Приймак”, “П’яниця”, “Попадя”, “Доля”, “Люлька”, “Зелена дуброва”, “Джинджура”, “Куми”, “Наталка”, “Надобраніч”, “Дарка”, “Полтавський сотник”, “Весілля Зайця”, “Комарик”;

4) пісні календарно-звичаєві: “Маленька нічка-петрівочка” (петрівчана), “Нова радість стала” (колядка), “Нині, Адаме, розвеселися” (колядка);

5) танцювальні мелодії: “Крутак”, “Полька”, “Козачок”, “Яблучко”.

Такою була за нашими спостереженнями складова лірницького репертуару – незвичайно різнорідна, строката.

Не можна погодитися з категоричними твердженнями деяких дослідників про те, що “кобзарям заборонялося виконувати ‘світських’ пісень, а селяни майже ніколи не співали творів кобзарів та лірників”[27]. На Волинському Поліссі чимало творів лірницького характеру перебуває у репертуарі саме “світських” виконавців. У різних варіантах і версіях побутують пісні: релігійно-моралізаторські (“Про напад турків на Почаївський монастир”, “Сирота”, “Про Лазаря”), історичні (“Про знесення панщини”, “Про війну”). А ще у живому побутуванні села простежується великий цикл пісень жартівливо-гумористичних, алегоричних. Отже, це дає підставу для ствердження, що пісні лірницького характеру не є лише питомою приналежністю лірників. Інша справа – їх вокально-інструментальна інтерпретація, яка надавала їм протяжно-декламаційного характеру і т.п., тобто тих рис, які властиві лірницькому виконавству.

Порівняно довго на Волинському Поліссі продовжували залишатися традиційні, але вже пережиткові форми лірництва. Поступово, з високим почуттям власної гідності відходили у минуле талановиті репрезентанти

вокально-інструментального мистецтва – Хома Турковець (+1963) з села Грудки Камінь-Каширського району, Артем Романюк (+1974) з села Розничі Маневицького району, Іван Власюк (+1991) з села Залуття Старовижівського району. Це були останні лірники-могікани, носії лірницької традиції...

Неофіційно побутує думка, що в силу об'єктивних причин у післявоєнний період лірники залишали традиційний інструмент і переходили на більш удосконалений – на гармонію. Лише частково можемо з цим погодитися. "Перехід" цей аж ніяк не був типовим. Навпаки, спостерігалася серед окремих лірників фанатична прив'язаність до свого традиційного інструменту[28].

Усвідомлюючи факт, що кобзарсько-лірницька традиція в Україні на первинному автентичному рівні майже перервалася, деякі сучасні дослідники-музикознавці у своїх працях цілком логічно торкаються питань реконструкції згасаючої традиції, відродження її на класичних взірцях[29].

І на закінчення... Особливої уваги заслуговує висловлена Климентом Квіткою ще в 1924 році думка про те, що українська лірницька музика – "безсумнівно одна з останніх і зрозумілих живому спостереженню хвиль широко розповсюдженої колись у Західній Європі лірницької [...] музики". А відтак, як зазначає далі вчений, "ретельне вивчення гри українських лірників може дати матеріал по крайній мірі для приблизного уявлення і про давню гру західних майстрів[30].

---

[1] Харьковские Губернские Ведомости. – №224. – 1902, 28 августа.
[2] Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні. – К.: Мистецтво, 1955. – С.36-37.
[3] Там само. – С.40.
[4] Листування Климента Квітки і Філарета Колесси // Записки НТШ. – Львів, 1992. – Т.223. – С.318.
[5] Там само. – С.318.
[6] Українка Леся. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 1979. – Т.12. – С.350-351.
[7] Рідний Край. – 1912. – №12. – С.15.
[8] Аврахов Г. До творчої біографії Лесі Українки // Радянське літературознавство. – 1972. – №6. – С.53. Зауважимо, що й дотепер залишається актуальним питання творчих взаємин Лесі Українки і Климента Квітки, зокрема на рівні етнокультурних пошуків, досліджень.
[9] Квітка К. Сім років музичної етнографії // Музика. – 1925. – №1. – С.40.
[10] Колесса Ф. Фольклористичні праці. – К.: Наукова думка, 1970. – С.364.
[11] Пшерембський З. Корбова ліра у Польщі // Родовід. – 1995. – Число 11. – С.52-53.
[12] Міяковський В. Костомаров у Рівному // Україна. – 1925. – №3. – С.48-49, 52-53.
[13] Киевская Старина. – 1903. – Т.81. – Апрель. – С.159.
[14] Денисюк І., Скрипка Т. Дворянське гніздо Косачів. – Львів: Академічний експрес, 1999. – С.53.
[15] Див.: Леся Українка. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 1975. – Т.2. – С.30-40.
[16] Див. у цій книжці спогади Івана Власюка "Ходив колись я з лірою".

[17] Записав упорядник 19 вересня 1991р. у с.Краснилівка Камінь-Каширського району від Григорія Рибачука, 1907 р.н.
[18] Малинка А. Лирник Евдоким Микитович Мокровиз // Киевская Старина. – 1894. – Т.46. – Сентябрь. – С.434.
[19] Квітка К. До вивчення побуту лірників // Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – 1928. – Вип. 3. – С.121.
[20] Записав Ю.Рибак 25 червня 2000 р. у с.Язовні Ратнівського району від сліпого гармоніста Івана Штика (1926 р.н.).
[21] Докладніше про це див.: Ошуркевич О. Лірницька традиція на Волині (друга половина XIX – поч. XX ст.) // Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник. – Житомир, 2000. – С.279-280.
[22] Абрамов И. Исторические песни, наиболее распространенные на Волыни // Живая Старина. – 1908. – Вып.3. – С.347.
[23] Записав Ю.Рибак 25 червня 2000 р. у с.Язовні Ратнівського району від сліпого гармоніста Івана Штика (1926 р.н.).
[24] Див.: Малинка А. Лирник Евдоким Микитович Мокровиз // Киевская Старина. – 1894. – Т.46. – Сентябрь. – С.434-444.
[25] Колесса Ф. Музикознавчі праці. – К.: Наукова думка, 1970. – С.54.
[26] Див. у цій книжці спогади Марії Подляк "Про мого батька".
[27] Гримич М. Виконавці українських дум // Родовід. – 1992. – Число 3. – С.19.
[28] У 1971 р. після втрати інструменту лірник Іван Власюк просив автора цих рядків посприяти віднайти продану ним власну ліру, щоб її відкупити.
[29] Докладніше про це див.: Хай М. Лірницька традиція як феномен української духовності // Родовід. – 1993. – №6. – С.37-43.
[30] Квитка К. Избранные труды: В 2-х т. – М.: Советский композитор, 1973. – Т.2. – С.287.

Oleksa Oshurkevich

THE LYRE PLAYING IN POLISSYA

For a long time lyre acted noticeable role in music life of a number of European nations. At the end of 16th and beginning of 17th centuries this type of musical instruments was getting spread in Ukraine as well. Almost by the end of the sixties of the 20th century lirist's tradition had been remained in West-Ukrainian Polissya (Woodlands), though in survival forms. It was Ivan Vlasyuk who was the last typical representative of this tradition. In this book songs recorded from the above said singer and musician are published, as well as some works of lyre-players Stepan Rybachuk and Adam Shkovoroda repertoire.

Activity of singers-musicians who express national consciousness more and more attracts nowdays attention of specialists in folk-lore and ethnic musicology. And though the lirist's tradition of authentic level has almost gone out, the need of further extended study of this ethno-cultural fenomenon has remained its actuality. It is important that well-known musicologist Klyment Kvitka as long ago as 1924 expressed opinion that assiduous study of Ukrainian lirist's playing can give a stuff for approximate notion of ancient, but not recorder in time, playing of West-Europian masters.

Юрій Рибак

МУЗИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІРНИЦЬКИХ ПІСЕНЬ
(На матеріалі репертуару І.Власюка)

У народномузичній культурі України лірництво належить до високорозвиненої традиції мандрівних співців-професіоналів. Окрім самих лірників та найвідоміших для широкого загалу носіїв цього роду мистецтва кобзарів, тип мандрівного музиканта в давнину представляли скоморохи і дударі, а в новіший час – сліпі гармоністи[1]. Все ж найпомітнішу роль в історії традиції відіграли кобзарі та лірники, оскільки вони репрезентують найактивніший період її існування.

Спільне побутування ліри та кобзи спричинило поширення уявлення про їх тісне споріднення, а ціла мандрівна виконавська традиція нерідко називається "кобзарсько-лірницькою". В дійсності, довший час ці два інструменти взаємоконкурували. І хоча колісцевий інструмент, завдяки більшій практичності в користуванні, поступово на пізніших стадіях витісняв струнно-щипковий[2], за музично-естетичними якостями перевага в слуханні надавалася кобзі[3].

Уявлення про ліру, які існують в Україні й понині, сформовані наприкінці XIX – поч. XX століть, коли творчість мандрівних співців вивчалась в епічному контексті (думи, історичні пісні, балади). Звичайно, в такому плані ліра значно поступалася за технічно-виразовими можливостями своїй довічній конкурентці. Основний же репертуар лірників – релігійно-моралізаторські та жартівливо-розважальні твори – або ігнорувався взагалі як "художньо маловартісний", або ж, у кращому випадку, розцінювався як другоплановий для вивчення[4]. Однак швидке згасання традиції, позначене раптовою фатальністю[5], канонізувало наукову думку на рівні її зародження.

Отож, попри епічний контекст, де лірі відведено другорядну роль, а також за винятком праць культурологічного напрямку[6], лірництво в Україні досліджене малодостатньо. Найбільшим упущенням є відсутність повноцінних фіксацій музичного матеріалу. В поодиноких виданнях такого плану вміщено лише вокальну частину, а інструментальний супровід і перегра не подаються взагалі (з наріканням на технічну складність, чи то цілковиту відсутність), або записані в грубших рисах[7]. Високоякісним рівнем відзначається лише монументальна монографія Ф.Колесси "Мелодії українських народних дум" (1910-1913), де, однак, представлений менш властивий для лірників жанр імпровізаційної думи.

Причина неякісного відображення музичних властивостей ліри криється у специфіці первинного запису її репертуару – "зі слуху". Роблячи це стенографічним способом, в умовах безпосереднього прослуховування, або ще гірше – з пам'яті, звичайно неможливо було зазначити реальний, мелодично ускладнений контур інструментального супроводу. Малопридатний для цього фонограф, і без того, як зазначалося вище, використовувався в цілях фіксації епічного репертуару. Ера магнітофонного запису, на превеликий жаль, застає лірництво на стадії зникнення або ж у невпізнаванно переродженій формі.

Все ж навіть за вищеназваних умов, у межах України основна увага приділялася вивченню центральної та лівобережної традицій, де, як відомо, домінувало кобзарство. Від цього лірництво знову лише потерпало, з урахуванням факту поширення колісцевого інструменту в Україні з заходу на схід[8] та його довготривалої консервації на території Правобережжя. На жаль, на сьогодні доводиться констатувати відсутність повноцінних джерел, за якими можна було б отримати належне уявлення про західноукраїнську лірницьку традицію.

З огляду на вищеокреслену проблематику, особливо цінним постає етнографічний доробок О.Ошуркевича. Записані ним на магнітофонну стрічку в 1960-70-х рр. твори від талановитого поліського лірника Івана Власюка, а також від поводирів інших лірників західнополіської традиції, представлені у вигляді транскрипцій у пропонованому виданні, спроможні суттєво поповнити уявлення про традицію цих теренів та довести її непериферійну роль у межах цілої України.

Відсутність достатньої для порівняння кількості аналогічного змісту матеріалів виправдовує застереження від узагальнених тверджень, тому нижче аналізуватиметься лише музична творчість Івана Власюка.

Протягом етнографічної роботи з лірником О.Ошуркевич записав від нього на магнітофонну стрічку 17 повносюжетних творів, яким відповідають 13 мелодій[9]. За жанровими ознаками репертуар поділяється на дві основні, проте далеко непропорційні частини:

1) релігійно-моралізаторські псалм та балада;
2) жартівливо-розважальні та сатиричні твори.

Ізольовано представлена історична пісня "Про скасування кріпацтва", виконана в танцювальному характері. Наявність у репертуарі петрівчаної пісні ("Маленька нічка – петрівочка"), очевидно, має випадковий характер, хоча цей факт цікавий із тієї позиції, що демонструє добру орієнтацію лірника в календарно-обрядовому репертуарі рідного середовища; до того ж, рідко хто з жінок тих теренів пам'ятає цей сюжет у настільки

повній формі[10]. І як не дивно, виконання пісні досить упевнене, у властиво лірницькій манері.

Немає сумніву, що група "набожних" пісень свідомо не доповнювалася І.Власюком, з огляду на складний ідеологічний пресинг у тогочасному суспільстві (антирелігійна політика). До того ж, впевненість у виконанні цих творів, порівняно з пригадуванням текстів в окремих жартівливих піснях, свідчить про найчастішу затребуваність у професійній практиці лірника саме релігійно-моралізаторської частини репертуару.

Втім слід віддати належне й "несерйозним" жанрам у творчості українських співців-професіоналів. Ще в перших писемних згадках про використання ліри, датованих XVI – поч. XVII ст., згадується розважальна функція цього інструмента[11]. Важливою така властивість залишилася й надалі[12].

Стрій Власюкового інструмента – найпоширеніший для лірницького виконавства: квінтовий бурдон із дублюванням верхнього звуку мелодичною струною ("співаницею" за М.Лисенком[13]). Менш типовим явищем, напевно, слід вважати наявність чотирьох струн, що відображено на подвоєнні "співаниці". На мелодичній струні видобувається такий основний звукоряд: e^o – *fis* – *gis* – ***a*** – *h* – *cis (c)* – *d* – *e* – *fis* – *g* – *a* – *h*. Хоча, згідно із зафіксованим на плівці звуковим матеріалом, стрій ліри не завжди зводиться до опорного устою ***a***, а буває різнопозиційним: (за бурдоном) *A* – *E* (переважаючий), *As* – *Es*, *G* – *D*, *Fis* – *Cis*.

Манера виконання, загалом, має ознаки співності. Незначні декламаційні відхилення на рівні динамічно-виразових засобів присутні в моментах підсилення інтонаційної експресії, спричиненої відповідними сюжетними колізіями.

Форма виконуваних творів вкладається в рамки мелодичного періоду (4-, 6-, 8-тактового), який разом зі словом в'яжеться у строфу (2-, 3-, 4-рядкову).

Ритміка в піснях взаємозалежна із жанровим фактором, отож і тут існує поділ на дві групи[14]:

1) мірний ритм ("Сирота", "Про напад турків на Почаївський монастир", "Петрівчана");

2) акцентний ритм (всі розважально-танцювальні та сатиричні твори).

Надзвичайно постійними в ритміці є незначні пролонгації (подовження) та абревіації (вкорочення) в середині музичних побудов, а також тривалі фермати в кінці.

Вокальна техніка при баритоновій позиції голосу позначена рядом характерних прийомів: легка вібрація (тремтіння), мікроглісандування (в'їзди), вокалізація голосних і приголосних звуків тексту, утрирування тембру. Остання ознака, наскільки відомо, є типово лірницькою та ви-

користовується задля пересилення різкого звучання інструмента. Особлива форсація властива для клаузуальних, подовжених звуків.

Характерним інтонаційним явищем у релігійно-моралізаторських творах є мікроальтерація звуків *gis* (заниження) та *c* (завищення). Першу ознаку можна розцінювати як натяк на діатонічну генезу строю. Завищення ж третього щабля (лад мінорного нахилу) нерідко відбувається способом витягування звуку: *c*® *c*- .На інструменті це досягається внаслідок сильнішого перетискання струни. Відомо, що саме третій щабель звукоряду в лірників відзначається півтоновою лабільністю, коли виконавець перестроюється, відповідно до характеру твору, "на сумно" та "на весело", шляхом повертання прапорця (у власюковій лірі – двох прапорців).

Мелодична простота вокальної лінії компенсується надзвичайно різноманітною звуковисотною, рідше – ритмічною варіантністю, що до найменших дрібниць відображено в нотаціях.

На особливу увагу заслуговує інструментальна частина мелодичного тексту. Свій спів лірник супроводжує мелізматично ускладненою грою, яка подекуди зливається з вокальною партією, але в більшості випадків доповнює її візерунок. У певних місцях слухове вирізнення інструментальної партії є неможливим, тому її запис подано в спрощеному вигляді. З цієї ж причини уникнено зазначення варіантів супроводу. В більшості випадків його матеріал міститься у міжстрофовій перегрі. Ці інструментальні, мелізматично ускладнені (морденти, трелі, форшлаги) вставки переважно повторюють друге речення вокального періоду, значно рідше – перше речення, або ж початкові мотиви. Нерідко наявність перегри чи її цілісність залежать від швидкості пригадування чергового куплета. Можливо, з цих же причин "перепочинкова" перегра багатоваріантно представлена в жартівливих піснях зі швидким темпом і майже відсутня в неспішних моралізаторських творах.

На відміну від вокальної частини, де мелодична лінія динамізується шляхом мелізматичних ускладнень та звуковисотних видозмін, для інструментальної партії характерна віртуозна філігранність. Оригінальний виконавський прийом, наявний у кінцевих переграх жартівливо-танцювальних творів, – штрихове *staccato*. На інструменті це досягається способом короткотривалої зупинки коліщатка. Із врахуванням швидких темпів виконання такий прийом вражає своєю майстерністю.

Співвідношення вокалу та інструментального супроводу, як вже зазначалося, відбувається на рівні доповнення грою співу. У релігійно-моралізаторських творах присутня ледь виражена ритмічна асинхронність, що демонструє виконавську свободу лірника.

Кілька слів щодо нотацій та, зокрема, про діакритичні знаки.

Транскрипції лірницьких мелодій здійснено з бобінних магнітофонних копій слуховим способом. Низька якість окремих фонограм спонукала транскриптора до практичного перепровірення деякого матеріалу на лірі аналогічного строю, що зберігається на кафедрі музичного фольклору Рівненського гуманітарного університету.

Нотації зроблено у відповідності до класичних норм музичної етнографії[15]. У стандартному графічному розмірі подано вибіркові строфи для ознайомчого уявлення[16]; петитним шрифтом зазначено всі варіантні видозміни (інструментальні та вокальні), внесення яких дає можливість представити твір у всіх деталях.

Окрім загальноприйнятих в академічній теорії музики графічних позначень, транскрипції містять такі спеціальні знаки:

[ ] – позначення, додані транскриптором;

( ) – непостійне існування знаку;

⌒ ◡ – пролонгація та абревіація тривалості з точним зазначенням величини, якщо вона більша від шістнадцятої ноти

/ – мікроглісандування;

↓↑ – заниження чи підвищення (приблизно на чверть тону) звуку;

♪≈240 – темп *rubato*;

𝄾 – надмірне дихання із точним зазначенням тривання над нотоносцем;

і-/гі/, р/и/ – вокалізація голосних і приголосних звуків;

‖ – подвійні тактові риски для відмежування мелодичних рядків у піснях із мірним ритмом;

¦ ¦¦ ¦: – пунктирні тактові риски (мірний ритм) – відсутність цезур у мелодіях, попри наявність цезур у поетичних текстах.

Приключові знаки та дробовий тактовий розмір виставлено лише в творах з акцентним типом ритму; в творах з мірним типом ритму розмір зазначено однією цифрою[17].

Висловлюю щиру вдячність моєму вчителеві проф. Богдану Луканюку за практичні поради в роботі над музичним матеріалом книги.

[1] Сліпі виконавці на гармошках і баянах зустрічаються подекуди й понині, що дає підставу говорити про тривання традиції, принаймні – на рівні форми. Принагідно варто зазначити, що поширення гармошки вважається нищівним для фольклорної традиції (див., наприклад: Колесса Ф. Музикознавчі праці. – К., 1970. – С. 245), а проте чужорідність цього інструмента є такою ж, як і будь-якого іншого на стадії проникнення в сільську культуру. Приреченість гармошки полягає у співпадінні її поширення у фольклорному середовищі із занепадом традиції мандрівних співців-професіоналів, а також – із активною хвилею поширення напливової творчості в народноінструментальній та вокальній культурах. Все ж не варто забувати, що значна частина виконуваних на цьому інструменті творів є питома за своєю природою (спадкоємна) і, хоча б зважаючи на це, гармошці слід приділяти більшу увагу.

[2] Див. про це: Привалов Н. Лира. Русский народный инструмент // Записки отделения русской и славянской археологии императорского русского археологического общества. Вып. II. – С.-Петербург, 1907. – Т.VII. – С.35.

[3] Кирдан В., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. – К., 1980. – С.32.

[4] Див. напр.: Квитка К. Избранные труды: В 2 т. – М., 1973. – Т.2. – С.283.

[5] Литвин М. Розстріляний з'їзд // Бандура. – №61-62. – Нью-Йорк. – С.26-36.

[6] Об'ємну бібліографію з цих тем вміщено в працях: Бібліографія українського народо-знавства: У 3 т. / Зібрав і впорядкував М.Мороз. – Т.1. Фольклористика. Кн.1. – Львів, 1999. – С.326-364; Мішалов В. Українська ліра та лірницькі думи, псальми та пісні з репертуару кобзаря-лірника Василя Нечепи. – Торонто, 1990.

[7] Див.: Демуцький П. Ліра та її мотиви. – К., 1903; Мішалов В. Указ. роб.

[8] Колесса Ф. Музикознавчі праці. – С.258.

[9] П'ять текстів заспівано на мелодію пісні "Весілля Зайця" (окрім відмінної частини у творі "Про скасування кріпосного права"); на мелодію "Долі" виконується також "Наталка".

[10] Про що засвідчила експедиція автора в 2000 році. Див.: Архів Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології у Львові. Од. зб. ЕК-179.

[11] Див. про це: Привалов Н. – Указ. роб. – С.32.

[12] Кирдан В., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. – К., 1980. На стор. 20 тут цитується А.Рамбо: "… для танців і гомінких розваг селяни надають перевагу лірі"; також у вищецитованому дослідженні М.Привалова (стор. 36) згадувано надання переваги лірі в якості весільного інструмента; С. Грица (Мелос української епіки. – К., 1979. – С.57) вважає, що твори духовного та апокрифічного змісту з'являються в репертуарі мандрівних співців як прояв самозахисту внаслідок адміністративних утисків, тобто – пізніше.

[13] Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні. – К.,1956. – С.11.

[14] Згідно з теоретичними розробками Б.Луканюка. Див.: Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: Збірник наукових праць. – К.,1989. – С.59-86.

[15] Колесса Ф. Народна музика на Поліссі // Музичний фольклор з Полісся у записах Ф.Колесси та К.Мошинського / Упор., вступ. ст., прим., пер. з польської С.Й.Грици. – К., 1995. – С.55-57; Мишанич М. Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. – Львів, 1995.

[16] Винятки – "Про напад турків на Почаївський монастир" та "Зелена ліщина", які, зважаючи на оригінальність викладу, подані в наскрізній транскрипції.

[17] Див.: Луканюк Б. Указ. роб. – С.64-65.

Yuriy Rybak

SOME MUSICAL PECULIARITIES OF LYRIST'S SONGS

Masterly execution of the lyrist from Polissya (Ukrainian Woodlands) Ivan Vlasyuk is in the centre of characteristics of musical peculiaries. 17 full-subject compositions (13 melodies correspond to them) mostly of jocular-amusing nature have been recorded from this lyrist. The pitch of Vlasyuk's instrument – the most spread for lyrist's playing – consists in guint burdon with duplicating of the upper sound with melodious string ("spivanytsya"). The playing manner, with baritone texture, has sings of melodiousness with insignificant deviations of reciting. The lyrist accompanies his singing by comlicated with melismas playing and supplements it with inter-stanza playing over again. For instrumental partamasterly filigree is characteristic, in particular stroke staccato, permanent melismas with a rapid tempo of playing.

ТЕКСТИ ПІСЕНЬ

З репертуару Івана Власюка

1. ПРО НАПАД ТУРКІВ НА ПОЧАЇВСЬКИЙ МОНАСТИР

1. Ой зійшла зора вечоровая, над Почаєвом стала.
   Ой вийшло, вийшло турецьке військо, як та чорная хмара. (2)
2. Турки-татари брами облягли весь кляштор зруйновати,
   Матір Божую Почаєвськую хотіли звоювати. (2)
3. Отець Желізо з келії вийшов, сльозами умліває.
   – Ой ратуй, ратуй, Божая Мати: манастир загибає. (2)
4. – Ой не плач, не плач, отець Желізо, манастир не загине.
   Мусимо стати, чудо вказати, манастира й ратовати. (2)
5. Божая Матір на крижу стала, всім чудо й показала:
   Пулі вертала, турків вбивала, ворватись не давала. (2)
6. Дізнались турки от нєдовірки, що то єсть Божа Мати,
   Пудписалися до Почаєва щороку дань давати.
7. Пудписалися і заприсягли: – Не будем больше войовати,
   Только будемо Матєрі Божій завсягда дань давати. (2)
8. Зсукали свічу з ярого воску, сім пар волів підпрягали,
   Під тую гору під Почаєвську в манастир доставляли. (2)
9. Як приснився сон старшому ченцю той свічі не палити,
   Ой бо то свіча большая зрада: хоче манастир розбити.
10. Вивезти свічу в чистоє поле, топорами розрубати,
    Пулі-патрони на всі сторони по полю розкидати. (2)
11. А сами турки, ще й нєдовірки, нєслави наробили,
    В славному місті да й у Вишньовки кров з піском ся змішили.
12. Ми хрістіянє, добриї люде, до Бога ся вдаймо,
    Матєрі Божій да й Почаєвській завсєгда поклоняймо[сь]. (2)

2. СИРОТА

1. Нещасна годіна на світі настала,
   Не одна сірота од матки зостала[сь].

2. Зістаєть сірота од одної матки,
Нещасна сірота буде бидовати.
3. Один в жону возьме, буде в парі жити,
А бідні сіроти розійшлись служити.
4. Котори більшенькі – заберуть їх люде.
Котори маленькі – бидовати будуть.
5. Як пуйшла сірота по світу блукати,
Стретів єї Господь, став єї питати:
6. – Куди йдеш, сірота? – Мамуні шукати.
– Вернися, сірота, бо далеко зайдеш.
7. Вернися, сірота, бо далеко зайдеш,
Ти свеї мамуні вовіки не найдеш.
8. Бо твоя й мамуня на високій горі,
Душа єї в неби, а тіло во гробі.
9. Як пуйшла сірота та й на гроб плакати,
Одізвався ангел, як родная мати:
10.– Ой а хто ж то плаче на моєму гробі?
– Оце ж я, й мамуню, візьми мене к собі.
11.– Як тобі, сірота, од зємлі до неба,
То так же мні встати, сірота, й до тебе.
12.Як же мні трудненько йа до тебе встати,
Насипали сирой зємлі, не магу й підняти[сь].
13.Насипали сирой зємлі, затворани очі,
Затворани очі, що й на світ нє гляну.
14.– Вернися, сірота, мачухи просити,
Чи не схоче ж вона головоньки змити.
15.– Ще ж бо мні мачуха голови нє змила,
А вже мні мачуха здоров'я вмалила.
16.– Вернися, сірота, мачохи благати,
Чи не схоче ж вона сорочечки дати.
17.– Лучче мні, мамуню, в сірой зємлі гнити,
Лиш би мні в мачохи сорочкі просити.
18.Ще ж бо мні мачоха сорочкі нє дала,
Вже ж мене й мачоха навіки прокляла.
19.Вже ж мене й мачуха навіки прокляла,
Ще й сорочку взяла і з хати вигнала.
20.– Іди ж ти, сірото, та й із меї хати,
Ти ж не моє дітя, я й нє твоя мати.

3. ПРО СКАСУВАННЯ КРІПАЦТВА

1. Чи знаєте, добрі люди, як нам було жити?
   Ой чи свято, чи не свято, то треба робити.
2. Було ж бо ми, людські хлопці, всі ж бо ми не вдома[1],
   Не було в нас снопа жита ни в полю, ни вдома.
3. Було ж у нас, гарні хлопці, жито зелененьке.
   Приїхали вражі ляхи та й забрали всеньке.
4. Було ж у нас, гарні хлопці, жито коло річки,
   Приїхали вражі ляхи та й забрали в брички.
5. Як пушов же я до пана плати впоминати,
   А пан мене крепко влупив та й викинув з хати.
6. Один пан, один пан, а два отамани,
   Вісімнадцять польових, а один підданий.
7. А в неділю дуже рано в церкві звони звонять,
   А вже соцькі з окоманом на панщину гонять.
8. Іде батько з ціпом, а син із косою.
   Іде мати жита жати разом із дочкою.
9. Як пушов я в понеділок та ще й у вівторок,
   Ото вже мні так здалося, що вже є день сорок.
10. Як пушов я од середи та ще й до суботи,
    Приїжджає пан на поле: нема з нас роботи.
11. Як приїхав пан на поле, став снопи лічити.
    На богатих нарікає, бідних кладе бити.
12. У нашого окомана червоні онучі,
    Плачуть дівки й молодици, із панщини йдучи.
13. У нашого окомана да й чорная шапка.
    Плачуть дівки й молодици, ще й старая бабка.

*

14. Прилетіла зозуленька та й сіла ковати:
    – Збирайтеся, добрі люди, щось маю казати.
15. Щось маю казати, буду говорити.
    Не будете, добрі люди, панщини робити.
16. Прилетіла пава, серед села впала.
    А в місяці синтябрі панщина пропала.

---

[1] Пісенний рядок із магнітофонної стрічки прослуховується невиразно.

17.Утікала панщинойка лісами, горами,
А за нею окомани з конями, з возами.
18.Утікала панщинонька, аж гори гриміли,
А за нею вражі ляхи із жалю помліли.
19.Утікала панщинонька, аж гори траслися,
А за нею вражі ляхи: – Панщино, вернися!
20.– Не вернуся, не вернуся, не маю до чого.
Треба було шанувати, як здоров'я свого.
21.Утікала панщинонька лісами, горами,
А за нею мужики – з ціпами, з граблями.
22.А ціпок[1] ясенок, капиця желізна.
Як ударив мужик пана, то й шия облізла.
23.Слава нашому царові до самого Бога,
Що минулась панщинойка, тепер стала воля.
24.Слава нашому царові, ще й його царици,
Що й не ходять на панщину дівки й молодици.

*

25.Закувала зозуленька в вишневому саду.
Зобралися вражі ляхи собі на пораду.
26.Стали вони раду мати, стали говорити:
– Трудно буде, пане-брате, без панщини жити.
27.Ми не вміємо косити, наші жони – жати.
Ой прийдеться, пані-братці, по лісах лежати.
28.Ми не вмієм молотити, наші жони – терти.
Ой прийдеться, пані-братці, без панщини вмерти.
29.Ми не вміємо орати, наші жони – прасти.
Ой прийдеться, пані-братці, іти коней красти.
30.Нав'яжемо, пани, коней од плота до плота.
Як би ж то нам навчитися – то легка робота.
31.Стоїть пан на ганку, нагай за плечима.
В його воши, як курчата, з чорними очима[2].
32.А хто прийде подивиться, які в пана воші,
Та хто його запитає, чи на то тре' гроші.

*

[1] Тут помилково проспівано "дубок".
[2] Наступні рядки з магнітофонної стрічки прослуховуються невиразно.

33.На порозі лежить льоха,
Не боїться мужик ляха.
Мужик з ляхом повитався,
За чуприну похитався.
34.На панщину ходжу, ходжу,
В неділь свято й не вигоджу.
Хочу зиму молотити,
Да й горілки в око лити.
35.Да й горілки в око лити,
З маслом хліба закусити.
З маслом хліба закусити,
Ще й махорки покурити.

4. ПОЛТАВСЬКИЙ СОТНИК

1. Коб я мог перевернути
Всейкий мир на свій манір,
Зробив би так, щоб було добре
Всім людям жити на землі.
2. Найперше зими скасував би,
Щоб було літо і тепло,
Де лежить сніг – там цукор став би,
А з хмари б горілкою лило,
3. Щоб не треба було одежі
І не теплих жупанів.
Ходили б, як святи по небі,
Без сорочок і без штанів.
4. Замисть лози росли б ковбаси,
А з листків були б млинці.
Земля була б з самої каші –
Оце найлуччі ласощі.
5. Ставки з сметаною стояли б,
Бережки з лемішки були.
По їх варенички плавали –
Гарячі, жарані, смачни.
6. Криниці були б з холодним квасом,
Щоб аж у носі закрутив,
Тоді мужик з похмілля часом
Собі напитись захотів.

7. Тогді б дівчата й молодици
Були б у мене на вибір:
Черняві, гарні, білолици,
З котрею хтів би, з тею жив.
8. Коб я був полтавський сотнік,
Я вам ще більше б розповів.
Їдьте додому всі здорови,
Бо я вже спати захотів.

5. СОЛТИС

1. Ой хвалився солтис чином,
Як господар добрим сином.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
2. Шапка синя, верх зельоний,
А я солтис наставльоний.
Бо я маю вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
3. Яка чарка де буває,
То й солтиса не минає.
Яка чарка в селі є,
То там єї солтис п'є.
4. Де весілля, де хрестини,
То й солтиса запросили.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
5. Солтис за стіл засядає,
Першу чарку наливає.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
6. Першу чарку наливає,
Гарну дівку обіймає.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
7. – Мене люде уважають,
Завжди паном називають.
Бо я маю вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.

8. Як одягну я жупан,
Кажуть люде: “Солтис пан”.
Як одягну я шинель,
Кажуть люде: “То наш чєн[1]”.
9. Як наложу жовту бляху,
То втікають люди з страху.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
10.Як пудийму свою палку,
Кажен каже: – Куплю чарку!
Кажен каже: – Куплю чарку!
Штири ночі зміню варту.
11.А хто купить цілу кварту,
Ослобожу на рік варту.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
12.Солтис в корчмі п’є, гуляє,
Десяцькими посилає.
Бо він має вищий чин,
Ще й десяцький на підчин.
13.А десяцькі розгнівились
І старості доложили.
А староста, взнавши діло,
Приїзжає в село сміло[2].
14.В село староста в’їжджає,
Коменданта посилає.
Бо він має вищий чин,
Йому солтис нипочим.
15.Втікав солтис меж плотами,
Зачепився лахманами.
Упав солтис та й лежить,
Аж поліція бижить.
16.Упав солтис та й лежить,
Аж поліція бижить.
А він думав, що й дівчата,
А то свиня й поросята.

---

[1] Фонетично-діалектне «чєн» співвідноситься, очевидно, з поняттям «чин».
[2] Цей і наступний куплет подаються за чернетками упорядника.

17.Староста в село в'їжджає,
Солтис свині заганяє.
Лучче людям пасти свини,
Як служити їм у чини.
18.Лучче хліба заробити,
Як за солтиса служити.
– Перше мав я вищий чин
Й а тепер став нипочім.
19.Ой нащо мні такий чин,
Ой щоб мене кажен бив?
Лучче бути простяком,
Настоящим мужиком

6. ЛЮЛЬКА

1. Люлька моя пеньковая звечора курилась.
Як упала із полици тай зовсім розбилась.
2. Ой піду я на базар люльку купувати.
А хто мені допоможе її сторгувати?
3. Там дівчата молоди[ї] пшоно продавали.
Вони мені молодому люльку сторгували.
4. За люльочку – три копійки, за цибух – два гроши.
– Кури, кури, мій милейкий, чернявий, хороший!

7. ДЖИНДЖУРА

1. Ой приїхав джинджура
До дівчини звечора. (2)
2. – Ой Гандзюню-серденько,
Переночуй ніченьку. (2)
3. – Ой рада б я ночовать,
Пан приїде, буде знать. (2)
4. – Ой Гандзюню-серденько,
Тому дамо радойку, (2)
5. Тому дамо радойку:
Поставимо вартойку. (2)

6. Поставимо вартойку
На чотири брамойки. (2)
7. А вартойка заснула,
Пан приїхав – не чула. (2)
8. – Ой Гандзюню-серденько,
Що за варта на дворі? (2)
9. Що за варта на дворі?
Що за шапка на столі? (2)
10.Що за шапка на столі?
Що за шабля на стині? (2)
11.Що за шабля на стині?
А хто спить у ліжкові? (2)
12.– То каліка убога,
Безрука і безнога. (2)
13.– Ти каліки не приймай,
Подари і одсилай. (2)
14.– Ой паноньку-серденько,
А чим його дарити? (2)
15.– Червінчиком золотим
І коником вороним. (2)
16.Через хату чикинду,
А по сінях просто йду. (2)
17.Вийшов на двір, вигукнув,
Сів на коня й висвиснув. (2)
18.– За це пан мні коня дав,
Що в Гандзюні ночував. (2)

8. ПРИЙМАК

1. Ой жив собі чоловік, мав їдную жінку.
А він єї уважав, як спочатку дівку.
2. То він єї уважає, бо їдную має.
Коли вийде на село, приймака шукає.
3. Коли вийде й на село, приймака шукає,
Сімсот рублів на посаг дати обіцяє.
4. Сімсот рублів на посаг дати обіцяє.
Хто свого кутка не має, той так захопляє[1].

[1] Це слово з магнітофонної стрічки прослуховується невиразно.

5. А вже час і пора, зійшов місяць і зора.
Пора мені старому тягнутися додому.
6. Як прийняв його на двір, посадив його за стіл.
А він його уважає, як на смітті свій постіл.
7. То він його уважає, ще й добре приймає.
Як приймак іде по воду, то тесть не пускає.
8. – Ох я ж тебе й не приймав та й води носити.
Вилий воду, бери ціпа та йди молотити.
9. Ох я ж тебе й не приймав та й за водоноса.
Ставляй відра, бери ключ та йди шмаруй воза.
10. Робив рік, робив два, пока й наробився,
Пока його старий тесть грошей не добився.
11. Як набив же старий грошей повную кишеню,
Бере свого приймачину з двору виганяє.
12. Як набив же старий грошей повниї кармани,
Виганяє приймачину: – Йди к чортовій мами!
13. Узяв приймак ціпа в руки, пушов молотити.
Чи не вийде його жінка з ним поговорити?
14. Аж виходить його теща[1], він на їй моргає.
Вона йому дулі суче, в матір заклинає:
15. – Ти приймак, ти лайдак, не варт чоловіка.
Моя дочка, як калина, ти їй збавив віка.
16. Узяв приймак нагайочку, почав жінку бити.
Як почули старі крик, прийшли боронити.
17. Старий узяв макогона, а стара – копистку.
Старий смалить по лобу, а стара – по писку.
18. Приймачина – молодчина одіпхнувсь рукою:
– Ох мать вашу в . . б з вашею дочкою.
19. Приймачина – молодчина, як став управлятись,
Ото мусив старий тесть у руках уср . . . сь.
20. Приймачина – молодчина, як став обертати(сь),
Не потрапили старії де дверей шукати.
21. Вискочили крузь вікно всіх сусідів звати,
А сусіди добрі люди, знали, шо сказати.
22. А сусіди добрі люди, знали, шо сказати:
– Оце знай, старий дурню, як зятя приймати. (2)

[1] Тут, напевне, помилково проспівано «жінка»

9. ДОЛЯ

1. Доля моя нещаслива,
   Моя жінка невродлива.
   В цебер води наливала,
   Центнер муки розчиняла.
2. Розчинила хліб у діжці,
   Сама сіла в однім місці.
   Ох як сіла та й заснула,
   Прийшла свиня – та й не чула.
3. Сама сіла та й заснула,
   Прийшла свиня – та й не чула.
   Спрялася свиня на лавку,
   Скинула діжу під лавку.
4. Спрялася свиня на лавку,
   Скинула діжу під лавку.
   Пока она прочалася[1],
   Свиня з хати унеслася.

10. НАТАЛКА

1. Ой просилася Наталка
   До дохтора, до Михалка:
   – Запрагай-но коні сиви,
   Я сорочку білу вберу.
2. Запрагай-но коні сиви,
   Я сорочку білу вберу,
   І сорочку, ще й кафтанка,
   Ще й коралів при останку.
3. Заїжджаю я в больніцу,
   Кладу шапку на поліцу.
   – На день добрий, дохтор Міхал,
   Бо я з жінкою приїхав!
4. На день добрий, дохтор Міхал,
   Бо я з жінкою приїхав!
   Порадь мене, що робити,
   Як мні жінку полічити?

[1] Цей рядок з магнітофонної стрічки прослуховується невиразно.

5. Подивися їй у зуби,
Може она жити буде.
Подивися їй у вочи,
Спитай єї, чого хоче.
6. Зачинив єї в комірку,
Став лічити його жінку.
Як став єї там лічити,
7. Як став єї там лічити,
Стала комірка тріщєти.
Певне він їй хлопця робить,
Моїй жінці вельми шкодить.
8. Певне він їй хлопця робить,
Моїй жінці вельми шкодить.
Наварила живов'язу,
Мала хлопців пару разом.

11. ПОПАДЯ

1. Ой там за двором,
Там гуляла попаденька з попом.
2. Там гуляла попаденька з попом,
Посіяла лебедину з окропом.
3. Не луччая лебедина од кропа,
Не хоріша попаденька од попа.
4. Ой сидить піп, книжечку читає,
Попаденька по садочку з хлопцями гуляє.
5. Покинув піп книжечки читати,
Пушов свеї попаденьки шукати.
6. – Ой ви, хлопці, ох прекрасні молодці,
Чи не бачили ви меї попаді?
7. – Ой бачили, бачила попадю,
Там гуляла з хлопцями по саду.
8. Ми думали, що це біли лебеді,
А сім хлопцюв коло твої попаді.
9. Шукав, шукав попаденьки – не знайшов,
Як замочив підрясника – то й прийшов.
10. Аж приходить попаденька й уночі,
А піп хропе, як котяра, на печі.

11. – Ой а де ж ти, попаденько, була,
Що сьогодня в церковці не була?
12. – Не ходила до церковци й не піду
Через твою козячую бороду.
13. Щоб не твоя козячая борода,
То б я собі поглянула на дяка.
14. А то твоя козячая борода
Она така, як собака та руда.
15. Ото в мене гарна мама була,
Она мені гарну вроду дала.
16. Она мені гарну вроду дала,
Нехай тебе чорти люблять, а не я.
17. Нехай тебе чорти люблять, а не я,
Коли в тебе козячая борода.

12. КУМИ

1. Кум з кумою випивав,
Кум з кумою розмовляв:
– Добре було, кумцю, з нами.
Не раз, не два я спав з вами.
Тепер не виходить,
Тілько мене зводить.
2. А я хлопець молодий на тоє не вважав,
Ще раз на ніч до куми та й собі одважив.
3. Раз іду я дорогою,
Несу дрючка під полою,
Та й собі думаю:
Щось зробити маю.
4. Чи мені його забити?
Чи мені його втопити?
Яку смерть зробити,
Щоб з кумою жити?
5. Раз прийшов я під оконце,
Стукнув-пукнув: – Вийди, серце!
Сама не виходить,
Чоловіка будить.
6. Став чоловік одо сна,
Просто звівся до окна.

А я дручка з-пуд поли,
По голові його стук…

7. Як я дручка з-під поли,
По голові його – стук,
То він ізхилився,
На ліжко звалився.

8. То він ізхилився,
На ліжко звалився,
Став жінку й будити:
– Йди, жінко, світити!

9. Вставай, жінко, засвіти,
Якісь гості маєм [ми].
Треба відчинити,
До хати просити.

10. Він до хати став просити,
Знаю добре, буде бити.
Став я й утікати,
Аж плоти ламати.

11. Утікав я й утікав, та й не доторкався[1],
Як він мене обамбурив, аж ціп поламався.

12. Ох став же я та й думаю,
Що своєї жінки не маю.
Треба оженитись,
Куми не любити.

13. Треба оженитись,
Куми не любити,
Треба жінку мати,
Куму покидати.

13. П'ЯНИЦЯ

1. Ох той злий, ох той злий, той, що п'є горілку.
Ой як прийде дуже п'яний, забиває жінку.
2. Ох він п'є, ох він п'є, ніц не пам'ятає.
Не хреститься й не молиться, так спати лягає.
3. Не хреститься, не молиться, так спати лягає.
На другий день дуже рано до корчми ступає.

[1] Можливо, логічніше тут має бути «оглядався».

4. Приходить він до корчми: – Дай горілки, Юдко!
Був я вчора дуже п'яний, коло серця трудко[1].
5. Сидить Юдка під грубкою та й книжку читає.
Вийшов Мошко із кімнати, за гроші питає.
6. – Ти за гроші не питай, я грошей не маю.
Дай горілки четвертину, я кожух скидаю.
7. Пішов Мошко до комори горілки шукати.
А п'яниця – у кімнату кожуха скидати.
8. Лежить булка на столі, горілка – на бочці.
Йде п'яниця із кімнати у одній сорочці.
9. Сів п'яниця в кінець стола та й хлеще горілку.
Коли гляне у віконце – а йде його жінка.
10. Прийшла його жінка, у порозі стала,
Ледве, ледве із-за жалю «Добрий вечір!» дала.
11. – Чоловіче, чоловіче, ти не добре робиш:
Діти плачуть, їсти хочуть, а в ти корчму ходиш.
12. – Жінко моя, жінко моя, не будьмо ми в сварці.
Приступай-но до стола, випиймо по чарці.
13. Як спитають тебе діти, то знай, що казати:
Пішов, скажи, вже ваш батько хліба заробляти.
14. Уже вечор вечоріє, де ж я буду спати?
Змовилися вражі жиди, випхали із хати.
15. Стоїть п'яний під вікном та ще й плаче ридма:
– Віддай мою кожушину, бо замерзну під дверима.
16. Уже вечір, уже пізно, вже спати лягяють,
Уже моїм кожушком жидка накривають.
17. – Не накривай, не накривай, я заплачу гроші.
Не напусти мені в кожух тих жидівських вошів.
18. Горілочко, горілочко, люблю тебе пити.
Ой тільки ж я не люблю за тебе платити.
19. Ти зимою не замерзнеш, літом не прокиснеш.
Як прийдеться до рощоту, коло серця стиснеш.
20. Стоять дівки на вулиці та ще й з ними хлопці.
Знати, знати, що п'яниця, бо в одній сорочці.
21. Пропив коні, пропив вози та ще й пропив ліци,
Іще тії коралики, що були на жінци.

[1] Далі текст подається за чернетками упорядника.

14. ВЕСІЛЛЯ ЗАЙЦЯ

1. Зібралася звиріна з свею дружиною,
   Посадили Медведя за стіл судійою.
2. Став Медвідь судити: кого оженити?
   Оженімо Зайця – прекрасного молодця.
   Нехай же він жінку має, хай по лісі не гуляє.
3. Став Медвідь судити, кого й оженити:
   Возьмімо ми тую Куну молодую.
4. Сидить Зайчик за столом та й собі думає:
   «Ой хотя я без хвоста, таки жінку маю».
5. Сидить Сова за столом, думочку думає:
   «Що ж ти, Куно, полюбила? Він хвоста не має».
6. Сидить Зайчик за столом й у долоні лупить:
   – Моя Куна молодая мні хвоста прикупить.
7. А Лисиця хитра, пуд черевом біла.
   Ой ще Куна не просила, вже й за дружку сіла.
8. А Зозуля-свашка, бо хороша пташка.
   Як заграє, заспіває, то потіха наша.
9. А Лис за музику, то він грає звіку.
   Тонкий голос має, то він гарно грає.
10. А Медвідь – старий дід всадився за дружбу,
    А Вовчисько-кудлачисько то все править службу.
11. А Медвідь – старий дід та й веде до шлюбу,
    Вибрикає, вивертає, реве на всю губу.
12. А Синиці-молодиці коровай місили,
    А Ворони – старі жони й у піч посадили.
13. А Сороки-білобоки та й з печі виймали,
    А Вовчисько-кудлачисько той коровай крає.
14. А Вовчисько-кудлачисько той коровай крає,
    Спудню шкурку одкраює та й у горло пхає.
15. А Вовчисько-кудлачисько то й найлучче зробив:
    Всейку тую шкуриняку та й у горло втеребив.
16. А Ворони – старі жони пішли танцювати,
    Злетів Крук, схопив друк, став їх підганяти.
17. Як прийшли Гандики, зробили музики:
    Шоб ше Цап-рогачі, оце були б гоп-чи-чі!
18. А Кізунька хитра пісеньку співає:
    «А цей вітер, добрий хітер, собі підбиває».
19. Співай, Кізко, співай, Кізко, співай до півночі.
    Як приїде цей стрілець, то й пудоб'є очи.

20.Десь узявся цей охотнік та з своїми псами[1],
Порозогнав звиріну поміжду лісами.
21.А Медвідь – старий дід сховався під зілля:
Бідна наша головонько, де ж наше весілля?
22.А Вовчисько-кудлачисько сховавсь під печеру.
Оце забрав хліб, горілку, то й мав на вечеру.
23.– А я Цап-козолап, ходімо додому.
Наша Куна молода згубила голову.
24.А Лисиця хитра, пуд черевом біла,
Схопилася на осику, на вершечку сіла.
25.– Ой а Тхір, собі хтів, за ним Пес полетів,
Схопив його за вухо, а він каже: – Так лихо! (2)

15. КОМАРИК

1. Дуб на дуба похилився,
Й упав Комар та й забився.
Ой де там, де там, де там?
Упав Комар та й забився[2].
2. Прилетіла Муха з хати
Комарика ратувати.
3. – Комарику, рідний брате,
Як мні тебе ратувати?
4. Везуть тебе до аптики,
До лікара, до притики[3].
5. – Не поможе мні аптика,
І ні лікар, ні притика[3].
6. А поможе штири дошки,
Ше й до того землі трошки.
7. – Комарику, рідний братце,
Де мні тебе поховати?
8. – Не ховай же мене в полі
При високій тополі.
9. Поховай же мене в лісі,
При зеленому горісі.
10.Будуть дівки оріх рвати,
Будуть мене споминати.

[1] За другим співом-повтором – «Десь узявся пан Сулковський та з своїми псами».
[2] У такий же спосіб розспівується кожен другий рядок куплета.
[3] Це слово з магнітофонної стрічки прослуховується невиразно.

11.– Що це лежить за покійник:
Чи охвіцер, чи полковнік?
12.Не охвіцер, не полковнік,
То дівоцький полюбовнік.
13.То такоє панське тіло,
Бодай воно потемніло.
14.То такії панські ноги,
Що ходили до небоги.
15.То такиї панські очі,
Що й не спали до півночі.
16.То такії панські руки,
Шо терпіли дівки муки.

16. ЗЕЛЕНА ДУБРОВА

1. Зелена дуброва, бодай ти згоріла.
Як я воли пасла, головка боліла.
2. Волів не напасла за комариками,
Вінків не наплела за парубоньками.
3. Волів не напасла, бо комари були,
Вінків не наплела – хлопці не дали.

17. ПЕТРІВЧАНА

1. Маленька нічка-петрівочка,
Не виспалася невісточка.
2. Ой спала, спала й недоспала
Шовкові шнури посукала.
3. Шовкові шнури посукала,
Вороні коні попутала.
4. Тільки одного й не спутала:
На того сіла й поїхала.
5. На тому сіла й поїхала,
Свого татойка одвідала.
6. – Ох мій татойку-голубойку,
Приїдь до мене в гостиноньку.
7. Приїдь до мене в гостиноньку,
Хоч на одную годиноньку.

З репертуару Степана Рибачука

18. ПРО РЕКРУТА

1. Дуб на дуба похилився, явір зеленейкий.
   Виїжджає з України рекрут молодейк[ий].
2. Як виїхав на шлях битий, сльозойками вмився:
   – Прощайте ви, товариші, може з ким сваривс[я]. (2)
3. Чи сварився й не сварився, аби не побився.
   Прощайте ви, товариші, вой може накпився?
4. Прикропляйте дороженьку, вой щоб не куріла[1].
   Розважайте мою матір, щоби не журилась.
5. – Хоч ми її прикропляєм, таки вона курить.
   Хоч ми її розважаєм, таки вона журить.

19. ПРО ВІЙНУ

1. Вой у в долу, в долинойци,
   Там лежало два й молодци,
   Два молодци молоденьки,
   Вони братики ріднейки.
2. Водин до другого бає:
   – Котрий большу рану має?
   В тебе, братцю, рубаная,
   Вой а в мене стріляная.
3. Рубаная кров'ю зийшла,
   Стріляная к серцю дойшла.
4. Вой братику мій ріднейкий,
   Хто нас буде доглядати?
   Хто нас буде доглядати,
   Пити, їсти доношати?
5. Пити, їсти доношати,
   Наші платки промивати?
   Живком вочі й добувати.
6. Наші платки промивати,
   Ще й до ранов прикладати?

[1] Далі текст подається за чернетками упорядника.

7. Одозвався сивий ворол:
– Я вам буду товаришом.
Я вас буду доглядати,
Пити, їсти доношати.
8. Пити, їсти доношати,
Живцем вочі й добувати.
9. – Ой ворлойку, наш братику,
Зажди хоч час, годинойку,
Пока Господь душу збере
Та й і до царствія прийме.
10. Ой у в городі в первом дому
Очень рано й говорано,
Очень рано й говорано,
Два солдати ни ховано.
11. Були ж вони на войнойци,
Лежать вони в долинойци.
Ручки, ножки одгнивають,
Ворли очі добувають.
12. Ой десь у їх батьків нема:
Для їх не копано гроба.
Для їх не копано гроба,
Для їх не зробляно дома,
13. Ой си'б же їх мати знала,
То б з вовіки[1] понаймала,
Жалоснейко заплакала,
Як зозуля закувала.

20. КОБЗАР

1. Ішов кобзар до Кийова та й сів спочивати.
Обвішався торбинками його й повожат[ий].
2. А хто їде, йа хто йде, його й не минає.
Йа хто грошей, хто бублікув – його й надарай[е].
3. Малая дитина на сонці куняє,
А тим часом старий кобзар Ісуса співає.

[2] Це слово з магнітофонної стрічки прослуховується нечітко.

21. ПРО ШЕВЧЕНКА

1. Зайшов [ясний] місяць за хмари, заплакали зорі дрібні.
   Тарасе, Тарасе, наш батьку, не стало тебе на землі.
2. Якби ти устав подивився, яке [то] тяжке ярмо в нас[1],
   Вой то б ти плакав, ще й ридав би, з усердя жалів би ти нас.

З репертуару Адама Шковороди

22. СИРОТА

1. Нещасна година на світі настала,
   Не одна сирота без матки зосталась.
2. Батько жінку знайде – йому пара буде,
   А бідная сиротина бідувати буде.
3. Котра доросліша – заберуть ї люде,
   А котре малеє – бідувати буде.
4. Пішла сиротина по світу блукати,
   Стрітив єї Господь, став єї питати.
5. Стрів єї Господь, став єї питати:
   – Куди йдеш, сирото? – Мамуні шукати.
6. – Вернися, сирото, бо далеко зайдеш,
   Ти своєї матері вовіки ни знайдеш,
7. Бо твоя мамуня на високій горі,
   Душа її в небі, а тіло у гробі.
8. Біжи ти, сирота, мачухи благати,
   Чи не схоче вона сорочечки дати.
9. – Як сорочку дає, то ще й проклинає:
   «Тої не зносила, другу попросила».

23. ПРО ВІЙНУ

1. Там син батька зневажає,
   Батько сина проклинає:

---

[1] При цих словах виконавець «втратив» основну лінію ритмомелодики.

2. – Іди, синку, геть од мене,
Коли нема добра в тебе.
3. – Де ж я, тату, подінуся,
Хіба піду та й на війну
4. В тую землю турецькую,
В тую віру проклятую.
5. А в неділю дуже рано
Всім рекрутам заказано.
6. Бідна мати сина мала
І на війну споряджала.
7. Син на війну вибирався
Та й із рідними прощався.
7. Було в його три сестрици
Та й усі три порадници:
8. Старша сестра коня веде,
Середульша зброю несе,
9. А найменша вираджає,
Сльоза сльозу побиває:
10.– Ой ти, братику наш рідний,
Прибудь до нас хоч раз в гості
Через ліси буйним вітром,
Через поле дрібним дощем.
11.– Візьми, сестро, піску жменю,
Посій його на каменю.
12.Як той пісок житом зійде,
Тоді брат твій з войни прийде.
13.Сестра брата послухала,
Взяла піску, посіяла.
14.Нема з піску того сходу,
Нема брата із походу,
15.Нема з піску того цвіту,
Нема брата, ні привіту.
16.Там у полі при долині,
Там лежало два воєнні,
17.Два солдати молоденькі,
Як два братики рідненькі.
18.Брат до брата промовляє,
Сльоза сльозу побиває:
19.– Якби наша мати знала,
То б вона нас доглядала.

20.То б вона нас доглядала,
Наші уста закріпляла.
21.Відозвався в полі ворон:
– Я вас буду доглядати,
Живцем вочі добувати,
З костей тіло об'їдати,
За отця, матку карати.
22.Не слухали отця свого,
Потеряли слова його.
23.Не слухали матки своєї,
Потеряли слова єї.
24.Отець лає, проклинає,
Мати плаче та ридає:
25.– Кайтесь, діти, хоч вдесяте,
А з десятої в двайцяте,
26.Як отця і матір шанувати,
При старості доглядати.

24. ПРО СКАСУВАННЯ КРІПАЦТВА

1. Цудо моє, пане-брате, цудо моє, цудо.
Нема в мене снопа жита ні в полі, ні вдома.
2. Було в мене, пане-брате, жито зелененьке,
Наїхали вражі пани та й забрали всеньке.
3. Було в мене, пане-брате, жито понад річкой.
Приїхали вражі пани та й забрали в бричку.
4. А в неділю бардзо рано, ще сонце не сходить,
А вже соцький до Савуру на панщину гонить.
5. Батько з сином, батько з сином, а син із косою.
Іде мати на лан жати разом із дочкою.
6. –Я робила, я робила, полудня не мала.
Уже сонце на заході, я не спочивала.
7. Я робила, я робила, а тепер не буду.
Хоч би трохи згорну руки, спочивати буду.
8. Йде економ понад полем та й снопів лічити,
На багатих нарікає, бідних кладе бити.

*

9. Ой летіла зозуленька та й стала кувати:
– Зіходьтеся, добрі люди, щось маю казати.
10. Щось я маю вам казати, маю говорити:
Не будете, добрі люди, панщини робити.
11. Ой тікала панщинонька лісами, горами,
А за нею мужиченьки з ціпами, з граблями.
12. Ой тікала панщинонька, аж гори траслися,
А за нею вражі пани: – Панщино, вернися!
13. Кий дубовий, кий дубовий, капиця залізна.
Як урізав мужик пана – та й шия облізла.

25. ЛЮЛЬКА

1. Люлька моя пеньковая звечора курилась.
Як упала із полици, на цебрик розбилась.
2. Ой піду я та й до міста люльку купувати.
Ні з ким мені, молодому, її сторгувати.
3. Там дівчина молодая пшоно продавала.
Вона мені, молодому, люльку сторгувала.
4. За люльочку – копійочку, за цибук – три гроши...
– Кури, кури, мій милейкий, мій милий, хороший!

26. НАДОБРАНІЧ

1. Ой іду я, ой іду я, стану при куточку.
Їдна несе шаровари, а друга – сорочку.
2. А котрая з сорочкою – то та межи люди,
А котора шаровари – то та моя буде.
3. Заходжу я до дівчини, кажуть мені сісти.
Дають мені картоплину невбирану їсти.
4. Я на тую картоплину скрива поглядаю.
На полици пироги, я на них моргаю.
5. – Ну, бувайте всі здорови та лягайте спати.
Я за тую макітерку та із хати втеки.
6. Виїв я ті вареники, виїв вареници.
Поставив я макітерку в сіньох на полици.
7. Надубраноч всім дівчатам, ще й дівчині Насті,
Щоб не було завтра рано на мене напасти.

27. ДАРКА

1. В мене батько запитався: – Ночував де, сину?
   Як сказав я, що у Дарки, а він за чуприну.
2. Якось мені Бог поміг, той нагай порвався.
   А я нишком поза тином в кропиві сховався.
3. Іде батько дорожкою та ідучи стогне.
   А я сиджу у кропиві, кажу: – Ото добре!
4. Поглянув я на село, по селу йдуть люди.
   – Випутайте з гарбузиння, зара водка буде.
5. Бо я в Дарки ночував й горілки напився.
   То як прийшов додому, з батьком посварився.
6. Чом же Дарки не любити, як та Дарка гарна.
   Вишивани подушки, мальовани радна.

28. П'ЯНИЦЯ

1. Там, де зле є, там є зле, там, де п'ють горілку.
   Як прийде п'яниця в хату, то б'є свою жінку.
2. Бо він п'яний п'яниченько розуму не має,
   Не хреститься, не молиться, так спати лягає.
3. І встає він завтра рано, кожуха вбирає.
   А відтак він, п'яниченько, до корчми махає.
4. Він заходить до корчомки: – Дай горілки хутко!
   Бо я вчора п'яний був, бо сьогодні нутко.
5. Сидить Хайка за грубкою і книжку читає.
   А вже Мошко з ванькіра за гроші питає.
6. – Ти за гроші не питай, бо я їх не маю.
   Став горілку на столі – кожуха скидаю.
7. Ходжу, ходжу коло хати, під всіма окнами.
   І так змерз я, так холодно, аж скрепчу зубами.
8. – Ти мні, жидку, не кривися, я заплачу гроші.
   Не напускай в той кожух тих жидівських вошей.
9. Бо та бочка деревляна, обручі залізні.
   Скільки мав того хазяйства, всеньке в неї влізло.
10. Пропив воли, пропив вози, пропив ліци,
    Ще й останні коралики, що були на жінци.
11. Іде жінка, іде жінка, на порозі стала.
    Таки ж вона через плечі «Надобридень» дала.
12. – Надобридень тобі, муже! Що ти ото робиш?
    Діти плачуть, їсти хочуть, а ти в корчму ходиш.

13. – Не будьмо ж ми, моя жінко, не будьмо ж ми в сварці.
Ходи ближче до стола та й вип'єм по чарці.
14. То як буде хто питати, нащо то казати,
Що чоловік пушов гроші в корчму пропивати[1]...

29. ВЕСІЛЛЯ ЗАЙЦЯ

1. Зібралася звірина з свею звіриною.
Посадили Ведмедя за стіл судійою.
2. Ой будем судити:
Кого оженити?
3. Оженімо Лиса.
В нього довга писа.
4. Оженімо Заяця –
Прекрасного молодця.
5. Хай по лісі не гуляє,
Хай він собі жінку має.
6. А Куниці – молодиці коровай місили,
А Ворони – старі жони у піч усадили.
7. А Сороки білобокі пішли танцювати,
А сам Крук схопив дрюк, пішов поганяти.
8. А та Сова-свашка на весілля ласа,
І кричить, верещить: – Давай, пане, м'яса!
9. Зарізали качура, напекли печені.
Як приїхав шмиткий пан, набрав повні жмені.
10. А то тая Муха та того не вміла,
Ударила Хруща в морду, аж юшка облила.
11. Пушов Хрущ ту Муху на суд подавати,
Присудили тії Мусі сто нагайок дати.
12. Стали її бити, стали волочити.
То навчився Шулячок курчаток ловити.
13. Ішли два солдати, кажуть: – Що за зілля?
А то Заяць молодий сходився з весілля.
14. Десь найшовся шмиткий пан зі своїми псами,
Порозганяв звірину та поміж лісами.
15. Сидить Зайчик на пеньочку і думку думає:
«Ще недавно оженився, вже жінки немає».
16. Заросився Зайчик по самі коліна,
Шукаючи на Куницю доброго поліна.

[1] Останні рядки пісні інформант не міг пригадати.

МЕЛОДІЇ ПІСЕНЬ

З репертуару Івана Власюка

1*. Про напад турків на Почаївський монастир

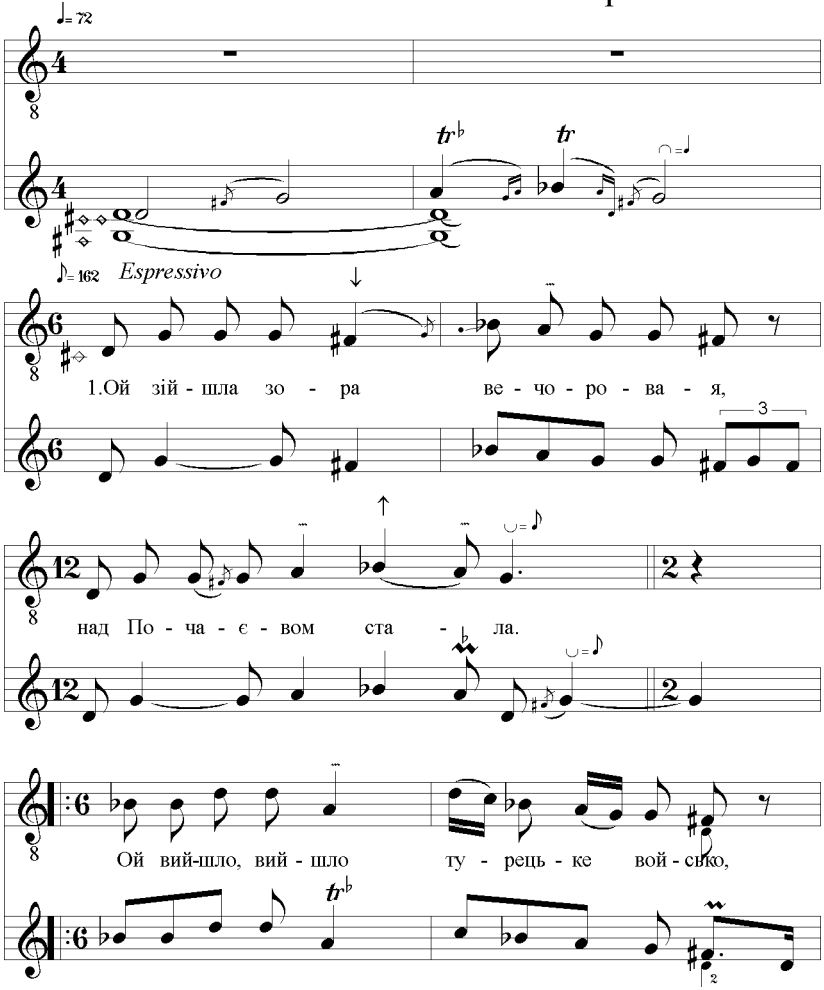

* Нумерація мелодій відповідає текстовій

як та чор - на - я хма - ра.

2.Тур - ки - та - та - ри бра - ми об - ляг - ли

весь кляш - тор зруй - но - ва - ти,

Ма - тір Бо - жу - ю По - ча - єв - ську - ю

хо - ті - ли зво - йо - ва - ти.

3.О - тець Же - лі - зо з ке - лі - ї вий - шов,

сльо - за - ми у - мі - /и/-ва - є:

–Ой ра - туй, ра - туй, Бо - жа - я Ма - ти,

ма - нас - ти - р за - ги - /ги/-ба - є.

4.Ой не плач, не плач, о - тець Же - лі - зо,

ма - нас - тир не за - /а/-ги - не.

Му - си - мо ста - ти, чу - до вка - за - ти, ма -

нас - ти - ра й ра - то - ва - ти.

5.Бо - жа - я Ма - тір на кри - жу ста - ла,

всім чу - до й по - ка - /а/-за - ла.

Пу - лі вер - та - ла, ту - р/и/-ків вби - ва - ла,

вор - ва - тись не да - ва - ла.

6.Діз - на - лись ту - р - ки от нє - до - вір - ки,

що то єсть Бо - жа Ма - ти,

Пуд - пи - са - ли - ся до По - ча - є - ва

що - ро - ку дань да - ва - ти.

7.Пуд - пи - са - ли - ся і за - при - сяг - ли: – Не

бу-дем боль - ше во - йо - ва - ти,

Толь - ко бу - де - мо Ма - тє - рі Бо - жій

зав - сяг - да да-нь да - ва - ти.

Толь - ко бу - де - мо Ма - тє - рі Бо - жій

зав - сяг - да дань да - ва - ти.

8.Зсу - ка - ли сві - чу з я - ро - го вос - ку,

сім пар во - лів під - пря - га - ли,

Пі - д ту - ю го - ру пі - д По - ча - єв - ську

в ма-нас-ти - р дос-тав - ля - ли.

9.Як прис - нив - ся сон стар - шо - му чен - цю

той сві - чі не па - ли - ти,

Ой бо то сві - ча бо-ль/і/-ша - я зра - да:

хо - че ма - нас - ти - р роз - би - ти.

10.Ви - вез - ти сві - чу в чис-то - є по - ле,

то - по - ра - ми роз - ру ба - ти,

Пу - лі - пат - ро - ни на всі сто - ро - ни

по по - лю роз - ки - да - ти.

poco accel.

11.А са - ми тур - ки, ще й не - до - вір - ки,

нес - ла - ви на - ро - би - ли,

Вслав-но - му міс - ті да й у Виш - ньов - ки

кров з піс-ком ся змі - ши - ли.

♪= 168 *con moto*

12.Ми хріс - ті - я - не, доб - ри - ї лю - де,

до Бо - га ся вда - ай - мо,

Ма - тє - рі Бо - жій да й По - ча - єв - ській

зав-сєг - да пок - ло - няй-мо[сь].

2.Сирота

♪≈240

♪≈180

1.Не - щас - на го - ді - на на сві - ті нас - та - ла,

а)

Не од - на си - ро - та од мат - ки зос - та - ла[сь].

б)

Перегра

Варіант перегри

перед 9

Варіанти супроводу

а)

б)

Вокальні варіанти

1)

2-9,11,12,14-20

10

13

15

2)

2,11

3,4,6,10,12,14,19,20

10,14.20

5,17

7

8

9,15

13

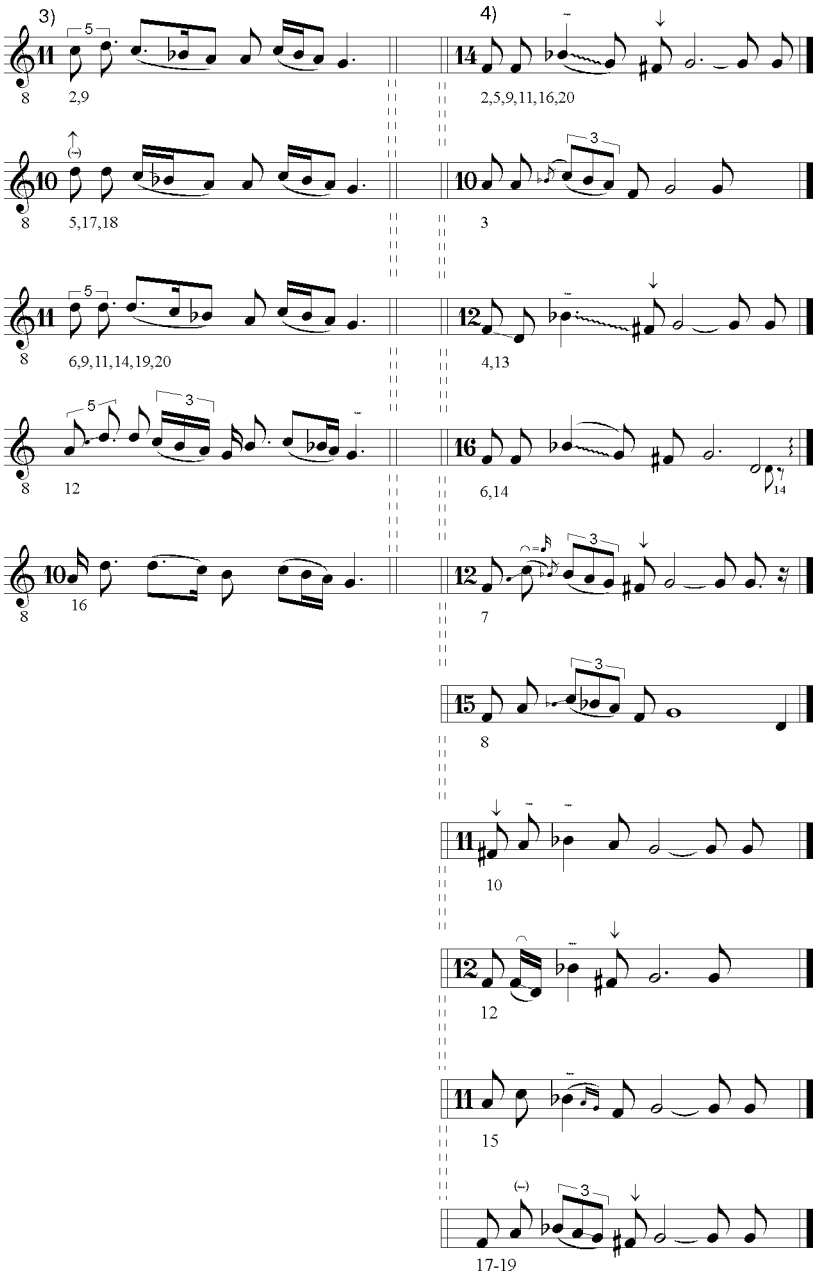
3)
2,9
5,17,18
6,9,11,14,19,20
12
16
4)
2,5,9,11,16,20
3
4,13
6,14
7
8
10
12
15
17-19

3.Про скасування кріпацтва

♩≈72 tempo rubato

♩=108 tempo justo

1) 2)

1.Чи зна - є - те, доб - рі лю - ди, як нам бу - ло жи - ти?

3) 4)

Ой чи свя - то, чи не свя - то, то тре - ба ро - би - ти.

Варіанти перегри

перед 3-м куплетом

перед 4

перед 6

Вокальні варіанти

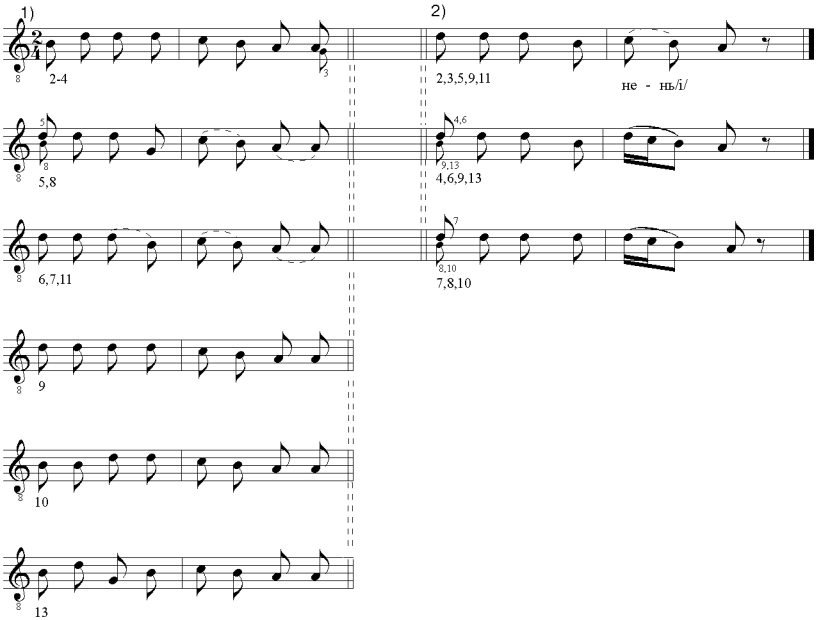

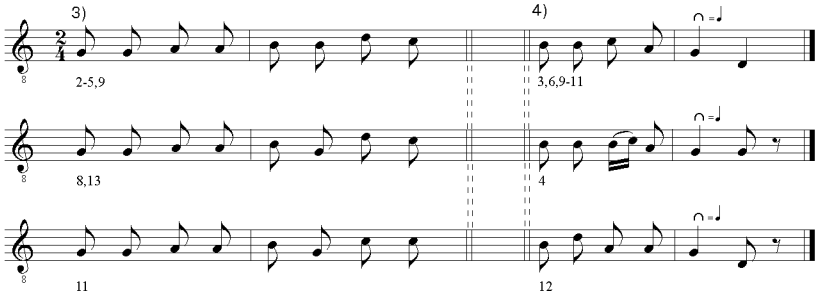

Після 32-го куплету - інша мелодія

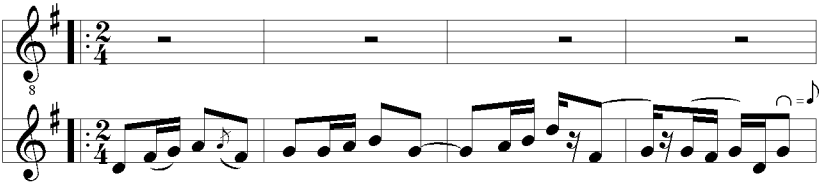

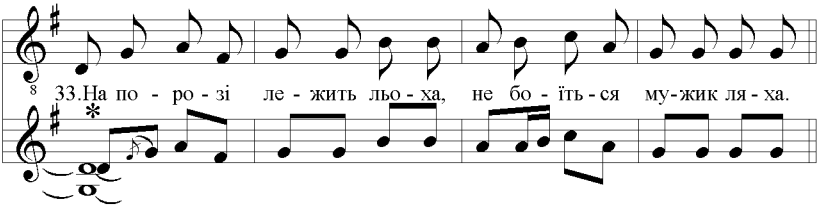

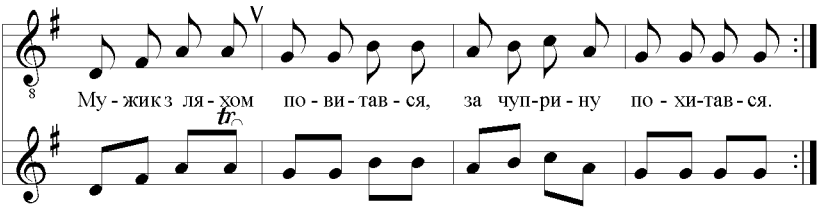

Перегра перед 34-м куплетом

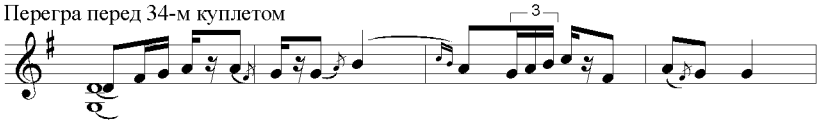

Кінцева перегра

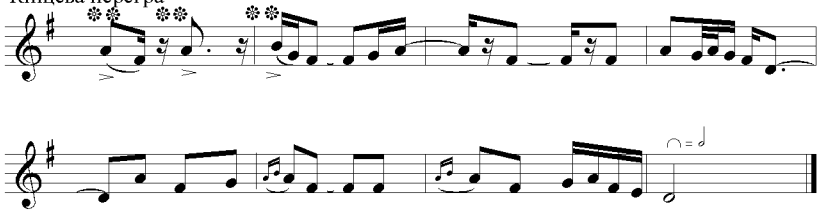

* Супровід із-за неякісного фонозапису виражено спрощено, але, очевидно, він мало відрізняється від перегри перед 34 к.

** Різкий акцент внаслідок притупування ногою, на якій лежить ліра.

4. Полтавський сотник

♩.=78 *Свобідно*

1)

1.Коб я мог пе - ре - вер - ну - ти

Всей - кий мир на свій ма - нір, Зро - бив би так, щоб

2)

3)

бу - ло доб - ре Всім лю - дям жи - ти на зем - лі. 2.Най -

Вокальні варіанти

1)

3

2)

4,6-8

4-7

5.Солтис

♩= 120

1)

1.Ой хва - лив - ся сол - тис чи - ном,

2)

як гос - по - дар доб - рим си - ном.

3)

Бо він ма - є ви - щий чин,

4)

ще й де - сяць-кий на під - чин

Кінцева перегра

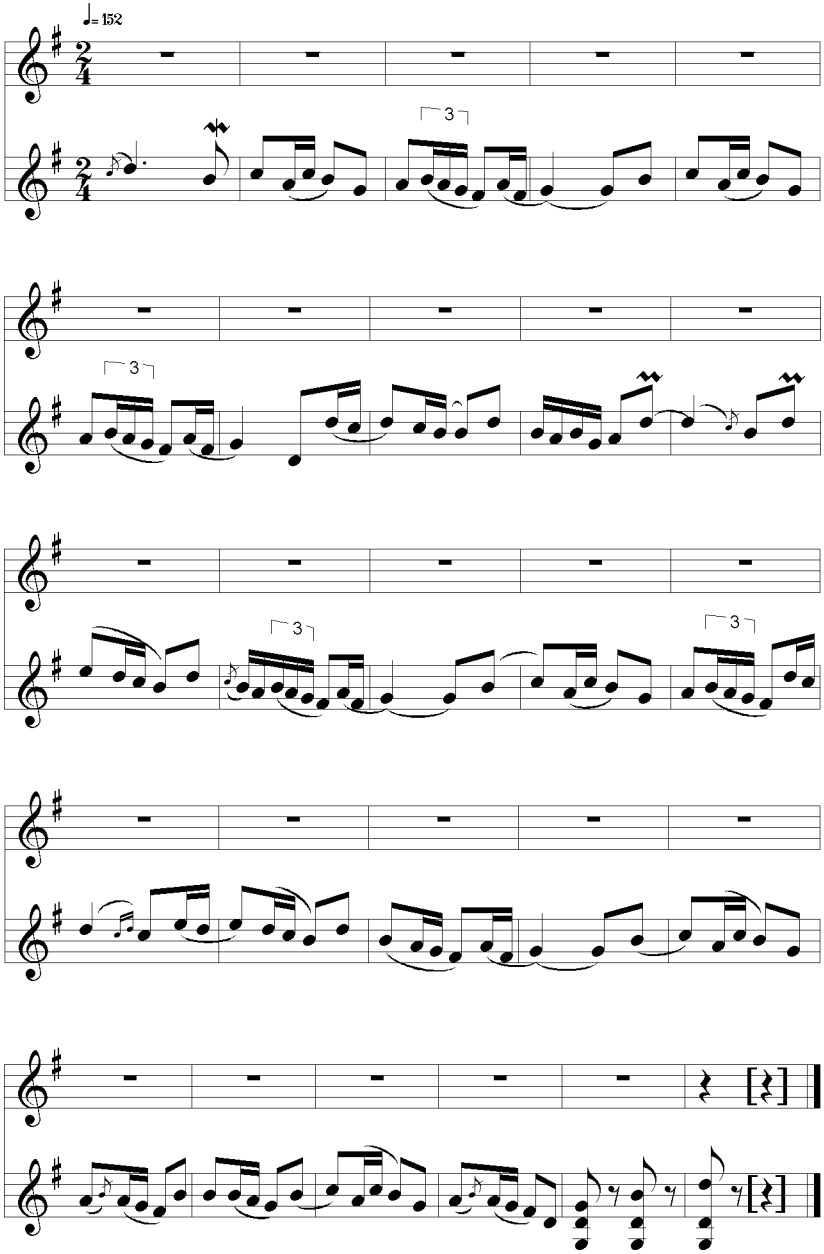

Вокальні варіанти

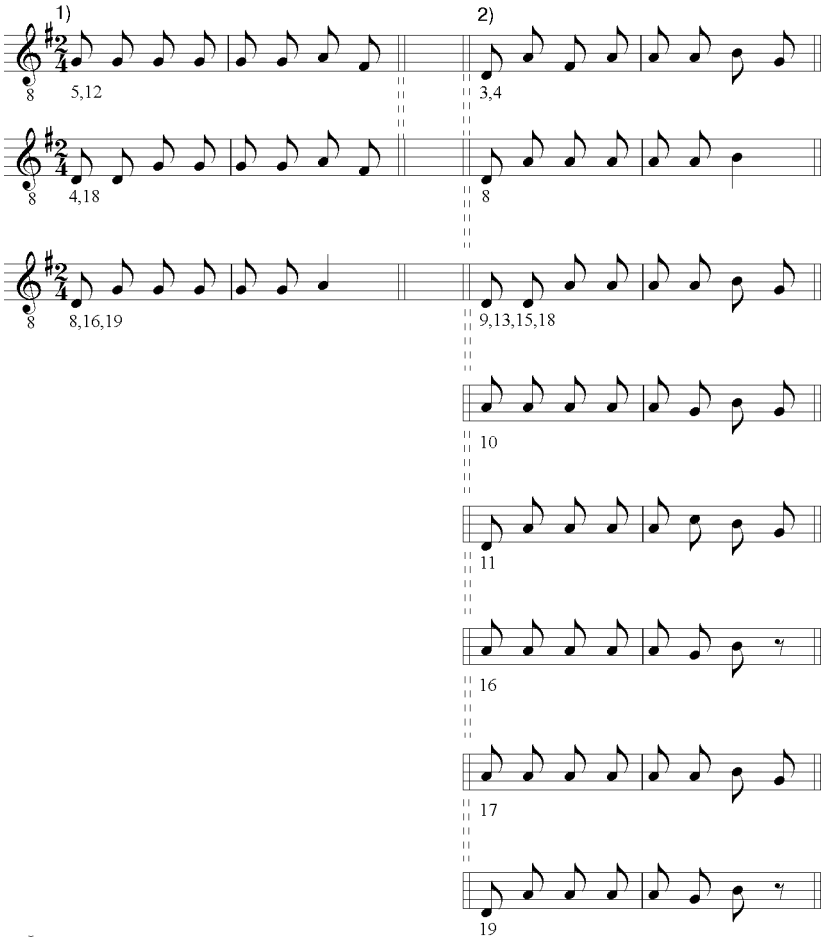

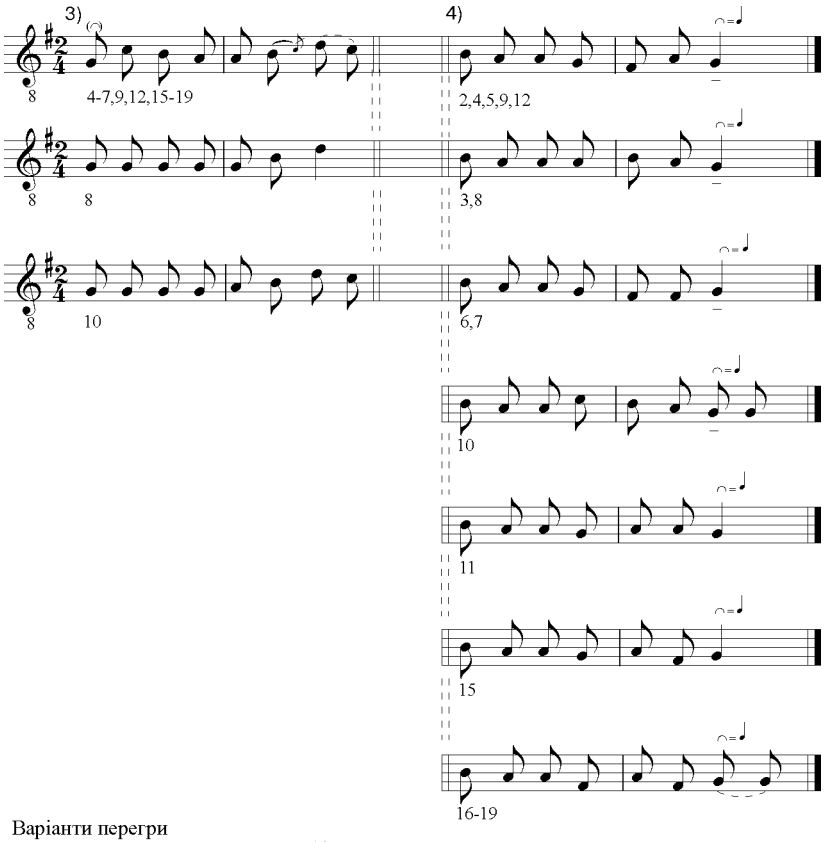

Варіанти перегри

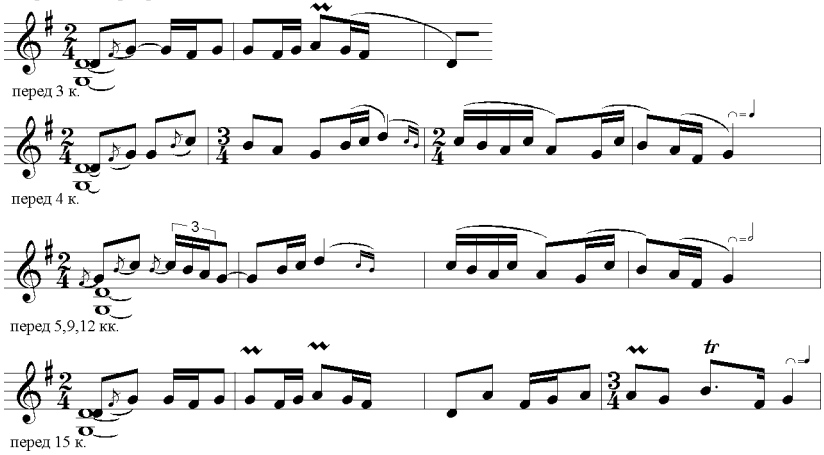

7. Джинджура

♩=96 *Рівно*

1)

1.Ой при - ї - хав джин - джу - ра

2)

до дів-чи-ни зве-чо-ра, до дів - чи-/ги/-ни зве-чо - ра.

Вокальні варіанти

1)

2,4,8

2)

2,4

3,8

5,6

7

9. Доля *

♩= 100

1) 2) (V)

1.До-ля мо-я не-щас-ли-ва, Мо-я жін-ка не-вод-ли-ва.

3)

Вце-бер во-ди на-ли-ва-ла, Цент-нер му-ки роз-чи-ня-ла.

Варіанти перегри

3

перед 3,5,7

перед 12

Вокальні варіанти

1) 2) 3)

2,11 2,3,7,9,10,12 2-4,7

3,4,10 4 3-6,8

5,8,9 6 9

6,7,12 11 10,11,12

* У транскрипції об'єднано два тексти: "Доля" та "Наталка"

11. Попадя

♩=120

1.Ой там за дво-ром, там гу-ля-ла по - па-день - ка з по-пом.

2.Там гу - ля - ла по - па - де - нь/і/ - ка з по - пом,

По - сі - я - ла ле - бе - ди - ну з ок - ро - пом.

Варіанти перегри

перед 3

перед 4,13

перед 5

перед 6-12, 14,16

перед 15

кінцева після 17

далі, як у кінцевій перегрі "Весілля Зайця"

Вокальні варіанти

1)

3,9-11,14,16

4

5-7

8

12,15

13

17

2)

4

5,8,15

7,11,17

9,12,13

14

16

12.Куми

♩= 84 *Пригадувано*

1.Кум з ку-мо-ю ви-пи-вав, Кум з ку-мо-ю роз-мов-ляв:

Доб-ре бу-ло, кум-цю, з на-ми.
Не раз, не два я спав з ва-ми.

Те-пер не ви-хо-дить, Тіль-ко ме-не зво-дить.

Рівно

2.А я, хло-пець мо-ло-дий, на то-є не вва-жав,

Ще раз на ніч до ку - ми та й со - бі од - ва - жив.

1) 2) (V)

3.Раз і - ду я до - ро - го - ю, Не - су дрюч-ка під по - ло - ю,

3) V 4)

Тай со-бі ду - ма - ю: Щось ро - би - ти ма - ю.

Перегра перед 12

Вокальні варіанти

1) 2) (V)

4,5,10-12 11 7-9,11,13 13

6 6

8,13 8

7,9

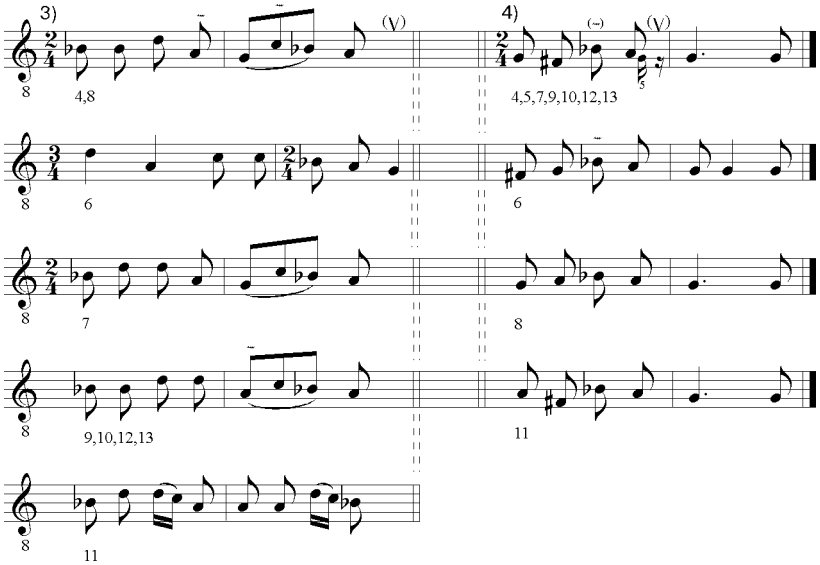
3)
4)
4,8
4,5,7,9,10,12,13
6
6
7
8
9,10,12,13
11
11

13. П'яниця

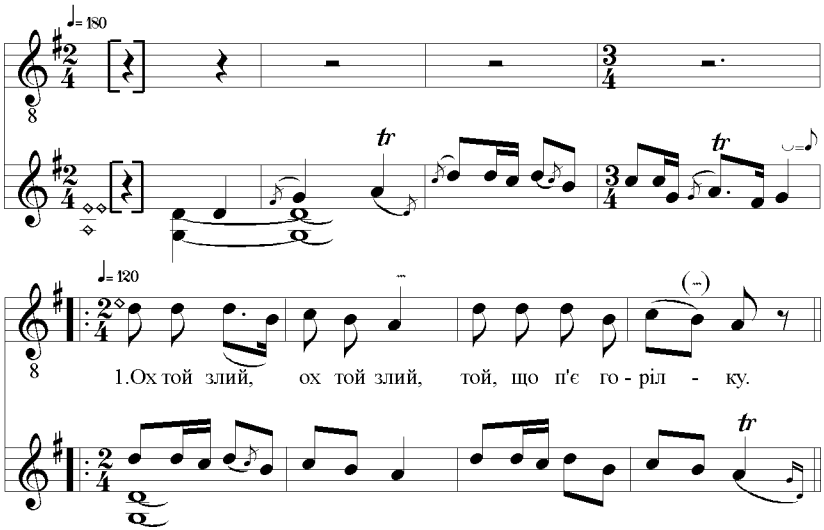
♩= 180
♩= 120
tr
tr
1.Ох той злий, ох той злий, той, що п'є го - ріл - ку.

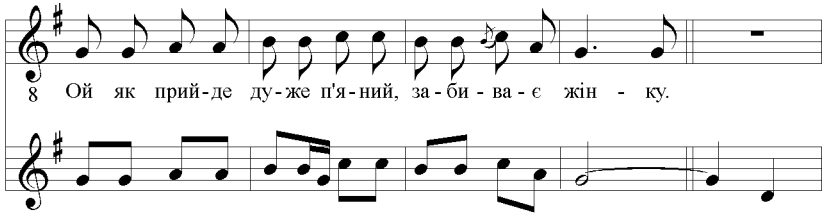

Перегра перед 2,4

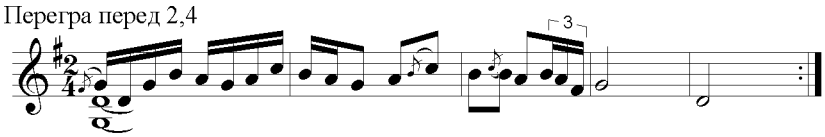

Вокальні варіанти

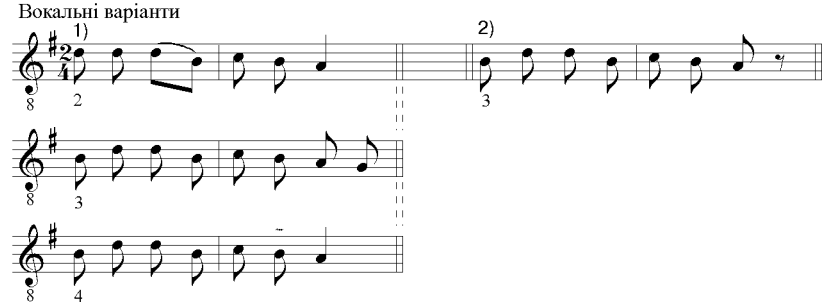

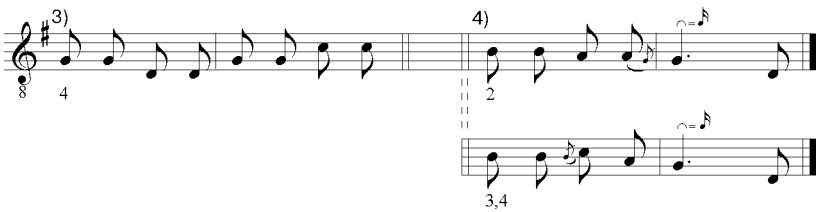

14.Весілля Зайця

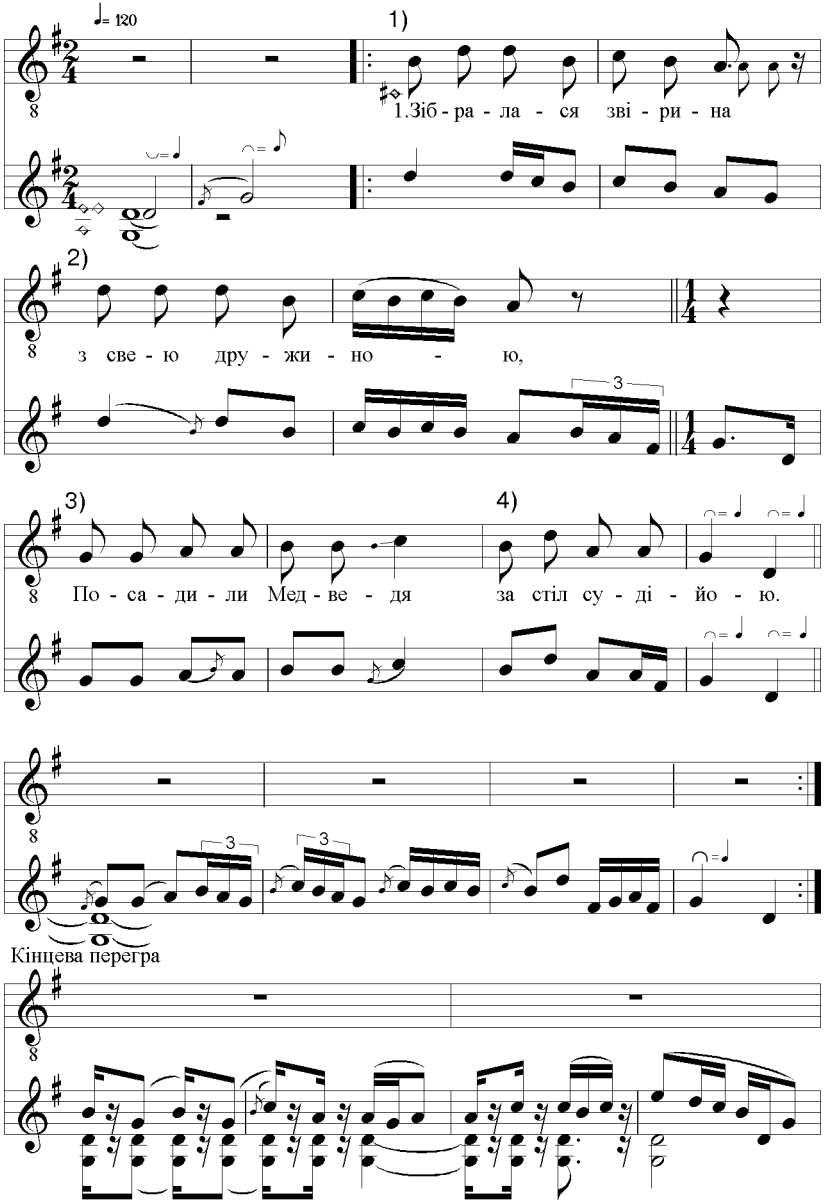

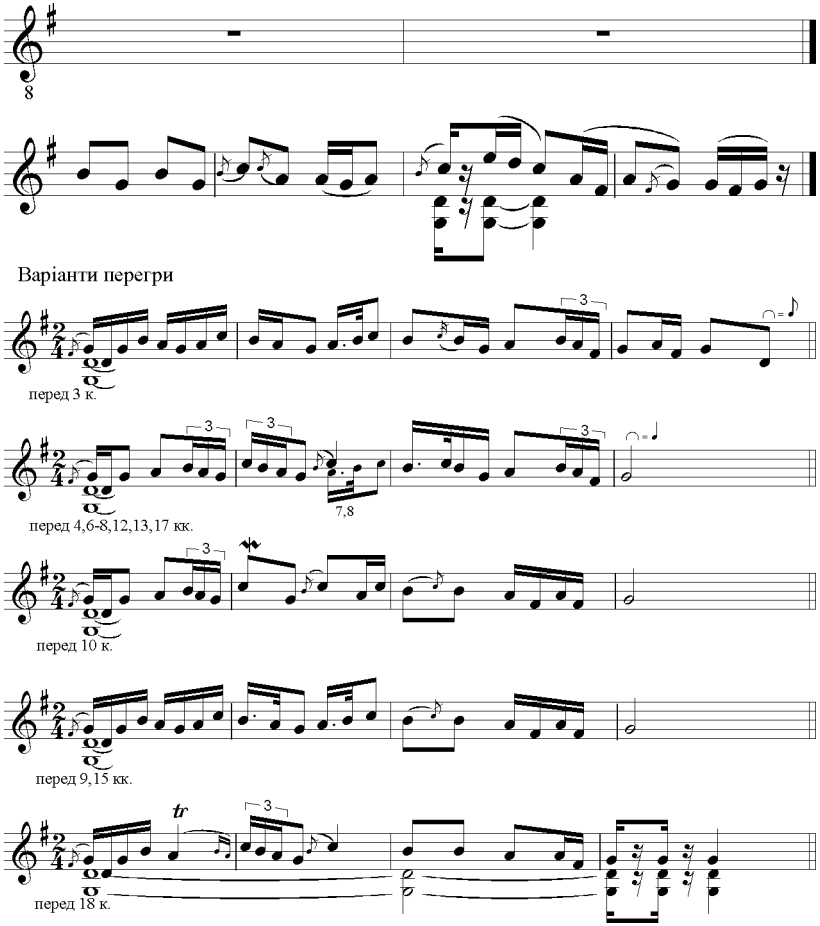
8
Варіанти перегри
перед 3 к.
перед 4,6-8,12,13,17 кк.
7,8
перед 10 к.
перед 9,15 кк.
перед 18 к.

Вокальні варіанти

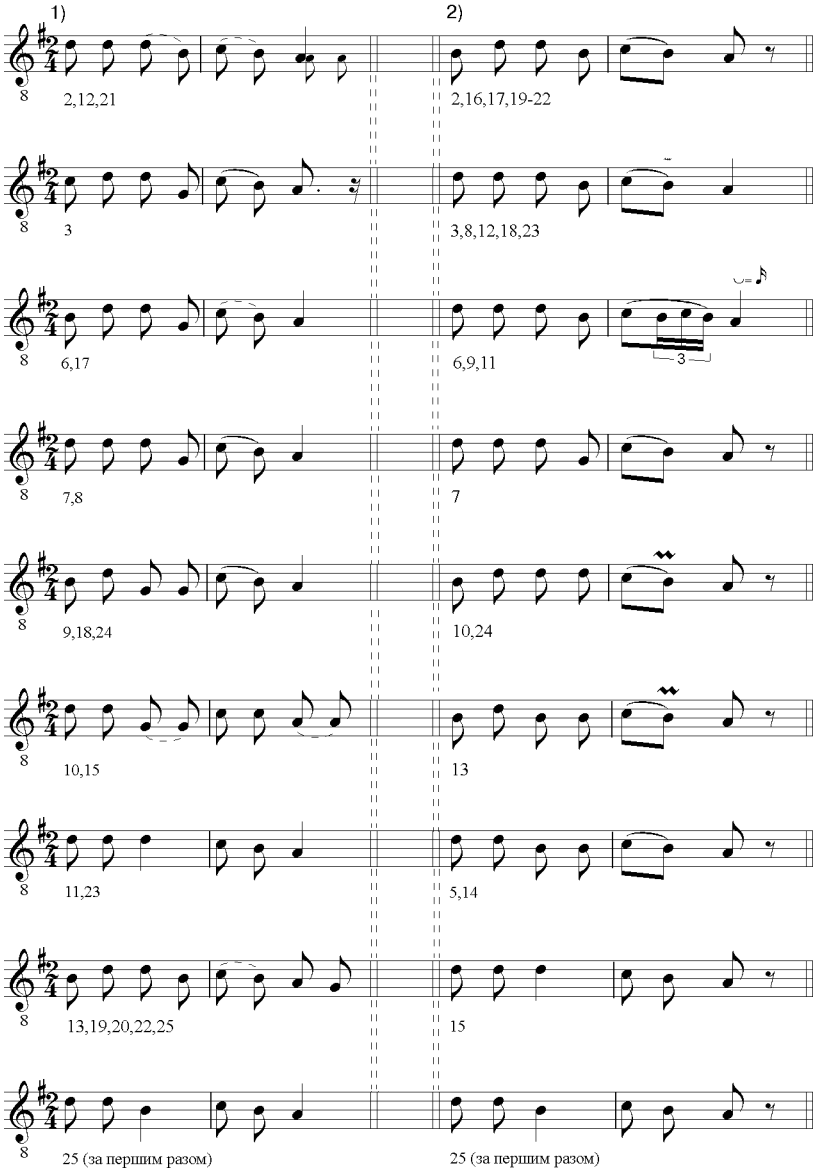

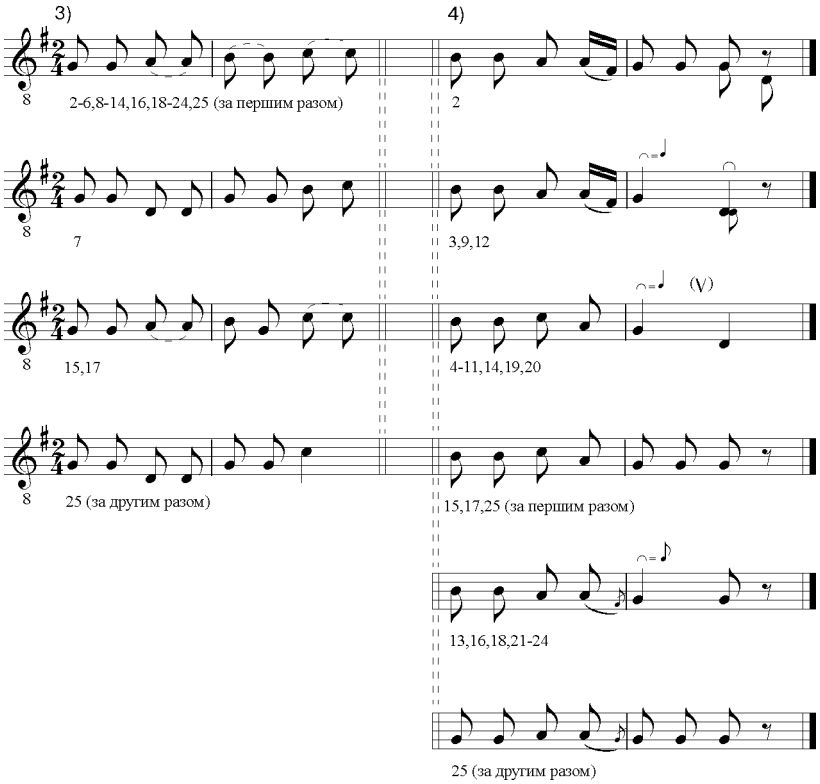
3)
4)
2-6,8-14,16,18-24,25 (за першим разом)
2
7
3,9,12
15,17
4-11,14,19,20
(V)
25 (за другим разом)
15,17,25 (за першим разом)
13,16,18,21-24
25 (за другим разом)

15.Комарик

♩= 120 1) 2)

1.Дуб на ду-ба по-хи-лив-ся, у-пав Ко-мар та за-бив-ся.

3) 4)

Ой де там, де там, де там? У-пав Ко-мар та й за-бив-ся.

Перегра перед 8 к.

Вокальні варіанти

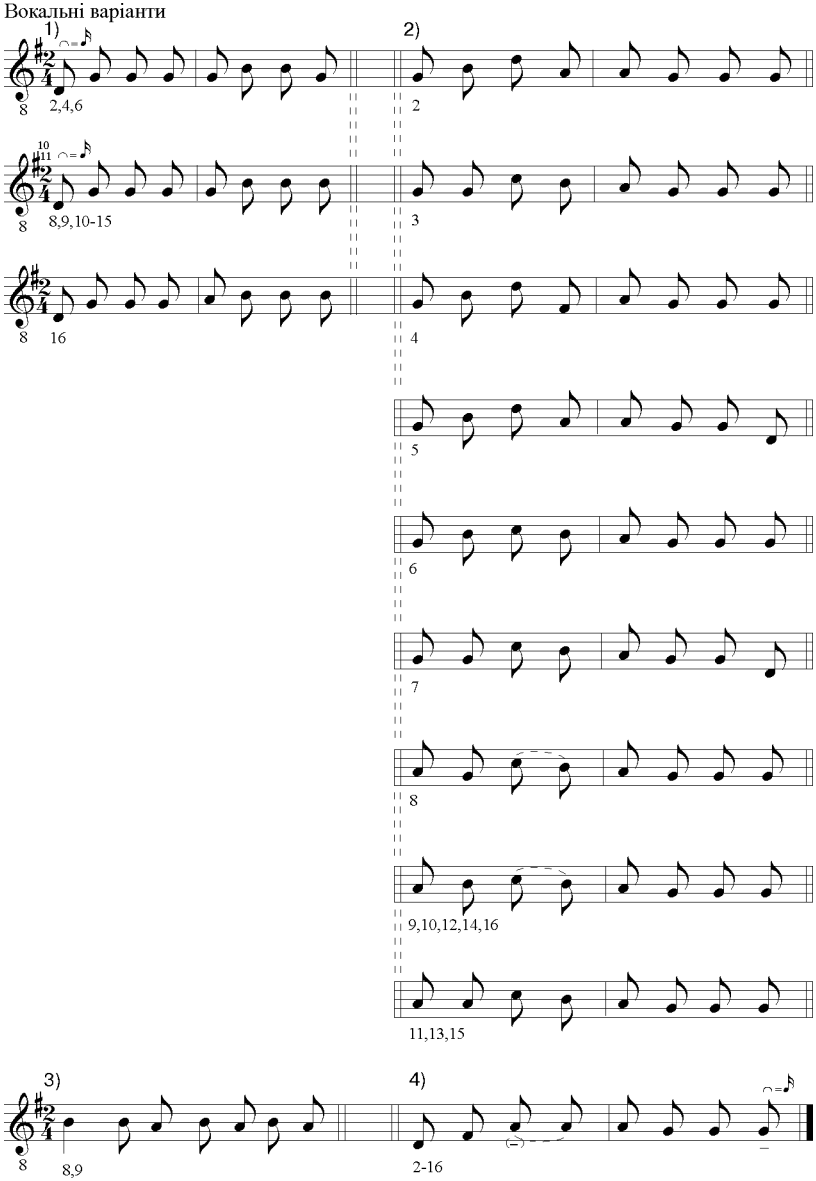

16.Зелена дуброва

♩=120 *Невпевнено*

Зе-ле-на ду-б/и/-ро-ва, бо-дай ти зго-рі-ла.

Як я во-ли пас-ла, го-лов-ка бо-лі-ла.

Во-лів не на-пас-ла

за ко-ма-ри-ка-ми, Він-ків не нап-ле-ла за па-ру-бонь - ка-ми.

Во - лів не на-пас-ла, бо

ко - ма - ри бу - ли, Він - ків не нап-ле-ла–

хлоп-ці не да - ли.

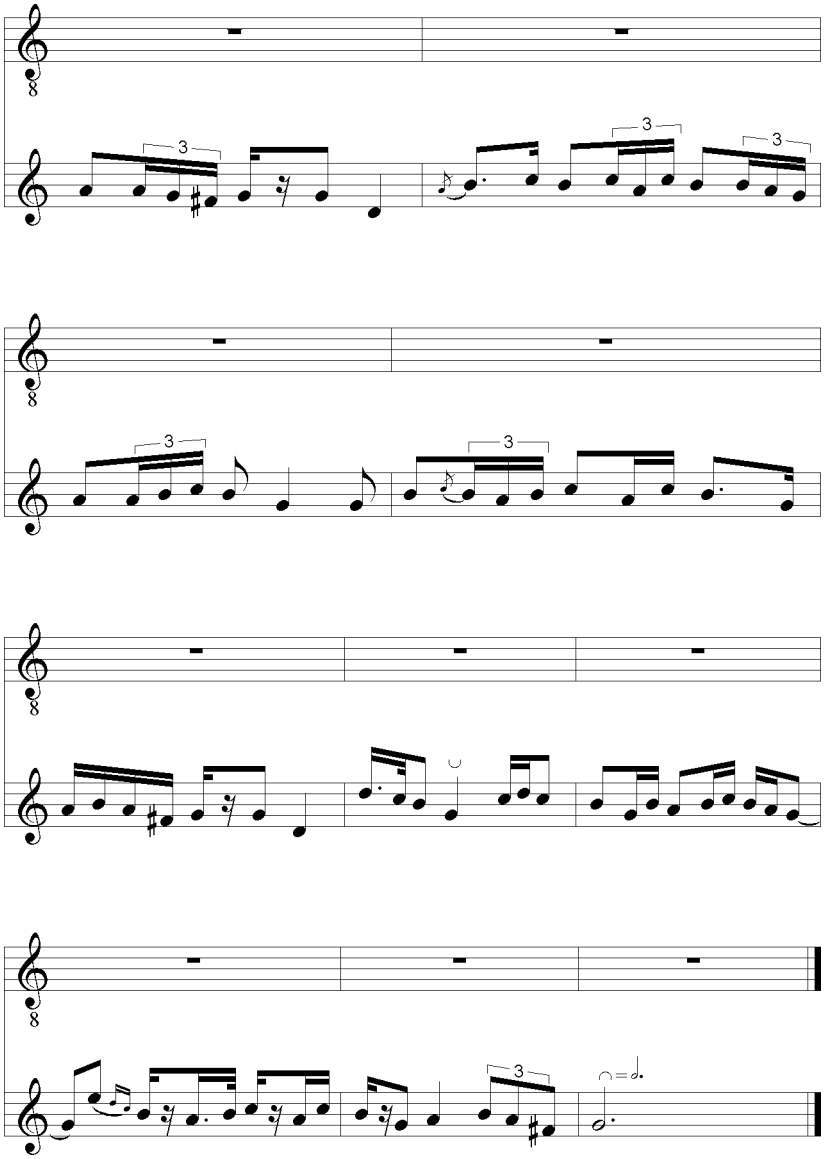

17.Петрівчана

♪=150

1) 2)

1.Ма - лень - ка ні-/гіч/ - ка – пет - рі - воч - ка,

3)

Не вис - па - ла - ся не - віс - точ - ка.

Перегра перед 3, 6 кк.

Вокальні варіанти

1) 3,4,6 6 2) 3-6,7 3) 2-5,7 7 6

З репертуару Степана Рибачука

18. Про рекрута

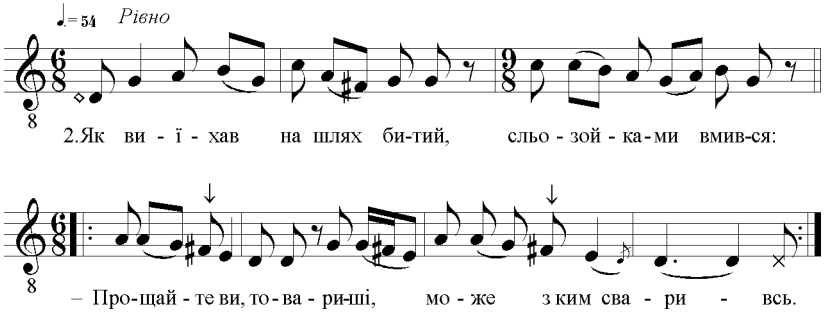

19. Про війну

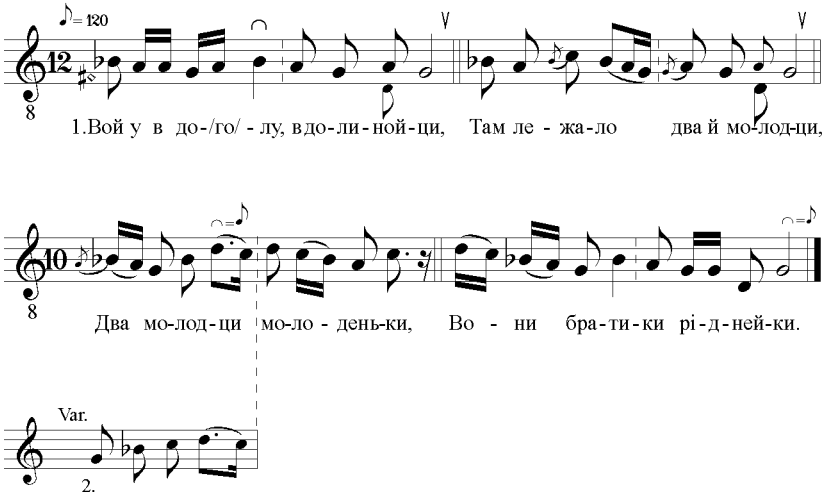

Примітка: Текст дворядкових строф співається тільки на другий рядок мелодичної побудови.

20.Кобзар

♩=90 *Впевнено*

1.І - шов ко-б-зар до Ки-йо-ва та й сів спо-чи-ва - ти.

О-б/и/-ві-шав-ся то-р-бин-ка-ми йо - го й по - во - жа - т[ий].

2.А х-то ї-де, йа хто йде, йо - го й не ми - на - є.

Йа хто гро-шей, хто бу-б-лі - кув – йо - го й на - да - ра - й[е].

3.Ма - ла - я ди - ти - /ги/ - на на со-н-ці ку - ня - є,

А ти-м ча-сом ста-рий ко-б-зар І - су - са спі - ва - й[е].

21.Про Шевченка

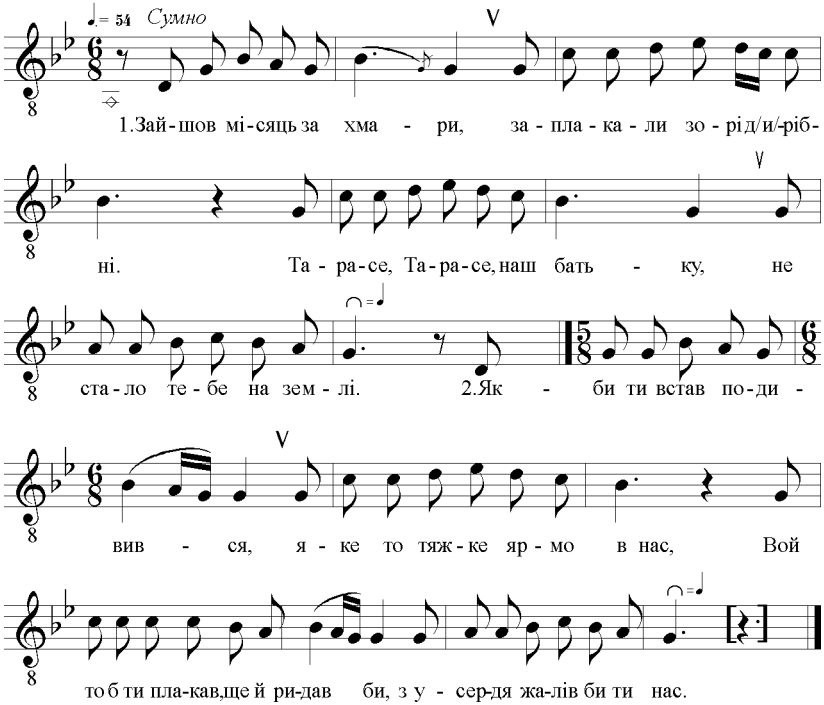

Лірник з поводирем. Село Колодяжне Ковельського повіту. 1893р.
Фото Михайла Косача.

Композитор Ігор Стравінський записує наспів лірника.
Містечко Устилуг Володимир-Волинського повіту.
Фото 1907-1908 рр.

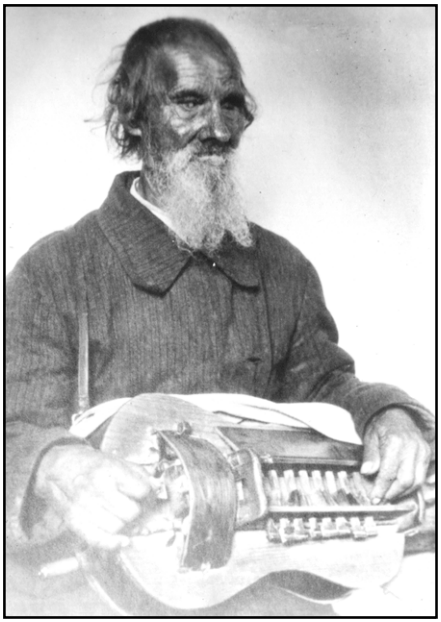

Невідомий лірник.
Володимир-Волинський повіт.
Фото початку XX ст.

Лірник Іван Власюк (у центрі) з дружиною та батьком.
Село Залуття Старовижівського району Волинської області.
Фото 1960-х років.

Лірник Іван Власюк.
Фото 1960-х років.

Лірник Іван Власюк. 1968 р.
Фото О.Ошуркевича.

Лірник Іван Власюк. 1969р.
Фото О.Ошуркевича.

Фольклористи з Луцька у лірника Івана Власюка. 1968 р.
Фото О.Ошуркевича.

Хата, у якій до 1991 року жив Іван Власюк. Село Залуття Волинської області.
Фото Ю. Рибака.

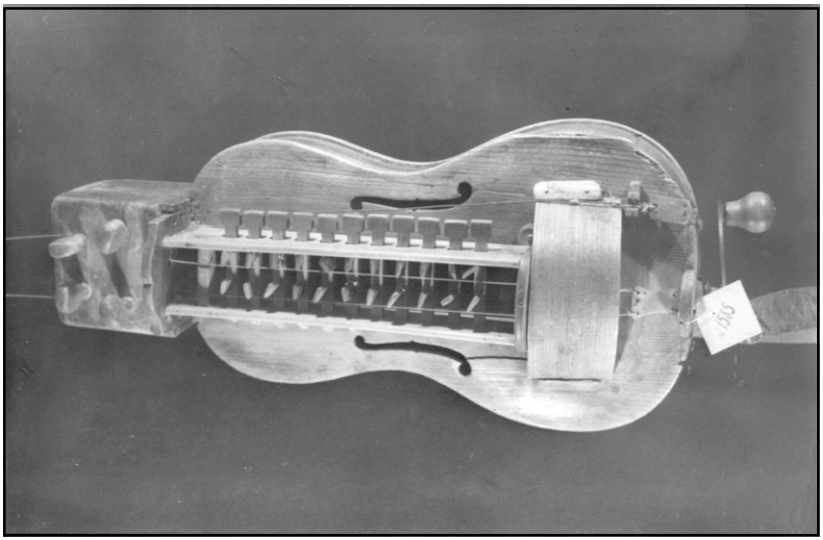

Ліра Івана Власюка. Зберігається у фондах Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України в Києві.

Лірник Артем Романюк в гостях у сина Миколи. Місто Гайворон Кіровоградської області. 1960 р.
Фото Я.Романюка.

Хата, у якій жив Артем Романюк.
Село Розничі Маневицького району Волинської області. 1968 р.
Фото Я. Романюка.

Лірник біля церкви у Луцьку. 1931 р.
Фото А. Лукашевського.

СПОГАДИ ПРО ЛІРНИКІВ І ЛІРНИЦТВО

Ходив колись я з лірою
(Розповідь Івана Власюка)

На тому місці, де тепер село Залуття, були хутори крем'янські. То вже посля войни, за польских часів, утворилося село. В батька мого було восьмеро дітей. Сестри замуж вийшли, а брат один ше є. Мав батько землю, хазяйство невелике – коні, корови. Коли почалася війна з Австрією, то нас руські виселили, були ми в "біженцях" – в Курській губернії. В двайцять першому році приїхали звідти.

*

Оддав батько мене вчитися до Степана Рибачука в Рокиту. Згода була. Він мав кружок на Ратень, Любохини, на Берестя, Камень-Каширський. Я з ним ходив. Один рік я вчився в нього і як вже кончив, то мені було 21 год. Сам Рибачук, як говорив мені, вчився у лірника в Бузаках – в Деркача Каленика, який мав по 10-15 учнів. Жінка його була з Дубечного. Тре було ходити рік, жити в його.

Вже посля смерті Рибачука купив я в сина його Пархома ліру. Робили їх колись, за мого віка, мастєра, а тепера... Цеї зими ремонтував мою ліру Кирило Мазурик – мастєр з Пісочна. Він-то і сам добре грає на скрипці.

*

Де тілько не бував я! Ще до войни ходив я з лірою в Дубно, Ровно, Крем'янець, Почаїв. Наймав провідників-хлопців років 12-15. Де бувало ночую, то всенькі дівчата зберуця, то граю їм цілий вечір. То так проводять до годин першої-другої. Ще сидять, чекають, не розходяця. Пригадую, водив мене з Нової Волі Андрій Литвинчук. Добрий був хлопець.

За Луцьком одне село було, мене ще там не чули.

– Хай він заграє до танцю, – дівчата захотіли. Хлопець мовчить. Взяв я ручку – журавник, кручу, граю. Як ушкварив "Яблучко", вальса...

Йшли якось ми через ліс. Почало дощіти. Сіли в горішині перепочити. А голос ліри в дощову погоду міняється. Заграв. Недалеко чоловіки копали канави, почули, прийшли.

– На якому інструменті ви-те граєте? – питають.

Ніхто не вгадав. Не знали...

Ліру прикриваю матерією, щоб пиль не заходила, струни не розсихалися. А струни кишкові – баранячі.

Ходив я на ярмарки, на одпусти. На свята збиралося мніго лірникув – до 15-20. Приміром, в Луковому, за Мокранами в Білорусії, збиралося до 15 лірникув. Там на десятій п'ятниці посля Пасхи був отпуск.

Був я і в Берестечку, коли нову церкву збудували там. Якось в маї ходив до Пляшевої – на Козацькі могили, то там же – под Берестечком. Поляки розганяли людей. В маї йшов, значить, до Пляшевої, а в жнива вернувся додому. Ходив у Вербку, що коло Ковля. Там на островку була церква, а йшли од села широкими кладками, через місток. Там на весняного Миколи збиралося до 10 лірників. Ходив у Зімно, Мильці, де були монастирі. Ще по монастирах, ярмарках ходили попрошайці.

На ярмарках заробляли добре. Тут грали "катеринки", морські свинки тягнули льоси – щастя.

*

Знав я багатьох лірникув: Дмитра з Кусниц (старий був уже), Дем'яна Баньку з Воєгощі. А за Шковороду Адама, певно, чули? Жив у Шацьку. Знав я його ще до войни. Був ше Хома, тожи лірник, що жив у Грудках за Каменем-Каширським. Він помер 3-4 года тому. Я купив його ліру, потім віддав у музей. Ще був у Полицях Назар: помер раньше того – Хоми з Грудок. В селі Блудові був Йосип. На Мокрому, на хуторці, живе Василь Марчук, на лірі грав. Трошки вчений, знав пісні, старіший за мене на десять років. У Рожищенському районі, в Заболотцях, був лірник Артьом Маркевич. Посля війни він, кажуть, виїхав і жив десь коло Дубна.

У нас в селі, направо при путі, живе сліпий Ковальчук Иїв, на гармошці грає, разні пісні знає – "Приймака", "Про солтиса", набожні. На хуторі при в'їзді живе Іван Коржан. Той на скрипці грає, знає "Залютьску польку", "Оберек", "Старовинну польку".

Навчився і я грати на скрипці. В одного чоловіка купив. Показав як настроювати інструмент – і навчився.

Питаєте, від кого я навчився пісень? А скрізь. Почую – вже й переймаю. Від Рибачука перейняв пісні про панщину, про зайця, п'яницю. Коли за Польщі ставили у селі Грабові п'єсу "Невольник", то мене запросили грати на струменті. Тоді я грав і співав "А в неділю вранці-рано синє море грало"... Знаю ше пісню про Лазаря.

*

Учні, які вчилися на лірникув, здавали екзамени. Потім складались ми по кілька рублів, частину оддавали на церкву, а за решту робили обід. На старецький, сліпецький обід учень запрошував кого хотів. По обіді вели биседу, грали разом на струментах, по групах грали. В Сарненському повіті – то там, кажуть, часто було таке.

Тих лірникув, що погано обращалися з людьми, колись ми на собраніях судили. Такий був у Смолярах, трохи навчений, але з людьми обращався погано. В необучених ми забирали ліру, гнали геть.

Такенний був звичай.

За німців ми не ходили. Років п'ять тому я вже й перестав ходить з лірою. Але ще граю. Трудно: тенор (струна) є, але треба ще баса. Де би то дістати? Кажуть, що колись в Києві Терещенко мав магазин лір.

Було трудне життя

(Розповідь Галини Савчук)

Батько в трьохрічному віці осліп від хвороби. Навчився потім грати на лірі. Любив свій інструмент. Дуже переживав, коли столяр, майстер з Заболоття Панас забрав одну його ліру ремонтувати і там в нього пропала.

Добре грав батько й на скрипці. Знав Євангеліє: діти йому читали. Семеро дітей було у нього. Один його син, Степан, живе зараз у батьківській хаті, там, під ліском. Ото я, а ще одна дочка його – Тетяна, старша від мене на 5 років. А син Василь у Старій Вижві живе. Інші сини – Петро, Альоша виїхали, далеко живуть – у Свердловську, Архангельську.

А які були раніше інструменти в селі? Скрипка, бубон, гармошка. То ще я помню. Грали на весіллях, вечорницях.

Було трудне життя.

Коли я був поводирем

(Розповідь Петра Савчука)

Я з 1946 року... В п'ятьдесятих роках водити почав. Перший раз, пригадую, зайшов із Власюком у село Краську, Якушів. Ходили до Ковля. Заходили в хату: "Слава Богу!". Люди приймали, добрі були. Власюк грав на лірі і на весіллях, і на вечорницях. На хуторі в одній хаті танцювала молодь під ту музику. Так в оту війну було. Німці не забороняли. За Польщі,

розказують, поляки тожи не забороняли ходити з лірою, а совєти вже забороняли, з села, куди ми приходили, проганяли нас. Частіше ходили ми на Полісся, де були багаті села. Ночували по знайомих людях.

Сам Власюк мав добрий слух, знав, де які переходи, кладки. Знав, у якому селі є празники. Мав дома хазяйство – корови, птиці, свині. А йдеш по селах на дві-три неділі – літом, весною, як погода позволяла. Він один співав і грав, а поводир тілько данину собирав. Після кожного куплета він програвав мелодію... Не болів ніколи. Дрова різав, на санки складав.

Так був поводирем я. Навчився цінити хліб. То велика школа, хоч і сумна, і нужденна. Я узєв за жінку дочку його – Галю. Ото й живемо.

«Не побачу – то почую»

(Розповідь Євдокії Сороки)

Наталка – жінка Адама Шковороди. Помню, жили вони на квартирі у Ганни Подложнюк. Він сліпий був, але мав талант. Умів складати на кожного віршики.

Приїхала родичка – племінниця Наталки – Ольга. Коли Адам зібрався іти на село, то вона до його:

– Не йди, що ти побачиш там?

– Не побачу – то почую.

Пішов. А тут – поляки з любомльської шоси. Тікали, значить. Война почалася. Було багато їх. Розбили браму, де люди собиралися стрічати красних, огонь одкрили. Потому вбитий оказався Шковорода. Поховали його на цвинтарі, а могили певно вже нема там. Тілько береза лишилася.

Як загинув Шковорода

(Розповідь Марії Трухонь)

Сам Шковорода, той музикант, був з Кусниц. Був шутливий, хороший. Мав жінку, сина. Вони хату строїли тут – у Шацьку. Вже зруба зробили, стіни звели, тільки тре' було покрити.

Так ото в тридцєть дев'єтому році наші люди зустрічали руських коло брами – там, де тепер больниця. Захотів і він піти.

– Заведіте мене!

З-за церкви нежданно вийшли поляки, пішо йшли дорогою. Люди уви-

діли, повтікали. А Шковорода остався, сидів недалечко.

Почалася, значить, стрілянина. Тоді таки були убиті Адам Шковорода, а ще – оден сільський чоловік Оксентій Купира, який був поранений, а як везли його в Тимошовку до дохторів, то в дорозі помер.

Похоронили Шковороду на кладовищі. Скраєчку при вході була могила, росла береза. Нема вже тої могили. А жінка його померла послє войни.

Я по сусідству жила. А самі вони з Кусниц переїхали сюди. "Кусниха" – так звали її, жінку того музиканта. Була в неї ще племінниця, яка прачкою робила у воєнних. Син Павлік мав тоді певно 12-13 років. Що з ним стало позній, куди він виїхав, то я вже не знаю.

Жив у Розничах Артем

(Розповідь Йосипа Романюка)

Жив тут, у Розничах, Артем, Артем Романюк... Сирота був, родом з Старосілля. І мій батько звідти: вони були рідні брати. Артем трохи бачив, грав на лірі. А навчився він грати в Могилеві, звідти й ліру привіз. То ж я з семи років з ним пішов, був поводирем.

Як стала війна, то Артем перейшов жити до мого батька.

Кого я ще знав? Пригадую, в Боровичах був Микита, тожи на лірі грав, у Годомичах був Андріян, був сліпий, на скрипці грав. Нема вже їх давно. Був над ними в Колках староста Пархвен, старець, тожи був сліпий. До старости йшли всі: куда кому йти казав. Була в них сліпецька мова: то вже, як треба було, то могли між собою сліпці порозуміться.

Знав Артем пісні, одну трохи пам'ятаю – про панщину:

Ой паноньку-пане, судома, судома.
Нема снопа жита ні в полі, ні вдома.
Було, брате, жито зелененьке:
Заїхали вражі ляхи, забрали усеньке.
Пушов я до пана плати поминати,
То пан мене добре вибив і викинув з хати.
У неділю бардзо рано усі дзвони дзвонять,
А вже соцький з осавулом на панщину гонять,
Іде батько з ціпом, а син із косою,
Ой йде мати на лан жати разом із дочкою.
Ой робили цілий тиждень до самой суботи,

А приїхав пан окоман: “Нема в вас роботи?”
Іде пан понад постаттю да снопів лічити,
На багатих нарікає, вбогих веде бити.
А тепер є осавуло, має таку ласку:
З чоловіка зняв штани, а з жінки – запаску.
Плачуть дівки й молодиці, із панщини йдучи...

Далі має бути, але не помню вже добре.

Мав Артем хату, що й тепер ше є. Дочка Ганна вийшла замуж за вєруючого і живе в Ківерцях. На могилі Артема і жінки його поставлено, в нашім таки селі, два пам’ятники.

Про мого батька

(З листа Марії Подляк)

...Лист ваш був для мене неожиданим. Я ніколи не думала, що ще хтось може цікавитись тим періодом нашого життя. Але коли так, то я що знаю, то напишу вам про свого батька. Батько мій Банько Дем’ян Маркович народився, – в якому році, я й сама не знаю, но помер він в 1945 році, а було на ту пору йому років 70, то це було може 1875 р., но точно не скажу вам, бо тоді люди були такі грамотні, що років не знали. Сім’я у них (батьків. – О.О.) була – 5 дітей: 3 брати і 2 сестри. Сім’я була хороша, працьовита, хазяїни були всі добрі.

Зір у його (батька. – О.О.) був від природи поганим, з дитинства. Учився він грати на лірі в селі Кирчі, там рядом с.Бузаки, як іти до Ракового Лісу. Як ті села називаються тепер, чи вони є – не знаю. У тих Кирчах був тоже такий сліпий Каленик і він вчив багатьох сліпих грати на лірі і вчив своїх пісень. Пісні в його були молитовні, набожні, і так тривожні, було жінки плачуть. Назви пісень я не пам’ятаю, бо я і сама вже стара, вже й мені 78 років. Уже 2 роки як я паралізована. Ледве хожу з допомогою костилів.

Пам’ятаю пісню, яка була тоді по темі життя тодішнього. Багато чоловіків їздили в Америку на заробітки, а жінки з дітьми були дома. То була така пісня:

Америка люба, Америка мила
Не одну жінку з мужом розлучила.
В Америці дітки ходять в черевичках,

А в рідному краї – у лозових личках.
В Америці дітки булку з медом поїдають,
А в рідному краї і хліба не мають.
– Ой мамо, мамо, продаймо корову
Та вишлемо гроші батьку на дорогу.
Там наш батько на корабль сідає,
Майорськая жінка його доганяє...

То жінки було здорово плачуть од цієї пісні. Ходив батько по селах свого району. Далеко не ходив. Поводирем у його були діти. Дітей у нас було троє: було 3 хлопці і я. Хлопці малими повмирали, а я залишилась одна. Хто з дітей підростав, той і водив. Водила і я його. Як було мені років 10. А то я й добре не пам'ятаю, бо і я вже забула. Фотознімка від батька нема. Яка там була фотографія в ту пору у бідних людей? А що цікавого було – то те, що було ходять до нас хлопці і дівчата, робили в нас танці і співали пісень, а батько їм грав.

Ото таке я вам написала, що знаю...

Липень 2000 р.

ДОДАТКИ

ПРИМІТКИ

Записи наявного матеріалу – пісень, спогадів здійснено з дотриманням усіх діалектних, локальних особливостей мови інформаторів (виконавців). Збережено також випадки характерної вимови слів, модифікаційні форми окремих побутових термінів.

У примітках до пісень та спогадів подаються вказівки на дату і місце запису, відомості про інформаторів, тут же – пояснення окремих слів та виразів. До окремих текстів долучено найбільш суттєві ремарки виконавців, нотувальника мелодій. Географічні назви наводяться за адміністративно-територіальним поділом, що існував на час запису творів.

З РЕПЕРТУАРУ ІВАНА ВЛАСЮКА. Пісні № 1-17 записано 20 червня 1968 і 16 листопада 1969 років (точні дати – в примітках до пісень) у с.Залуття Старовижівського району Волинської області від Івана Харитоновича Власюка (1908-1991). Мелодії пісень подаються в окремому розділі.

1.Про напад турків на Почаївський монастир (“Ой зійшла зора вечоровая”). Зап. 16 листопада 1969 р. Пісня є поетичним відгуком на чудодійне врятування Почаївського православного монастиря у 1675 р. від нападу турків і татарів.

«У виконанні цього твору відчутна впевненість і свобода, що демонструє часту репертуарну задіяність Власюком цього псалму. Нескладний мелодичний контур збагачено за рахунок розвиненої мелізматики, мікроальтераційних прийомів (“під’їзди” в ноту) і відхилень (завищення і заниження звуку). Багатство варіантних відмінностей, а також значимість твору у представленому контексті спонукали транскриптора до здійснення наскрізної (частково фонологічної) нотації» *(Ю.Рибак)*.

Почаєв – нині місто Почаїв Тернопільської області, де знаходиться визначна пам’ятка української культури Свято-Успенська Почаївська лавра.

Матір Божую Почаєвськую хотіли з”воювати… – Мається на увазі чудотворна ікона Богоматері.

Отець Желізо – Іов Желізо (?-1651), ігумен Почаївського монастиря, нетлінні мощі якого зберігаються в монастирі.

В славному місті да й у Вишньовки… – Мається на увазі місто Вишнівець, яке знаходиться недалеко від Почаєва.

Варіанти: Костомаров, 1859, с.188-189 (зап. на Волині); Чубинський, 1872, с.161; Сперанський, 1904, с.23-24; Кравченко, 1911, с.64-65 (зап. від лірника в м. Біла Церква Київської губ.); Колесса, 1938, с.520; Стельмащук-Медведик, 1993, с.304-306.

2.Сирота ("Нещасна година на світі настала"). Зап. 20 червня 1968 р. Одна з найпопулярніших лірницьких пісень.

«То жалостлива пісня, повсюдно її співали. Жінки, бувало, слухають і плачуть. А навчився я тої пісні ще до своєї визвілки» *(Інформант)*.

«Для виконання цієї балади властива ще більша свобода, ніж у попередньому творі. Найпоказовіше це виявлено в темпово-рубатних і мелізматично-віртуозних переграх. Наближена до плачу голосова манера ефектно підсилює увесь сюжетний драматизм. Найбільше варіантних відхилень у вокальній партії притаманно для другого та четвертого тактів. Повній транскрипції піддано лише першу строфу та всі наявні перегри. Петитним шрифтом зображено всі варіанти вокальної партії. Інструментальний супровід із-за неможливості достатнього вислуховування опущено» *(Ю.Рибак)*.

Варіанти: Малинка, 1894, с.443 (зап. в Острозькому пов. від лірника Євдокима Мокровоза); Демуцький, 1903, с.54-55 (зап. у Таращанському пов. на Київщині від лірника Ридька); Лінтур, 1966, с.180; Климчук, 1978, с.214 (зап. 1960 р. на Берестейщині); Нечепа, 1990, с.14; Стельмащук-Медведик, 1993, с.307.

3.Про скасування кріпацтва ("Чи знаєте, добрі люди, як нам було жити?"). Зап. 16 листопада 1969 р. За свідченням інформанта пісня перейнята від лірника Степана Рибачука.

Пісні про скасування кріпацтва в Росії і в Україні масово почали виникати і поширюватися одразу ж після скасування кріпосного права в 1861 р. Своїм змістом, структурно-виражальними формами вони близькі до пісень про скасування панщини в Галичині та Буковині в 1848 р. На Волині і Поліссі у II половині XIX-на початку XX ст. набули поширення пісні із зачином "Ой кувала зозуленька", "Була Польща, була Польща, та стала Росія". Поява пісні у варіанті "Ой летіла зозуленька" вперше фіксується на Волині 1864 роком (Див.: День, 1864, №9). Як зазначає М.Драгоманов, зсилаючись на повідомлення В.Блажієнка, цю пісню про пан-

щину один з мандрівників співав у корчмі с.Гульча Острозького пов. у грудні 1868 р. і "не міг відпекатися від селян, поки не навчив їх, і так пісня розпросторилася далі: гульчанці навчили сусідів урвенців і так далі, так що тепер пісні сі співаються в цілім Острозькім, Дубенськім і Староконстантинівськім повіті". А незабаром надійшли звістки, що "пісню сю співають уже в Новоград-Волинському повіті лірники" (Драгоманов, 1900, с.62).

У нашому запису пісні, як і в деяких інших опублікованих варіантах, чітко виокремлюються дві різні частини – про тягар панщини і про її знесення. Очевидно, складені вони в різний час.

А в місяці синтябрі панщина пропала… – Насправді указ про скасування кріпосного права в Росії було видано 19 листопада 1861 р.

Окомани – економи.

Слава нашому царові, ще й його цариці… – У цих рядках відобразилася наївна віра селян у благодійні наміри царя і царського уряду.

Варіанти: Головацький, 1878, с.205-212, №№ 75-77; Мошков, 1891 (зап. у м.Рівному від солдата Лебедюка, родом з с.Новосілки Володимир-Волинського пов.); Малинка, 1894, с.444 (зап. у м.Острозі від лірника Євдокима Мокровоза); Грінченко, 1899, № 1468; Кравченко, 1911, с.71-72 (зап. 1896 р. у с.Бейзимівка Житомирського пов. від лірника Сидора Гуменюка); Ревуцький, 1964, вип.3, с.134-136 (зап. у Грубешівському пов. від лірника Юзька); Пісні Явдохи Зуїхи, 1965, с.628; Ошуркевич, 1970, с.196 (зап. у м.Ковелі); Присяжнюк, 1976, с.275-276; Леся Українка, 1977, с.262-263.

4.Полтавський сотник ("Коб я мог перевернути всейкий мир на свій манір"). Зап. 20 червня 1968 р.

Пісня загалом рідкісна у фольклорній практиці. Відомо, що у 1925 р. один з її варіантів був зафіксований в репертуарі деяких лірників чернігівської традиції (Див.: Родовід. –1993, № 6, с.94). Варіант, записаний І.Федьком у 1963 р. від І.Х.Власюка, мав появитися друком у збірнику "Волинь у піснях" (Львів, 1969), але в останній момент текст був цензурою забракований і знятий, лишилася тільки випадково назва твору у змісті.

Сотник, вірніше соцький – у дореволюційній Росії, а також в Україні – нижчий поліцейський служитель на селі, якого обирали на сільській сходці.

Варіанти: Запис 15.02.1972 у м.Любешові від Ольги Гордійчук, 1956 р.н.; Запис 2.06.1976 р. у с.Нуйно Камінь-Каширського р-ну від Марії Гордійчук, 1922 р.н.

5.Солтис ("Ой хвалився солтис чином"). Зап. 20 червня 1968 р. Соціально-побутова пісня, сатира на чиновників місцевої адміністрації царської Росії, а згодом – панської Польщі.

«Виконавець співає дещо невпевнено, місцями пригадуючи текст. Проте мелодика відзначається різноманітністю, особливо в кадансових зворотах. Кінцева перегра контрастує як мелодично, так і ритмічно, надаючи розвиткові ще більшої жвавості. Виставлені в цій перегрі тактові риски умовно відображають ритмічне групування» *(Ю.Рибак)*.

Солтис – службова особа, яка у Західній Україні до 1939 р. виконувала функції розпорядного органу сільської громади.

Десяцький – у дореволюційній Росії виборна службова особа від десяти селянських дворів, яка виконувала адміністративно-поліцейські функції.

Староста – у Західній Україні до 1939 р. начальник, голова повіту.

Комендант – начальник, який забезпечував діяльність різних офіційних (господарських, військових) служб.

Варіанти: Пісні Явдохи Зуїхи, 1965, с.781; Присяжнюк, 1976, с.484 (фрагмент).

Близький варіант пісні був у репертуарі чернігівського лірника Аврама Гребеня (Див.: Юсов А. Лирник Гребень. – М., 1961).

6.Люлька (“Люлька моя пеньковая”). Зап. 16 листопада 1969 р. Пісня жартівливого характеру, має широке побутування в Україні.

Виконується на мелодію пісні “Весілля Зайця” (№14).

Варіанти: Чубинський, 1874, с.1179-1180 (зап. М.Костомаров на Волині); Бігдай, 1896, с.12; Яворницький, 1906, с.750-752; Квітка, 1922, с.228 (фрагмент); Пісні Явдохи Зуїхи, 1965, с. 229; Федько, 1969, с.70-71 (зап. у с.Залуття Старовижівського р-ну від Івана Власюка); Ошуркевич, 1970, с.154-155 (зап. 1966 р. у с.Шацьку Любомльського р-ну від Наума Хом’яка); Доленга-Ходаковський, 1974, с.566; Дей, 1981, с.224 (зап. М.Яцків); Гоголь, 1985, с.135.

7.Джинджура (“Ой приїхав джинджура”). Зап. 20 червня 1968 р. Пісня родинно-побутова жартівливо-гумористичного характеру.

Джинджура – легковажна людина, яка хизується своєю зовнішністю, одягом.

Варіанти: Пісні Явдохи Зуїхи, 1965, с.597; Франко, 1981, с.129-130 (“Ой Гандзуню, Гандзуненьку”).

8.Приймак (“Ой був собі чоловік”). Зап. 20 червня 1968 р. Пісня сімейно-побутового характеру. У структурі і змісті наявний анахронізм щодо вживання термінів “жінка”-“дівка”.

Виконується на мелодію пісні “Весілля Зайця” (№14).

Варіант: Жартівливі пісні, 1967, с.653-654 (зап. на Чернігівщині).

9.Доля (“Доля моя нещаслива”). Зап. 20 червня 1968 р. Пісня родинно-побутового характеру з гумористичними ситуаціями; є, очевидно, фрагментом більшого твору з сюжетом про ліниву, безгосподарну жінку. Близький варіант пісні був у репертуарі лірника з с.Кам’янка Білогірського р-ну Хмельницької обл. Антона Витвицького, 1903 р.н. (Інформ. 22. 06. 1969 р. від згаданого лірника).

Інших варіантів пісні у публікаціях нами не виявлено.

10.Наталка (“Ой просилася Наталка”). Зап. 20 червня 1968 р. Мелодією та технікою виконання пісня близька до попередньої – “Доля” (№ 9).

Виконується на мелодію пісні “Доля” (№ 9).

Варіанти: Ященко, 1963, с.452-453 (“Ой слаба я, слаба”); Жартівливі пісні, 1967, с.455 (зап. Н.Присяжнюк на Поділлі).

11.Попадя (“Ой там за двором”). Зап. 20 червня 1968 р. Жартівливо-гумористична пісня. Збереглися літературні відомості про походження твору: “Час виникненні “Попаді” має бути віднесений до кінця XVIII і початку XIX ст., до часів повернення уніатів до православ’я: уніатські священики, переходячи у православіє, повинні були разом з тим зміняти і свою зовнішність, що, як бачимо в пісні, не завжди подобалося їх дружинам” (Земский сборник, 1903, с.83). Таке “пояснення”, очевидно, є надто спрощеним, примітизованим. Правдоподібніше, пісня складена з приводу заведення в українських церквах московських звичаїв (Див. про це: Леся Українка, 1979, с.448).

Варіанти: Залєський, 1833, с.462-464; Земский сборник, 1903, с.82-83 (зап. від лірника Н.Дудки); Федько, 1969, с.83 (без мел., зап. 1963 р. від Івана Власюка); Доленга-Ходаковський, 1974, с.581-582 (“Зажурилась попадя своєю бідою”); Леся Українка, 1977, с.165 (неповний текст записали в 1908 р. Леся Українка і К.Квітка від кобзаря Гната Гончаренка); Нечепа, 1990, с.25.

12.Куми (“Кум з кумою випивав”). Зап. 16 листопада 1969 р. Своїм змістом пісня примикає до деяких “хрестинних” пісень жартівливо-гумористичного характеру (Див.: Жартівливі пісні, 1967, с. 659-662). Близьких варіантів-паралелів у пісенній традиції не виявлено.

13.П’яниця (“Ох той злий, ох той злий”). Зап. 20 червня 1968 р. За свідченням інформанта пісня перейнята від лірника Степана Рибачука.

Публікація запису варіанта пісні від Івана Власюка здійснена І.Федьком у збірнику “Волинь у піснях” (Львів, 1969, с.84-86, з вокальною мелодією).

14.Весілля Зайця (“Зібралася звірина з свею дружиною”). Зап. 20 червня 1968 р. За свідченням інформанта пісня перейнята від лірника Степана Рибачука. За видовими ознаками це алегорична пісня-казка, яка має широку географію побутування.

«Серед жартівливо-танцювальних пісень твір являє найпоширеніший меловаріант. В інструментальному супроводі присутній рідкісний і водночас майстерно філігранний прийом – штрихове стакато, що досягається способом раптової зупинки корби» *(Ю.Рибак).*

Варіанти: Головацький, 1878, с.494-496 (зап. 1835 на Поділлі від лірника Томи Зеленчука); Дей, 1981, с.146 (зап. В.Стефаник у с.Русів на Прикарпатті); Дмитренко, 1988, с.254-255 (зап. Г.Танцюра у Вінницькій обл.); Стельмащук-Медведик, 1989, с.284; Лисенко, 1990, с.309 (“Ой зійшлася звірина з цілої громади”); Колесса-Мошинський, 1995, с.165-166; ІМФЕ, ф.28-3, од. зб. 336, арк.9 (зап. А.Гарматюк на Тернопільщині).

15.Комарик (“Дуб на дуба похилився”). Зап. 20 червня 1968 р. За видовими ознаками це алегорична пісня-казка.

В українській народно-пісенній традиції найбільш повні варіанти пісні складаються з двох досить самостійних мотивів – про весілля Мухи з Комарем і про смерть Комаря. В одному з цікавих варіантів, що походить з Буковини, покалічений Комар цілком “реально” прохає:

Запрягайте коні в шори,
Везіть мене до дохторів…
Від дохторів до Олекси,
Може стане трохи легше…
Запрягайте коні лисі,
Везіть мене до Марисі.
(Яківчук-Смаль, 1990, с.398)

Ці рядки, як показує порівняльний аналіз, якоюсь мірою співвідносяться з аналогічним проханням жінки у нашій пісні “Наталка” (№ 10).

Варіанти: Залєський, 1833, с.364-365; Зоря галицька, 1851, ч.12, с.102-104; Чубинський, 1874, с.1170-1711; Пісні Явдохи Зуїхи, 1965, с. 530-532; Федько, 1969, с.72-73 (зап. від Івана Власюка); Присяжнюк, 1976, с.476 (“Ой там ліс повний слуху”); Бодянські, 1978, с.293; Тобілевич, 1982, с.373; Франко, 1984, с.386 (зап. П.Стадник на Поділлі).

16.Зелена дуброва (“Зелена дуброва, бодай ти згоріла”). Зап. 16 листопада 1969 р. Цього типу танцювальні приспівки на мелодію “крутака” (танцю) є локальною особливістю регіону Полісся.

«Мелодичний розвиток позбавлений ритмічної періодичності, тому тактовий розмір тут має умовне значення» *(Ю.Рибак).*

Публікації деяких варіантів мелодії див.: Пісні з Волині (К., 1970, с.282-283).

17.Петрівчана (“Маленька нічка-петрівочка”). Зап. 20 червня 1968 р. Пісня являє собою рідкісний випадок використання в репертуарі лірників зразків календарно-обрядової поезії.

Варіанти: Ігри та пісні, 1963, с.331-337; Ошуркевич, 1998, с.27, № 11.

З РЕПЕРТУАРУ СТЕПАНА РИБАЧУКА (ЗАПИСИ ВІД ПАРХОМА РИБАЧУКА).

Пісні №№ 18-21 записано 25 липня 1969 р. у с Рокита Ста-ровижівського району від Пархома Степановича Рибачука, 1911 р.н. – колишнього поводиря, сина лірника Степана Федоровича Рибачука (1881-1945). Вокальні мелодії пісень подаються в окремому розділі.

18.Про рекрута (“Дуб на дуба похилився”). У пісні йде мова про примусовий рекрутський набір, що був запроваджений в Україні у другій половині XVIII ст.

«Помню, зберуця десь то люди, просять батька заспівати, він їм про давнішнє життє й співає – про рекрута, про війну... Знав батько мніго разних пісень. Давно вже то було» *(Інформант)*.

Варіанти: Чубинський, 1874, с.110 (зап. на Поділлі); Лисенко, 1982, № 15 (“Ой гай, мати, ой гай, мати”); Історичні пісні, 1961, с.592 (зап. на Рівенщині); Ревуцький, 1964, с.94-95 (зап. С.Козицький у Дубенському пов.).

19.Про війну (“Вой у долу, в долинойци”). На Волинському Поліссі пісня зафіксована у кількох різнорідних варіантах.

Торкаючись генези твору, І.Франко у статті “Пісня про правду і неправду” на прикладі одного з варіантів пісні – запису В.Боржковського від подільського лірника Дорофея Карнаухого – зазначає: “І тут ми маємо лірницьку компіляцію різних старших, головно козацьких пісень (два брати поранені умирають серед поля, їх розмова між собою і з орлом, сестра або мати проводжає брата чи сина на війну і запитує його, коли верне, сіяння піску на камені), попереджене загальними рефлексіями на тему ворожнечі між людьми і навіть між ріднею” (Франко І. Зібр. творів у 50 т.

– К., 1986. Т.43. – С.291-292).

Варіанти: Боржковський, 1889, с.637-640 (зап. від лірника Дорофея Карнаухого); Федько, 1969, с.68-70; Франко, 1981, с.208-209 ("Воянцька пісня", зап. 1887 р. у м.Львові).

20.Кобзар ("Ішов кобзар до Кийова"). Пісня є фольклоризованим уривком з поеми Т.Шевченка "Катерина". У вокально-інструментальній практиці лірників твір зафіксовано вперше.

...*Ісуса співає* – тобто псалму, релігійну пісню, яку співали старці, кобзарі й лірники.

21.Про Шевченка ("Зайшов [ясний] місяць за хмари"). Фрагмент пісні (без закінчення). Як засвідчують польові записи, пісня про Т.Шевченка побутувала на Волині і Поліссі у міжвоєнний період – у 20-30-х роках. Можливо, що на цей же час припадає і її виникнення. Подаємо повніший варіант твору у нашому записі 6.05.1993 р. із с.Колодеже Горохівського району від Оксани Іванівни Козак, 1921 р.н.:

Сховавсь ясний місяць за хмару,
Заплакали зірки дрібні.
Тарасе, ти наш рідний батьку,
Не стало тебе на землі.

Казав, що ти зробиш порадок,
Порадок на нашій землі.
Робить на панів перестане
Вкраїнський нарід молодий.

Тепер ти лежиш і не чуєш,
Що робиться в нас на землі.
Ми, діти твої, пропадаєм,
Замучені в тяжкім ярмі.

З РЕПЕРТУАРУ АДАМА ШКОВОРОДИ
(ЗАПИСИ ВіД НАУМА ХОМ'ЦКА)

Пісні №№ 22-29 записано 28 серпня 1966 р. у с.Шацьку Любомльсько-го району від Наума Митоновича Хом'яка, 1902 р.н. – колишнього пово-диря лірника Адама Антоновича Шковороди

(1886-1939). Записані водно-час Мирославом Стефанишиним вокальні мелодії пісень загубилися.

22.Сирота (“Нещасна година на світі настала”). Одна з найпопулярніших лірницьких пісень.

Варіанти: Див. примітки до пісні “Сирота” (№ 2).

23.Про війну (“Там син батька зневажає”). Пісня з яскраво вираженим моралізаторським характером, є типовим зразком творів лірницького світського репертуару.

Варіанти: Див. примітки до пісні “Про війну” (№ 19).

24.Про скасування кріпацтва (“Цудо моє, пане-брате”). Як підтверджують численні літературні джерела, пісня у різних формовираженнях протягом багатьох років була неодмінним твором як для лірницької, так і для позалірницької фольклорної традиції.

А вже соцький до Савуру на панщину гонить – Очевидно тут наявне перекручення змісту. На нашу думку цей рядок за співзвуччям і близькими аналогіями слід би відчитувати “А вже соцький, осавули на панщину гонять”.

Варіанти: Див. примітки до пісні “Про скасування кріпацтва” (№ 3).

25.Люлька (“Люлька моя пеньковая”). Пісня жартівливого характеру, має широке побутування в Україні.

Варіанти: Див. примітки до пісні “Люлька” (№ 6).

26.Надобраніч (“Ой іду я, ой іду я”). За характером виконання це танцювальна (“до скоку”) пісня. Початок її, можливо, інформант забув.

Варіант: Танцювальні пісні, 1970, с.520 (“Як пішов я Настю сватать”, зап. 1960 р. на Харківщині).

27.Дарка (“В мене батько запитався”). За змістом і характером виконання це жартівлива танцювальна пісня.

Варіанти: Кравченко, 1920, с.141-142 (зап. на Житомирщині); Федько, 1969, с.81 (зап. у с.Шацьку від Н.Хом’яка).

28.П’яниця (“Там, де зле є, там є зле”). Змістом, художньо-поетичними засобами пісня примикає до родинно-побутових пісень про п’яниць.

Варіанти: Див. примітки до пісні “П”яниця” (№ 13).

29.Весілля Зайця (“Зібралася звірина з свею звіриною”). Алегорична пісня-казка, яка має широку географію побутування.

Варіанти: Див. примітки до пісні “Весілля Зайця” (№ 14).

Спогади про лірників і лірництво

Колись ходив я з лірою. Зап. 1968-1971 рр. у с.Залуття Старовижівського р-ну від лірника Івана Харитоновича Власюка (1908-1991). Ці фрагментарні записи зроблено принагідно, а не спеціально, у перервах між фіксаціями на магнітофонну стрічку вокально-інструментальних творів.

То вже посля войни… – мається на увазі Перша світова війна.

Нова Воля – нині село Старовижівського р-ну.

Хома – лірник Хома Турковець (1896-1963).

Ще був у Полицях Назар – мається на увазі лірник Назар Приймак (1884-1959).

В селі Блудові був Йосип – Блудів, тепер село Горохівського р-ну. Тут жив лірник Йосип Тлумач, який помер у 1950-х роках.

Мокре – село Старовижівського р-ну.

Грабів – село Старовижівського р-ну.

...Терещенко мав магазин лір. – Ця згадка є свідченням про неабияку професійну обізнаність оповідача.

Було трудне життя. Зап. 3 червня 1999 р. у с.Залуття Старовижівського р-ну від Галини Іванівни Савчук, 1945 р.н., дочки лірника Івана Власюка.

Коли я був поводирем. Зап. 3 червня 1999 р. у с.Залуття Старовижівського р-ну від Петра Харитоновича Савчука, 1946 р.н., колишнього поводиря лірника Івана Власюка.

Як загинув Шковорода. Зап. 16 липня 1992 р. у с.Шацьк Любомльського р-ну від Марії Яківни Трухонь, 1923 р.н.

Не побачу – то почую. Зап. 16 липня 1992 р. у с.Шацьк Любомльського р-ну від Євдокії Титівни Сороки, 1912 р.н.

Жив у Розничах Артем. Зап. 7 жовтня 1993 р. у с.Розничі Маневицького р-ну від Йосипа Дмитровича Романюка, 1903 р.н.

Артем Романюк (1898-1974) – лірник, родом із с.Старосілля Маневицького р-ну, в останні роки жив у с.Розничі.

Старосілля, Боровичі, Годомичі – села Маневицького р-ну.

Могилів – місто, нині обласний центр Білорусі.

Як стала війна... – Мається на увазі Перша світова війна.

Колки – селище Маневицького р-ну.

«Ой паноньку-пане, судома, судома» – варіант лірницької пісні про скасування кріпацтва. У спогаді наводиться лише фрагмент (початок) її, решту тексту інформант забув.

Дочка Ганна – Ганна Коломієць (1934 р.н.).

Ківерці – місто, нині районний центр Волинської області.

Про мого батька. З листа Марії Дем'янівни Подляк (1922 р.н.) – дочки лірника Дем'яна Банько, яка живе у с.Новопавлівка Межівського р-ну Дніпропетровської обл. Лист, адресований упорядникові книжки, датований липнем 2000 р. Подається з незначними скороченнями, з виправленою пунктуацією.

… *в селі Кирчі*. – Тепер Краснилівка Камінь-Каширського р-ну.

… *був тоже такий сліпий Каленик*. – Мається на увазі лірник Каленик Деркач.

Липень 2000 р. – На поштовому штемпелі листа дата – 21 липня.

ЛІРНИКИ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

(Біографічні довідки)

Біографічні довідки подаються про тих співців-музикантів, життя і діяльність яких пов'язані з регіоном т.зв. Волинського Полісся (у межах сучасної Волинської області). Складені персоналії за традиційним загальноприйнятим принципом: на початку після найменувань лірників повідомляються їх «прозвиська», дати життя, місця народження та смерті, далі – короткі біографічні відомості. Вказується репертуар та основні джерела – друковані та рукописні, використані упорядником. Рукописні матеріали зберігаються у приватному архіві упорядника.

Банько Дем'ян Маркович (Дем'ян Марківський; 1875 (?), с.Воєгоща, тепер Камінь-Каширського р-ну – 1945, там само).

Незрячий від народження. Навчився лірництву у лірника Каленика Деркача. Поводирями деякий час були два сини, дочка. Мав у селі невелике господарство. Був знайомий з лірником Іваном Власюком.

Репертуар: "Америка люба, Америка мила". Більше про репертуар лірника немає відомостей.

Джерела: Інформація від 6 квітня 2000 року Марії Банько, 1926 р.н. (с.Воєгоща); Лист від 21 липня 2000 р. Марії Подляк, 1922 р.н. (с.Новопавлівка Дніпропетровської обл.).

Власюк Іван Харитонович (25.10.1908, с.Кримно, тепер Старовижівського р-ну – 29.01.1991, с.Залуття Старовижівського р-ну).

Останній лірник Західного Полісся. Народився у багатодітній сім'ї. Під час хвороби у 3-річному віці осліп. Згодом навчився гри на лірі від Степана Рибачука, лірника з с.Рокити. У 1936 р. одружився з уродженкою с.Кримна Уляною. Сім'я складалася з 5 синів і 2 дочок. Географія мандрівок з лірою: Любохини – Заболоття – Камінь-Каширський – Ратно; Вербка – Ковель – Володимир-Волинський – Зимно; Берестечко – Пляшева; Луцьк – Рівне – Дубно – Крем'янець – Почаїв. Знав добре таємний сліпецький жаргон. Грав також на скрипці. Знав лірників Адама Шковороду, Степана Рибачука, Хому Турковця, Назара Приймака, Дем'яна Банька.

Репертуар: "Про напад турків на Почаївський монастир", "Про Лазаря", "Сирота", "Про скасування кріпацтва", "Солтис", "Попадя", "Джинджура", "Люлька", "Полтавський сотник", "Приймак", "Доля",

“Наталка”, “Куми”, “П’яниця”, “Весілля Зайця”, “Комарик”. Більшу частину переліченого репертуару в 1968-1969 рр. було записано упорядником на магнітофонну стрічку.

Джерела: Федько, 1969, с.65-67; Корсак, 1975, с.97; Кирдан-Омельченко, 1980, с.67; Спогади від 10 вересня 1971 р. Івана Власюка (с.Залуття); Спогади від 3 червня 1999 р. Галини Савчук, 1945 р.н. (с.Залуття); Спогади від 3 червня 1999 р. Петра Савчука, 1946 р.н. (с.Залуття).

Деркач Каленик (2 пол. XIX ст., с.Кирче, тепер с.Краснилівка Камінь-Каширського р-ну – 20-ті роки XX ст., там само).

За спогадами старожилів села був “старший над лірниками”. Утримував школу, у якій навчалися молоді сліпці-лірники. Виявляв у навчанні особливу принциповість і вимогливість, нечесних карав і виганяв. Заробивши грошей, купив землю, на якій працювали його чотири сини і три дочки. Деякий час поводирем був сільський хлопець Архип Дідява, який опісля пристав у прийми до однієї з дочок лірника.

Репертуар: “Про Олексія, чоловіка Божого”, “Про сирітку”, “Про дев’ять братів і десяту сестрицю Галю”.

Джерела: Інформація від 19 вересня 1991 р. Григорія Рибачука, 1907 р.н. (с.Краснилівка); Інформація від 19 вересня 1991 р. Василя Павловича, 1928 р.н. (с.Краснилівка).

Приймак Назар Михайлович (Сліпий Назар; 1884, с.Полиці, тепер Камінь-Каширського р-ну – 1959, там само).

За деякими відомостями вчився лірництву у Хоми Турковця, лірника з с.Грудки. Мав шестеро дітей: 2 сини і 4 дочки. В останні роки жив при дочці Катерині Кирилюк. Про його репертуар відомостей немає.

Джерела: Інформація від 19 вересня 1991 р. Василя Тороканця, 1930 р.н. (м.Камінь-Каширський); Інформація від 3 квітня 2000 р. Катерини Кирилюк, 1925 р.н. (с.Полиці).

Рибачук Степан Федорович (1881, с.Рокита, тепер Старовижівського р-ну – 1945, там само).

Лірництву навчився від лірника Каленика Деркача. Маючи добрий хист імпровізатора, став на Волинському Поліссі популярним співаком-музикантом, у якого один рік вчився Іван Власюк. Обоє ходили на заробітки за маршрутом Любохини – Заболоття – Камінь-Каширський – Ратно – Брест, у сусідні села Білорусі. Деякий час поводирями були син Пархом, дочка Ганна. Помер, занедужавши на тиф.

Репертуар: “Про війну”, “Про рекрута”, “Про Тараса Шевченка” (“Зайшов ясний місяць за хмари”), “Про скасування кріпацтва”, “П’яни-

ця", "Весілля Зайця", знав багато набожних кантів і псалмів. Кілька пісень з репертуару лірника у 1969 р. записано упорядником на магнітофонну стрічку від його сина Пархома.

Джерела: Спогади від 10 вересня 1971 р. Івана Власюка, 1908 р.н. (с.Залуття); Інформація від 25 липня 1969 р. Пархома Рибачука, 1911 р.н. (с.Рокита).

Романюк Артем Олександрович (Біда Руський; 05.03.1898, с.Старосілля, тепер Маневицького р-ну – 19.06.1974, с.Розничі Маневицького р-ну).

У дитинстві, захворівши на золотуху, втратив зір. Довгі роки жив у Білорусі в етноукраїнському середовищі, де від місцевих співців-музикантів навчився лірництву. У 1946 р. сім'я переїхала на батьківщину, оселилася в новозбудованій хаті у с.Розничі. Мав п'ятеро дітей. Ходив з лірою ще після Другої світової війни, хоч міліція й забороняла. Довгі роки поводирем була дружина Ганна Пилипівна. Інколи співали разом пісні (євангельського змісту) без музичного супроводу.

Репертуар: "Про панщину", "Про Лазаря", "На гору Голгофу всє врагі взошлі".

Джерела: Інформація від 7 жовтня 1993 р. Йосипа Романюка, 1903 р.н. (с.Розничі); Інформація від 19 травня 2000 р. Ганни Коломієць, 1934 р.н. (м.Ківерці).

Турковець Хома Наумович (1896, с.Ольбле-Руське, тепер Грудки Камінь-Каширського р-ну – 1963, там само).

Народився у сім'ї бідного селянина. Ріс допитливим і тямущим хлопцем. Захворів на віспу, хвороба дала ускладнення і в 13-річному віці він осліп. Навчався лірництву, за деякими відомостями, у лірника Каленика Деркача. У роки Першої світової війни родина евакуювалася у Росію, потім повернулася. Одружився на вдовиці з двома дітьми, виростив ще своїх четверо – два хлопці і дві дівчини. Мали 25 сотих поля, невелике госпо-дарство. Поводирями були спочатку найняті сільські хлопчаки з бідних родин, потім – дружина і діти, коли підросли. Ходив з лірою у Велику і Малу Глушу, Борки, Поломів (тепер Погулянка), Невір, Ветли, Ковель. Були маршрути й більш далекі – на Крем'янець, Почаїв. Мав добру пам'ять, завдяки якій міг легко переймати почуті пісні. Серед його поводирів був особливо музично обдарований Григорій Костючик, син від першої дружини. Останні роки жив при дочці Федорі. Ліра після смерті співака-музиканта перейшла до лірника Назара Приймака.

Репертуар: "Сирітка", "Про безплодну матір", "Кажуть люди, що я умру", "Боже милостивий, дай нам памнятати".

Джерела: Спогади від 10 вересня 1971 р. Івана Власюка, 1908 р.н. (с.Залуття); Інформація від 21 вересня 1991 р. Григорія Костючика, 1910 р.н. (с.Грудки); Інформація від 21 вересня 1991 р. Федори Найдич, 1922 р.н. (с.Грудки).

Шковорода Адам Антонович (1886, с.Куснище (?), тепер Любомльського р-ну – 22.09.1939, с.Шацьк Любомльського р-ну).

Про дитячі та юнацькі роки збереглися скупі відомості. Розповідають, що в молодому віці він захворів і втратив зір. Згодом навчився грати на лірі. У двадцять років його вже знали як талановитого співця-музиканта. Супутницею у мандрах стала дружина Наталка. Підзаробивши трохи грошей, почали вони будувати у селищі Шацьку власну хату. До того часу винаймали помешкання в людей. 22 вересня 1939 р. разом з іншими жителями Шацька лірник вийшов на перехрестя доріг селища, де була споруджена арка для зустрічі радянських солдатів. Несподівано наскочила група відступаючих польських вояків і відкрила вогонь по натовпу. Лірник був смертельно поранений і скоро помер.Похоронений на парафіяльних могилках у Шацьку. У післявоєнний час родичі дружини були репресовані і вивезені до Сибіру, залишилась невідомою доля сина Павла.

Репертуар: “Сирота”, “Про скасування кріпацтва”, “Солтис”, “Бондарівна”, “Про війну”, “Дарка”, “Надобраніч”, “П’яниця”, “Люлька”, “Весілля Зайця”. У 1962 і 1966 роках фольклорно-етнографічними експедиціями Волинського обласного Будинку народної творчості деякі пісні з репертуару Адама Шковороди були записані від його колишнього поводиря Наума Хом’яка.

Джерела: Федько, 1969, с.61-65; Кирдан – Омельченко, 1980, с.67; Метрична книга св.Різдвяно-Богородичної церкви с.Шацьк Любомльського району на 1939 р., №19, с.98/зв.; Інформація від 28 серпня 1966 р. Наума Хом’яка, 1902 р.н. (с.Шацьк); Спогади від 16 липня 1992 р. Марії Трухонь, 1923 р.н. (с.Шацьк); Спогади від 16 липня 1992 р. Євдокії Сороки, 1912 р.н. (с.Шацьк).

СПИСОК
УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бігдай, 1896	–	Бигдай А. Материалы к изучению Кубанского казачьего войска. Песни кубанских и терских казаков. – М., 1896. – Вып.3.
Бігдай, 1898	–	Бигдай А. Песни кубанских казаков. – Екатеринодар, 1898. – Вып. 5.
Бодянські, 1978	–	Українські народні пісні в записах Осипа та Федора Бодянських / Упор. та прим. А.Ю.Ясенчук. – К.: Наукова думка, 1978.
Боржковський, 1889	–	Боржковский В. Лирники // Киевская Старина. – 1889. – Т.XXIV. – Декабрь.
Гнатюк, 1896	–	Гнатюк В. Лірники Бучацького повіту в Галичині // Етнографічний збірник. – 1896. – Т.2.
Гоголь, 1985	–	Народні пісні в записах Миколи Гоголя / Упор., післямова і прим. О.І.Дея. – К.: Музична Україна, 1985.
Головацький, 1878	–	Народные песни галицкой и угорской Руси, собранные Я.Ф.Головацким. – М., 1878. – Т.III. – Ч.1.
Грінченко, 1899	–	Гринченко Б. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. – Т.III. Песни. – Чернигов, 1899.
Дей, 1981	–	Дей О. Спілкування митців з народною поезією. – К.: Наукова думка, 1981.
Демуцький, 1903	–	Демуцький П. Ліра і її мотиви. – К., 1903.
Дмитренко, 1988	–	Жартівливі та сатиричні пісні / Упор., передм. та прим. М.К.Дмитренка. – К.: Дніпро, 1988.
Доленга-Ходаковський, 1974	–	Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського / Упор., текстологічна інтерпретація і комент. О.І.Дея. – К.: Наукова думка, 1974.
Драгоманов, 1900	–	Драгоманов М. Українська пісня про волю селян // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство. – Львів, 1900. – Т.II.
Жартівливі пісні, 1967	–	Жартівливі пісні: родинно-побутові / Упор. О.І.Дей, М.Г.Марченко, А.І.Гуменюк. – К.: Вид-во АН УРСР, 1967.

Залєський, 1833 – Pesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego / Zebral i wydal Waclaw z Oleska. – Lwow, 1833.

Записки НТШ, 1897 – Записки наукового Товариства ім. Т.Г.Шевченка. – Львів, 1897. – Т.XV.

Земский сборник, 1903 – Земский сборник Черниговской губернии. – 1903. – Апрель.

Зоря галицька, 1851 – Зоря галицька. – Львів. – 1851.

Ігри та пісні, 1963 – Ігри та пісні: Весняно-літня поезія трудового року / Упор. і прим. О.І.Дея. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963.

ІМФЕ – Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України.

Історичні пісні, 1961 – Історичні пісні / Упор. І.П.Березовський, М.С.Родіна, В.Г.Хоменко. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961.

Квітка, 1922 – Українські народні мелодії / Зібрав Климент Квітка // Етнографічний збірник. – К., 1922. – Т.2.

Кирдан – Омельченко, 1980 – Кирдан Б., Омельченко А. Народні співці-музиканти на Україні. – К.: Музична Україна, 1980.

Климчук, 1978 – Климчук Ф. Песенная традиция западнополесского села Симоновичи // Славянский и балканский фольклор. – М.: Наука, 1978.

Колесса, 1938 – Колесса Ф. Українська усна словесність. – Львів, 1938.

Колесса, 1969 – Колесса Ф. Мелодії українських народних дум / Підготувала до друку С.Й.Грица. – К.: Наукова думка, 1969.

Колесса – Мошинський, 1995 – Музичний фольклор з Полісся у записах Ф.Колесси та К.Мошинського / Упор., перекл. з польської, вступна стаття, прим. С.Й.Грици. – К.: Музична Україна, 1995.

Кольберг, 1907 – Kolberg O. Wolyn. – Krakow, 1907.

Корсак, 1975 – Корсак І. Шляхи народного співця // Народна творчість та етнографія. – 1975. – №5.

Костомаров, 1859 – Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 году // Малорусский литературный сборник. Издал Д.Мордовцев. – Саратов, 1859.

Кравченко, 1911 – Этнографические материалы, собранные В.Гр.Кравченко в Волынской и соседних с ней

губерниях // Труды Общества Изследователей Волыни. – Житомир, 1911. – Т.V.
Кравченко, 1920 – Звичаї в селі Забрідді Житомирського повіту на Волині / Етнографічні матеріали, зібрані В.Кравченком. – Житормир, 1920.
Леонтович, 1970 – Леонтович М. Хорові твори. – К.: Музична Україна, 1970.
Леся Українка, 1977 – Українка Л. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 1977. – Т.9.
Леся Українка, 1979 – Українка Л. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наукова думка, 1979. – Т.12.
Лисенко, 1892 – Збірник українських пісень / Зібрав й у ноти завів М.Лисенко. – К., 1892. – Вип.V.
Лисенко, 1990 – Українські народні пісні в записах М.В.Лисенка / Упор., вступ. ст. та прим. Л.О.Єфремової. – К.: Наукова думка, 1990. – Ч.І.
Лінтур, 1966 – Народні балади Закарпаття / Запис та впорядкування текстів, вступ. ст. і прим. П.В.Лінтура. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1966.
Малинка, 1894 – Малинка А. Лирник Евдоким Микитович Мокровиз // Киевская Старина. – 1894. – Т.XLVI. – Сентябрь.
Мошков, 1891 – Песни, записанные В.А.Мошковым в 1891 г. // Державний архів Рівненської області. – Ф. 366, оп. 1, спр. 74, арк. 10.
Нечепа, 1990 – Лірницькі пісні кобзаря-лірника Василя Нечепи. – Торонто, 1990.
Ошуркевич – Стефанишин, 1970 – Пісні з Волині / Упорядкування текстів та примітки О.Ф.Ошуркевича, упорядкування нотних матеріалів М.С.Стефанишина. – К.: Музична Україна, 1970.
Ошуркевич, 1998 – Пісні з Колодяжна / Записи, упор. та прим. О.Ф.Ошуркевича. – Луцьк: Надстир'я, 1998.
Пісні Явдохи Зуїхи, 1965 – Пісні Явдохи Зуїхи / Записав Гнат Танцюра. Упор., передм. і прим. В.А.Юзвенко, М.Т.Яценка. – К.: Наукова думка, 1965.
Присяжнюк, 1976 – Пісні Поділля: Записи Насті Присяжнюк в селі Погребище 1920-1970 рр. / Упор., вступ. ст. С.В.Мишанича. – К.: Наукова думка, 1976.
Ревуцький, 1964 – Золоті ключі / Упор. Д.М.Ревуцький. – К.: Мистецтво, 1964. – Вип. 2, 3.
Смирнов, 1978 – Смирнов Ю. Эпика Полесья // Славянский и балканский фольклор. – М.: Наука, 1978.
Стельмащук – – Пісні Тернопільщини / Упор. С.І.Стельмащука,

Медведик, 1989 – П.К.Медведика. – К.: Музична Україна, 1989. – Вип.І.

Стельмащук – Медведик, 1993 – Пісні Тернопільщини / Упор., прим. С.І.Стельмащука, П.К.Медведика. – К.: Музична Україна, 1993. – Вип.2.

Сперанський, 1904 – Сперанский М. Южнорусская песня и современные её носители (по поводу бандуриста Т.М.Пархоменко). – К., 1904.

Танцювальні пісні, 1970 – Танцювальні пісні / Упор. О.І.Дей, М.Г.Марченко, А.І.Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1970.

Тобілевич, 1982 – Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич / Упор. С.В.Мишанич, М.В.Мишанич. – К.:Наукова думка, 1982.

Федько, 1969 – Волинь у піснях / Зібрав та впорядкував І.Г.Федько. – Львів: Каменяр, 1969.

Франко, 1981 – Народні пісні в записах Івана Франка / Упор., вступ. ст. і прим. О.І.Дея. – К.: Музична Україна, 1981.

Франко, 1984 – Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1984. – Т.42.

Франко, 1986 – Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т.43.

Чубинський, 1872 – Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край: Материалы и исследования, собранные д.чл. П.П.Чубинским. – СПб., 1872. – Т.І.

Чубинський, 1874 – Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край: Материалы и исследования, собранные д.чл. П.П.Чубинским. – СПб., 1874. – T.V.

Яворницький, 1906 – Малороссийские народные песни, собранные проф. Д.И.Яворницким в 1878-1905 гг. – Екатеринослав, 1906.

Яківчук – Смаль, 1990 – Пісні Буковини / Записи та упор. А.Ф.Яківчука. Розшифровка і нотація мелодій К.А.Смаля. – К.: Музична Україна, 1990.

Ященко, 1963 – Буковинські народні пісні / Упор., вступ. ст. та прим. Л.Ященка. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963.

СЛОВНИК АРГОТИЗМІВ ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ СЛІПЦІВ-МУЗИКАНТІВ

Таємною мовою-арго («сліпецькою» або так званою каліпійською), як відомо, користувалися на побутовому рівні мандрівні сліпці, музиканти. З уст інформантів нами перейнята деяка частина цього словникового запасу.

Основу словника становлять записи, зроблені упорядником 10 вересня 1971 р. у с.Залуття Старовижівського району від лірника Івана Власюка. Групу слів, позначених однією зірочкою, записано упорядником 12 червня 2000 р. у м.Луцьку від незрячого гармоніста Миколи Петровича Невірця, 1935 р.н. (родом з с.Поломи, тепер Погулянка Любешівського району), який у минулому був добре знайомий з лірниками західнополіської традиції: Іваном Власюком, Хомою Турковцем, Назаром Приймаком. Третя група слів, позначена двома зірочками, зафіксована Ю.Рибаком від незрячих гармоністів: 25 червня 2000 р. у с.Язовні Ратнівського району від Івана Штика, 1926 р.н.; 2000-2001 рр. у с.Броди цього ж району від Андріана Данилюка, 1934 р.н.

Анбрус – брат
* Артиха – горілка (див. також *омера*)
Баштій – батько
** Битлянє – є
Віденька – вода
Вопот – кінь
* Гаврей – інтелігент
** Гаврєдіт – говорить
* Гапусник – оселедець
Голитка – корова
За контом – за чим
Йорій – старий чоловік
Йорчити – їхати
* Калій – сліпий
Каравона – дівчина (див. також *карига*)
** Кардаса – ковбаса (див. також *сталига*)

* Карита – дівчина
* Керний – п’яний (див. також *кірний*)
Керха – свиня
* Кимати – спати
Кімач – ніч
** Кірний – п’яний (див. також *керний*)
** Кіто – яйце
* Клаві кудинь – добрий день
Клевий – гарний
** Крисман – сало (див. також *кріса*)
* Кріса – сало (див. також *крисман*)
Кутра – ліра
* Лобзюк – хлопець (див. також *лобуз*)
Лобуз – хлопець (див. також *лобзюк*)
Лох – чоловік
Ман – я (див. також *манько*)
Ман волить пойорчити до шуста – я хочу поїхати до міста
Манатка – сорочка
Маниця – мати
** Манько – я (див. також *ман*)
* Марфа – гармонія (музичний інструмент)
Матропіль – поле, земля
** Мекрікий – малий
** Мекріко – мало
* Накачура – міліціонер (див. також *накачурник*)
** Накачурник – міліціонер (див. також *накачура*)
Настижники – штани
Неклевий – негарний
** Неміть – нема
** Непотребщиця – нетреба
** Оддякнути – віддати
* Омера – горілка (див. також *артиха*)
* Пликсати – плакати
Пойорчив – поїхав
Пойорчити – поїхати
** Посо – багато
** Похизь – хата (див. також *хаза*)
Прийорчив – приїхав

Припнав – прийшов
* Псалити – співати
Раха – стара жінка
Сап’яжник – піджак
** Сєвраєш по-каліпівські? – Розмовляєш сліпецькою мовою?
** Слихтає – чує
* Сталига – ковбаса (див. також *кардаса*)
Сумєра – хліб
** Тапко – хтось
Тирєга – дорога
Трапелій – молодий чоловік
Трипелія – молода жінка
** Троїти – їсти
Упулити – купити
Хаза – хата (див. також *похизь*)
** Хальмівка – молоко
Ханджувати – іти
** Хизанка – вбиральня
Хотні – гроші
* Шандрак – циган
Шарманити – грати на інструменті
** Шмурна – дурна
Шумир – ліс
Шуст – місто, базар

СЛОВНИК ДІАЛЕКТНИХ І МАЛОВЖИВАНИХ СЛІВ

Бардзо – дуже
Баяти – тут у значенні *говорити*
Биседа – проведення дозвілля жінками і чоловіками старшого віку за дружньою бесідою
Боліти – хворіти
Больніца – лікарня

Ванькір – маленька кімната, відокремлена перегородкою від більшої
Вдаймося – звернімося
Визвілка – здобуття лірником-учнем права ходити з інструментом самостійно
Відпуст – відпуск гріхів, ходіння на богомілля
Водка – горілка
Ворол – орел
Всейкий – всенький, увесь
Втеки – навтікача

Гандики – індики
Годний – здатний
Грубка – піч

Данина – тут у значенні *подаяння, милостиня*
Джинджура – франт, джигун, легковажна людина, яка хизуєтсья своєю зовнішністю, одягом
Доношати – тут у значенні приносити
Допіру – тепер
Дохтор – лікар

Єї – її

Жеб – щоб, коли б
Живов'яз – вид рослинних ліків
Журавник – корба ліри

Завсягда – завжди
Заки – завжди
Зара – поки
Затвораний – закритий
Зусім – зовсім

Їден – один
Їдную

Кажен – кожен, кожний
Капиця – ремінь у ціпові, що з'єднує бияк із ціпилном
Кармани – кишені
Кафтанок – кафтан, жупан
Кляштор – католицький монастир
Коб – щоб, коли б
Кождий – кожний
Комірка – зменшена форма від *комора*
Копистка – дерев'яна лопатка для розмішування чого-небудь
Кпитися – насміхатися
Криж – хрест
Крузь – крізь
Крутак – загальна назва різновиду поширеного на Волинському Поліссі танцю, танцювальної мелодії
Куна – куниця

Лайдак – ледащо, блукач
Лебедина – лободина, лобода
Ліци – віжки
Льоси – щастя

Май – травень
Макогон – макогін, дерев'яний стрижень із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно
Манір – манера, зразок
Мастєр – майстер
Меї – моєї
Мею – моєю
Мир – тут у значенні *світ*
Мні – мені

Мніго – багато
Наставльоний – призначений
Настоящий – справжній
Нех – хай, нехай
Нігди – ніколи
Ніпочім – ніщо, нічого не вартий
Ніц – нічого
Нутко – нудотно

Обамбурити – ошелешити ударом
Обращатися – поводитися
Одо – від
Окоман – економ
Ослободжати – звільняти

Писа – писок
Письмо – лист
Пішо – пішки
Платки – хусточки
Позній – пізніше
Покіль – поки
Польовий – наглядач за виконанням робіт на панському полі
Поміжду – поміж
Попрошайці – жебраки
Постіл – від постоли, селянського взуття зі шматка шкіри без пришивної підошви; носили з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками
Потеряти – загубити
Празники – свята

Разний – різний
Рощот – розрахунок

Свеї – своєї
Свему – своєму
Сиб – щоб, коли б
Синтябр – вересень
Скрепти – тут у значенні *скреготіти*
Споряджати – виряджати

Спрялатися – вилазити
Стретіти – зустріти
Строїти – будувати
Судома – велике лихо
Сьоїй – цей

Твею – твоєю
Теперка – тепер
Тожи – також
Топор – сокира
Тре – треба
Трудко – важко, гірко

Уважати – тут у значенні *шанувати*

Цибук, цибух – чубук, порожнистий стержень люльки, крізь який курець втягує тютюновий дим
Цудо – чудо, диво

Чикинду (теп. час) – припадаю на ногу, кульгаю

Шмиткий – спритний
Шоса – шосе
Штири – чотири

З М І С Т

Лірництво на Поліссі. *Олекса Ошуркевич* 3
Музичні особливості лірницьких пісень. *Юрій Рибак* 14

ТЕКСТИ ПІСЕНЬ

З репертуару Івана Власюка

1. Про напад турків на Почаївський монастир (“Ой зійшла зора вечоровая”) 21
2. Сирота (“Нещасна година на світі настала”) 21
3. Про скасування кріпацтва (“Чи знаєте, добрі люди, як нам було жити?”) 23
4. Полтавський сотник (“Коб я мог перевернути всейкий мир на свій манір”) 25
5. Солтис (“Ой хвалився солтис чином”) 26
6. Люлька (“Люлька моя пеньковая”) 28
7. Джинджура (“Ой приїхав джинджура”) 28
8. Приймак (“Ой жив собі чоловік”) 29
9.Доля (“Доля моя нещаслива”) 31
10.Наталка (“Ой просилася Наталка”) 31
11.Попадя (“Ой там за двором”) 32
12.Куми (“Кум з кумою випивав”) 33
13.П’яниця (“Ох той злий, ох той злий”) 34
14.Весілля Зайця (“Зібралася звиріна з свею дружиною”) 36
15.Комарик (“Дуб на дуба похилився”) 37
16.Зелена дуброва (“Зелена дуброва, бодай ти згоріла”) 38
17.Петрівчана (“Маленька нічка-петрівочка”) 38

З репертуару Степана Рибачука

18.Про рекрута (“Дуб на дуба похилився”) 39
19.Про війну (“Вой у в долу, в долинойци”) 39
20.Кобзар (“Ішов кобзар до Кийова”) 40
21.Про Шевченка (“Зайшов [ясний] місяць за хмари”) 41

З репертуару Адама Шковороди

22.Сирота (“Нещасна година на світі настала”) 41
23.Про війну (“Там син батька зневажає”) 41
24.Про скасування кріпацтва (“Цудо моє, пане-брате”) 43
25.Люлька (“Люлька моя пеньковая”) 44
26.Надобраніч (“Ой іду я, ой іду я”) 44
27.Дарка (“В мене батько запитався”) 45
28.П’яниця (“Там, де зле є, там є зле”) 45
29.Весілля Зайця (“Зібралася звірина з свею звіриною”) 46

МЕЛОДІЇ ПІСЕНЬ

З репертуару Івана Власюка

1. Про напад турків на Почаївський монастир 47
2. Сирота 60
3. Про скасування кріпацтва 63
4. Полтавський сотник 66
5. Солтис 67
7. Джинджура 71
9. Доля 72
11. Попадя 73
12. Куми 75
13.П'яниця 77
14.Весілля Зайця 79
15.Комарик 83
16.Зелена дуброва 85
17.Петрівчана 89

З репертуару Степана Рибачука

18.Про рекрута 90
19.Про війну 90
20.Кобзар 91
21.Про Шевченка 92

СПОГАДИ ПРО ЛІРНИЦТВО І ЛІРНИКІВ

Ходив колись я з лірою 101
Було трудне життя 103
Коли я був поводирем 103
«Не побачу – то почую» 104
Як загинув Шковорода 104
Жив у Розничах Артем 105
Про мого батька 106

ДОДАТКИ

Примітки 108
Лірники Західного Полісся (Біографічні довідки) 119
Список умовних скорочень використаних джерел 123
Словник арготизмів західнополіських сліпців-музикантів 127
Словник діалектних і маловживаних слів 130

C O N T E N T

The Lyre Playing in Polissya. *Oleksa Oshurkevych* 3
Some Musical Peculiarities of Lyrist's Songs. *Yurij Rybak* 14

SONGS' TEXTS

From Ivan Vlasyuk's repertoire

1. About Turks' attack on Pochayiv cloister («Oh, once the evening star had risen») 21
2. The orphan («Hard times have come in the world») 21
3. About abolition of serfdom («You do not know what a wretched life we had») 23
4. The Poltava sotnyk («If I could turn over the whole world in my manner») 25
5. The soltys («Oh, once the soltys boasted of his rank») 26
6. The pipe («Oh, my stump pipe») 28
7. Dzhyndzhura («Oh, once there came the dzhyndzhura») 28
8. The son-in-law («Oh, once there lived a man») 29
9. The fate («Oh, my unhappy fate») 31
10. Natalka («Oh, once Natalka solicited») 31
11. The priest's wife («Oh, there behind the yard») 32
12. Gossips («Two gossips, man and woman, had a drink») 33
13. The drunkard («Oh, that wicked, that wicked one») 34
14. The hare's wedding («Once wild beasts gathered with their sposes») 36
15. A little gnat («One oak beant on another one») 37
16. A green grove («Oh, green grove, the deuce take you!») 38
17. Petrivchana («A short St.Peter's night») 38

From Stepan Rybachuk's repertoire

18. About the recruit («One oak bent on another one») 39
19. About the war («Oh, there in down dale, in a valley») 39
20. The kobza-player («Once a kobza-player was going to Kyiv») 40
21. About Shevchenko («The bright moon hid behind black clouds») . . 41

From Adam Shkovoroda repertoire

22. The orphan («Hard times have come in the world») 41
23. About the war («The son disdains his father there») 41
24. About abolition of serfdom («This is a miracle of mine, my honoured brother») 43
25. The pipe («Oh, my stump pipe») 44
26. Good night («Oh, I am going, I am going») 44
27. Darka («My father asked me once») 45
28. The Drunkard («Where there is an evil, there is an evil») 45
29. The Hare's Wedding («Once wild beasts gathered with their sposes») 46

SONGS' MELODIES

From Ivan Vlasyuk' repertoire

1. About Turks' attack on Pochayiv cloister 47
2. The orphan 60
3. About abolition of serfdom 63
4. The Poltava sotnyk 66
5. The soltys 67
7. Dzhyndzhura 71
9. The fate 72
11.The priest's wife 73
12.Gossips 75
13.The drunkard 77
14.The hare's wedding 79
15.A little gnat 83
16.A green grove 85
17.Petrivchana 89

From Stepan Rybachuk' repertoire

18.About the recruit 90
19.About the war 90
20.The kobza-player 91
21.About Shevchenko 92

MEMORIES ABOUT LYRE PLAYING AND LYRISTS

Upon a time I wandered with my lyre 101
The life was hard 103
When I was a guide 103
«If I don't see – I shall hear» 104
How Shkovoroda was lost 104
There lived Artem in Roznychy 105
About my father 106

APPENDIX

Notes 108
Lyrists of West-Ukrainian Polissya (Biographical notes) 119
The list of abbreviations of used sources 123
The vocabulary of slangs of West-Woodlands blind musicians 127
The vocabulary of dialects and rare words 130

ДЛЯ ЗАМІТОК

Л 62 **Лірницькі пісні з Полісся**. Матеріали до вивчення лірницької традиції / Записи, впоряд. та примітки О.Ф.Ошуркевича. Нотні транскрипції Ю.П.Рибака. – Рівне, 2002. – 139 с.

ISBN 966-7358-22-4

У збірнику вперше комплексно публікуються матеріали до вивчення одного із своєрідних явищ народнопобутової культури – лірницької традиції західноукраїнського Полісся. Тут представлено лірницькі пісні, спогади про лірників і лірництво, словник арготизмів (жаргонізмів) сліпців-музикантів тощо. Матеріали зібрав на терені Волинської області Олекса Ошуркевич.

Видання розраховане на фольклористів, етнологів, широке коло любителів музичного мистецтва.

ББК 82.3 (4Укр)

Науково-довідкове видання

ЛІРНИЦЬКІ ПІСНІ З ПОЛІССЯ

Матеріали до вивчення лірницької традиції

Записи, впорядкування і примітки
Олекси Федоровича Ошуркевича

Нотні транскрипції
Юрія Петровича Рибака

Комп'ютерний набір – Л.О.Добрянська, Ю.П.Рибак
Комп'ютерна верстка – Л.О.Добрянська
Переклад на англійську мову – О.В.Василенко, В.О.Карнківський

Підписано до друку 18.03.02. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,1. Обл.-вид. арк. 10,5. Ум. авт. арк. 10,5. Наклад 500 прим. Зам. 1037.

ВАТ "Рівненська друкарня" 33027 м. Рівне,
вул. Київська, 10. Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 454 від 21.05.2001 р.

ISBN 966-7358-22-4